

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

Ústav historických věd

Hřebený z doby stěhování národů v Čechách

Gabriela Ivánková

Bakalářská práce

2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Gabriela Ivánková**
Osobní číslo: **H10103**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Hřebenů z doby stěhování národů v Čechách**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je vypracování katalogu a analýzy hrobových a sídlištních nálezů hřebenů ze staršího a mladšího stupně stěhování národů v Čechách. Analýzu je nutné zaměřit na poznání nálezových kontextů a dekoru hřebenů. Vytvoření databáze hřebenů je přínosem. Požadavky: práce s Nj., Aj. literaturou, pečlivost, znalost programu MS Access.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Pernička, R. M. 1967: K problematice střeoevropského vývoje hřebenů v době laténské a římské se zvláštním zřetelem k moravským nálezům. Sborník prací filosofické fakulty brněnské university E 12, 63-79. Svoboda B. 1965: Čechy v době stěhování národů. Praha. Tejral, J. 1982: Morava na sklonku antiky. Praha. Tejral, J. 1975: K langobardskému odkazu v archeologických pramenech na území Československa. Slov. Arch. XXIII-2, 379-446. Thomas S. 1960: Studien zu den Germanischen Kämme der römischen Kaiserzeit. Arb.FbSächs. 8, 54-215. Zeman, T. 2001: Germánská kostěná a parohová industrie doby římské ve střeoevropském barbariku, SPFFBU M 6, 107-147.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jan Jílek

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2011**

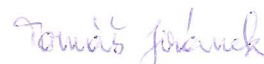
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Janu Jílkovi za ochotu vždy poradit a pomoci. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Kristýně Urbanové z Národního Muzea, Mgr. Pavlu Horníkovi z Muzea východních Čech v Hradci Králové, PhDr. Zbyňkovi Sedláčkovi a Bc. Matěji Forstovi z Regionálního muzea v Kolíně za zpřístupnění depozitářů a možnosti studování a zdokumentování hřebenů pro tuto práci. Samozřejmě děkuji své rodině a přátelům za podporu, konkrétně Dominice Bártové za pomoc při překládání do anglického jazyka.

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 27. 11. 2013.

Gabriela Ivánková

NÁZEV:

Hřebeny z doby stěhování národů v Čechách

ANOTACE:

Cílem této bakalářské práce bylo vytvoření katalogu a analýzy hrobových a sídlištních nálezů hřebenů ze staršího a mladšího stupně doby stěhování národů v Čechách. Analýza je zaměřena na poznání nálezových kontextů, převážně se jedná o hrobové nálezy z kostrových hrobů. Dále jsem se zaměřila na typologii, kde se věnuji interpretaci každého typu. Kromě samostatného textu a katalogu je tato práce doprovázena obrazovou přílohou a fotodokumentací.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Hřeben, funkce hřebene, doba stěhování národů v Čechách

TITTLE:

Combs of the Great Migration Period in Bohemia

ANNOTATIONNE:

Purpose of this bachelor's thesis was creating of catalog and analysis from the inhumation situations and settlement situations of combs in the early and the late Great Migration Period in Bohemia. The analysis determines to excavational contexts, there are mainly inhumation situations. To this I focused on the determination of typology of the combs and I interpret every type of them. Beside the whole text and catalog, this thesis comes accompany with the pictures and the photos.

KEY WORDS:

The comb, the function of comb, the Great Migration Period in Bohemia

Obsah

1. Úvod	1
2. Popis hřebenů a struktura katalogu	2
3. Dějiny bádání	4
4. Hřebený – součást nálezových kontextů	9
5. Typologie	14
5. 1. Jednostranné hřebený	14
5. 1. 1. Doba římská	14
5. 1. 2. Doba stěhování národů	18
5. 2. Oboustranné hřebený	27
5. 3. Pouzdra na hřebený	29
6. Chronologie	36
7. Výroba	38
8. Funkce	41
9. Závěr	43
10. Resume	46
11. Katalog	48
12. Seznam literaturý	104
13. Přílohy	109
13. 1. Obrazová příloha	109
13. 2. Fotografická příloha	115

1. Úvod

Tato bakalářská diplomová práce vznikla s cílem, vypracování katalogu a analýzy hrobových a sídlištních nálezů hřebenů ze staršího a mladšího stupně doby stěhování národů v Čechách.

Analýza je zaměřena na poznání nálezových kontextů (převážně se jedná o hrobové nálezy z kostrových hrobů). Dále na typologii, která je zpracována na základě studií Sigrid Thomasové¹ a Tomáše Zemana.² Chronologie je zpracována za pomoci prací Bedřicha Svobody³ a Eduarda Droberjara,⁴ s ohledem na chronologii Jaroslava Tejrala.⁵ Analýza se věnuje popisu hřebene (typu rukojeti, rozměru, výzdobě, dochování) a samotné výrobě hřebenů, se kterým souvisí zpracování kostí a parohu, neboli kost'ářství.

Práce se zaměřuje na problematiku výskytu hřebene, zda se jedná o exemplář vyzvednutý z ženského či mužského hrobu. Dále se věnuje materiálu (kost či paroh, ale i materiálem nýtů, tj. železem, bronzem) a výzdobě. Hřeben jakožto běžný doplněk každodenní péče nepředstavuje nejdůležitější prvek hmotné kultury, ale pro jeho obecnost a nepřetržitou funkci, zastupuje předmět, ze kterého lze ověřit stálost jeho archeologického projevu.⁶ Nejen estetické hledisko, ale i dobrá chronologická citlivost, jelikož se často měnil, tudíž podléhal „módě“, dělá z hřebene bezpochyby dominantním postavením v kostěné a parohové industrii.⁷

Práce je rozčleněna na samostatný text (doprovázen obrázky, grafy a tabulkami) a na katalog, součástí katalogu jsou přílohy (mapy, obrázky a fotodokumentace).

¹ THOMAS, Sigrid. *Studien zu den Germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit*. Arb.FbSächs. 8, 1960. s. 54-215.

² ZEMAN, Tomáš. Germánská kostěná a parohová industrie doby římské ve středoevropském barbariku. In *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university* M 6, 2001, s. 107-147. ISSN 1211-6327.

³ SVOBODA, Bedřich. *Čechy v době stěhování národů*. Praha. 1965.

⁴ DROBERJAR, Eduard. Doba stěhování národů. In SALAČ, Vladimír (ed.). *Archeologie pravěkých Čech* 8. Praha, 2008, s. 156-215. ISBN 978-80-86124-81-0.

⁵ TEJRAL, Jaroslav. Naše země a římské Podunají na počátku doby stěhování národů. In *Památky archeologické* 76/2, 1985, s. 308-397.

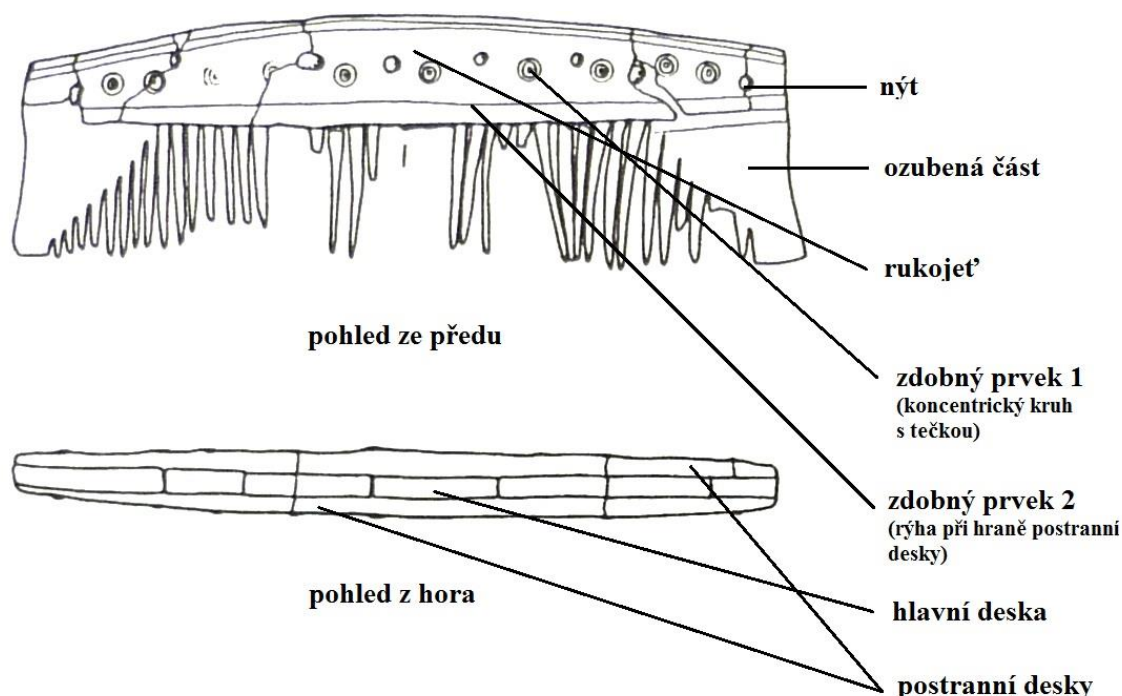
⁶ VENCL, Slavomil. Hřeben. In *Praehistorica* VIII. Varia Archaeologica 2. Praha. 1981. s. 243.

⁷ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 111.

2. Popis hřebenů a struktura katalogu

Tato kapitola se věnuje popisu systému hřebenů v této práci. Příložené grafy a tabulky, vznikly v programu Microsoft Word 2010. V katalogu postupuji, tak že v první řadě uvádím číslo lokality, pod kterým ji lze najít na mapě (viz, mapa 1 a 2), a pak název lokality. Pro přesnější určení doplňuji lokalizaci nálezů, tj. obec (v km²), popř. i část obce a okres, ve kterém se daný hřeben vyskytoval. Dále je to stručná charakteristika výzkumu, ve kterém byl tento hřeben objeven. K lepší orientaci slouží informace s přesnou nálezovou situací, např. to je číslo objektu/hrobu, pro přehled, zda hřeben pochází z hrobu či ze sídliště. Při popisu typologie hřebenu, vycházím převážně z prací Sigríd Thomasové⁸ a Tomáše Zemana.⁹ Dále se v katalogu věnuji samotnému popisu daného hřebene. U některých zlomků a fragmentů nelze s přesností určit, o jaký typ hřebene z doby stěhování národů se jedná. Dále doplňuji informaci o rozměru a dataci exempláře, popř. i odkaz na obrázek či fotografii. A nakonec uvádím místo uložení hřebene a inventární číslo, pokud se dalo zjistit.

Popis hřebene

Obr. 1 – Klučov, hrob č. 18 (KORENÝ – KUDRNÁČ, 2003).

⁸ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 64-215.

⁹ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 107-147.

Při popisu hřebene se určuje v první řadě ozubení, zda je na jedné straně nebo obou stranách. Poté uvádím kolikadílňý onen hřeben je, tj. z kolika dílů je sestaven. Dále pokračuji popisem rukojeti (podle jejího tvaru) a její výzdoby (viz, kapitola 5). Následuje informace o počtu nýtů (pokud byl s nimi spojen) a jejich materiálu (bronz nebo železo). Samozřejmě uvádím materiál, ze kterého byl zhotoven samotný hřeben (kost či paroh). To vše vede k interpretaci daného hřebene, jakožto k výkladu zjištěných skutečností. Např. výše uvedený hřeben (obr. 1), bych popsala následovně: Jednostranný trojdílňý hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem¹⁰, který je spojen železnými nýty. Tento kostěňý hřeben je zdoben rýhami a koncentrickými kroužky se středovou tečkou.¹¹

¹⁰ T. ZEMAN, Germáňská kostěňá a parohová industrie, s. 121

¹¹ KORENÝ, Rastislav – KUDRNÁČ, Jaroslav. *Pohřebiště z doby stěhováňí národů v Klučově*. In *Archeologie ve středňích Čechách* 7/2, 2003, s. 417-459. ISSN 1214-3553.

3. Dějiny bádání

Vývoj evropské archeologie dělíme na tři etapy. Zaprvé je to tzv. období starožitnické, které trvá cca do r. 1836, kdy Dán Christian Thomsen periodizoval pravěk na tři doby, tj. na dobu kamennou, dobu bronzovou a dobu železnou. Toto období se vyznačuje spíše hledáním kuriozit než významem památky jak tomu chápeme např. dnes, s čímž souvisí i pojmenování tohoto období – starožitnické. I když se v této době objevuje zájem o studium starověkých zpráv o barbarských Germánech, problematice doby stěhování národů se nevěnovala pozornost.¹²

Další etapou dějin archeologie je období archeologické (empirické), které trvalo do konce 2. světové války. V této době jsou zaváděny první pracovní metody, jako příklad mohou uvést švédského archeologa Oskara Montelia a jeho typologickou metodu. Archeologie se začíná konstituovat jako samostatný vědní obor.¹³ Do tohoto období neodmyslitelně patří Josef Ladislav Píč a jeho dílo *Starožitnosti země České II*,¹⁴ kde se ve svazku 3, věnuje římskému císařství. Jako první se věnuje hřebenu jako artefaktu, stručně popsal nálezy z žárového pohřebiště ze starší doby římské z Dobřicova-Piřchory, Všenor či z kostrového hrobu z Noutonic.¹⁵ Hřebeny z mladší doby římské popsal tak, že se jednalo o kostěné hřebeny pouze ve zlomcích, mezi nedopálenými kůstkami. Byly opatřeny ozubením pouze z jedné strany a pravděpodobně ozdobnými destičkami. Hřebeny měly vypouklý hřbet a výzdoba se sestávala ze skupin kroužků, ať už jednoduchých či složitých.¹⁶ O pár let později vychází v *Památkách archeologických* články Lubora Niederleho.¹⁷ Kde se vyjadřuje kriticky k práci Josefa Ladislava Píče¹⁸, který periodizaci merovejské kultury určil od 6. do 7. století. Vlastní merovejské památky, podle něj, pochází již z 5. století, jako např. hroby v Praze-Podbabě, Vinařicích atd. Lubor Niederle, jako první odděluje dobu římskou a dobu stěhování národů, ale blíže se k problematice hřebenu z této doby nevěnuje. Věci z doby stěhování národů poutaly pozornost mnoha badatelů, taktéž i Lubora Niederleho, ovšem ten např. odmítá spojení Langobardů

¹² PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. 1. vyd. Brno. 1997 s. 15. ISBN 80-210-1706-6.

SKLENÁŘ, Karel. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Praha. 2005. s. 12-13. ISBN 80-7277-253-8.

¹³ V. PODBORSKÝ, *Dějiny pravěku*, s. 15.

¹⁴ PÍČ, Josef Ladislav. *Starožitnosti země České. Díl II, svazek 3. Žárové hroby v Čechách a příchod Čechů*. Praha. 1905. s. 88-130.

¹⁵ Tamtéž, s. 88-130.

¹⁶ Tamtéž, s. 142.

¹⁷ NIEDERLE, Lubor. Merovejská kultura v Čechách. In *Památky archeologické* 30, 1918, s. 1-16.

¹⁸ Tamtéž.

s merovejskou kulturou v Čechách slovy: „*zemí českou nanejvýše protáhli nebo na krátko zastavili*“.¹⁹

Posledním obdobím, které trvá dodnes, je etapa syntetická, kdy památky hmotné kultury jsou hodnoceny jako historický pramen racionálně.²⁰ V rámci této kapitoly bych začala s představením celkových zpracování, jako jsou práce Helmuta Preidela,²¹ Bedřicha Svobody,²² Jaroslava Tejrala²³ atd. Jako první práci tohoto typu pro Čechy je práce od Helmuta Preidela - *Die germanischen Kulturen in Böhmen und ihre Träger, Erster Band Die Kulturen*.²⁴ V této práci se věnuje problematice Germánů v Čechách a popisuje nálezy, jako jsou např. věci denní potřeby, ke kterým neodmyslitelně patří hřebeny. Hřebeny jsou podle něj vyráběny pouze z kostí a typologicky začal od nejstaršího typu a to tedy od hřebenu s polokruhovitou rukojetí, který datujeme do starší doby římské, jako př. uvádí nálezy z Dobřichova-Pičhory (obr. 3), Prahy–Bubenče atd.²⁵ Tyto hřebeny navazují na bronzové hřebeny z doby laténské, známé z oppida ve Stradonicích, které měly prolamovanou rukojeť. Tyto bronzové hřebeny začaly ubývat již v rané době římské. Obdobně mohly být Germány vyráběny podobné hřebeny z kostí, ovšem nemáme dostatek informací.²⁶ Z jednodílných hřebenů se přesunuje na třídílné kostěné hřebeny. Třídílné hřebeny mají silnou hlavní desku, postranní desky jsou k té hlavní připojeny obvykle 5 až 10 bronzovými nýty. Takovýto hřeben je často zdoben kruhy se středovou tečkou, jako např. hřeben z kostrového hrobu č. 2 v Praze-Bubenči (obr. 20), datovaný do 2. až 4. století.²⁷ Tento tvar se objevuje i později ve 4. a 5. století s vysoko klenutou rukojetí.²⁸

Bedřich Svoboda, který se věnuje ve své práci: *Čechy v době stěhování národů*,²⁹ hřebenům jak ze staršího, tak i z mladšího stupně doby stěhování národů. O hřebenech staršího stupně Bedřich Svoboda napsal, že byly pravidelně jednostranné, složené z několika kostěných destiček, které pohromadě drží drobné nýty a jsou obvykle zdobeny. Hřebeny rozdělil na 3 typy, prvními jsou hřebeny s rukojetí táhle trojúhelníkovitou, které se objevují v prvních bohatých středoněmeckých hrobech. Tento typ byl objeven např. i v Dobroměřicích u Loun, datace spadá do druhé poloviny 5. století a udržuje se až do

¹⁹ L. NIEDERLE, *Merovejská kultura v Čechách*, s. 14.

²⁰ V. PODBORSKÝ, *Dějiny pravěku*, s. 15.

²¹ H. PREIDEL, *Die germanischen Kulturen*.

²² B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*.

²³ J. TEJRAL, *Morava na sklonku antiky*.

²⁴ H. PREIDEL, *Die germanischen Kulturen*.

²⁵ Tamtéž, s. 283.

²⁶ Tamtéž, s. 284.

²⁷ Tamtéž, s. 284-285.

²⁸ Tamtéž, s. 287.

²⁹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*.

mladšího stupně doby stěhování národů.³⁰ Druhým typem podle Bedřicha Svobody jsou hřebeny s rukojetí vyříznutou do vysokého oblouku. Jsou známy již z pozdní doby římské u bohatých hrobů typu Leuna-Haßleben, podle Sigrid Thomasové se jedná o typ I.³¹ Příklady z Čech představují velice dobré ukázky výzdoby, zdobené pásy čar, sestavy z kroužků se středovou tečkou, jako např. z Radotína.³² Posledním typem podle Bedřicha Svobody jsou hřebeny, jejichž obyčejně poměrně úzká rukojeť vybíhá uprostřed v jazykovitý nebo alespoň obloukovitý tyl. Jako i předchozí typy je trojdílný hřeben, zdoben např. soustavami kroužků se středovou tečkou, jako př. uvedu hřeben z Vinařic, Prahy-Veleslavína atd. Hřebeny tohoto typu jsou datovány do 5. století.³³ Hřebeny mladšího stupně doby stěhování národů, popsal slovy, že jsou složené ze 3 destiček a spojeny buď železnými nebo bronzovými nýty, jako u staršího stupně. Někdy bývá rukojeť zesílena oblou lištou a vyskytují se spíše jednostranné než oboustranné exempláře v Čechách. Jednostranné hřeben dále dělí ještě na 2 skupiny. První skupinou je typ s rukojetí seříznutou do táhlého oblouku, které datujeme do pozdního 5. století a hřebeny s nižší rukojetí do první poloviny 6. století.³⁴ Výzdobným prvkem tak, jako mladšího stupně doby stěhování národů jsou pásy rýh podél okrajů a kroužky se středovou tečkou. Do výzdoby bývají zapojeny i hlavice nýtů, zejm. tehdy, když kroužky se středovou tečkou postupují v řadě středem destičky. Druhým typem jsou hřebeny s rukojetí seříznutou do nízkého trojúhelníku. Datace těchto hřebenů spadá do poloviny 6. století, vyskytují se jednostranné exempláře (Mochov, Praha–Podbaba), ale i oboustranné hřebeny (Záluží u Čelákovic, Praha–Podbaba). Oboustranné hřebeny jsou mladším typem. Některé z těchto hřebenů byly ukládány do ozdobných pouzder, jedním takovým je pouzdro z Prahy–Podbaby, které bylo zdobeno pletencem a sestavami kroužků upomínající antické motivy, ale také ozdobné prolamování v křížovitých a balustrádovitých vzorech.³⁵

Pro Moravu je velice důležitým badatelem Jaroslav Tejral, který se ve své práci Morava na sklonku antiky³⁶ věnuje i problematice hřebenů z doby stěhování národů. Hřebeny jsou nacházeny v kostrových hrobech, buď u hlavy nebo u dolních končetin. Ukládání hřebene do hrobu je podle Jaroslava Tejrала prastarý zvyk znám u Germánů již od doby římské. Nejčastěji se na Moravě nachází hřebeny oboustranné, trojvrstvé hřebeny

³⁰ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů* s. 124.

³¹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 54-215.

³² B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 124.

³³ Tamtéž.

³⁴ SCHMIDT, Bertold. *Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteldeutschland*. Halle (Salle). 1961. s. 795.

³⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 211-212.

³⁶ J. TEJRAL, *Morava na sklonku antiky*.

s trojúhelníkovitým držadlem a jednostranné hřebeny s mírně obloukovitým držadlem. Středou oboustranných exemplářů zpevňuje obdélníkovitá krycí destička, probitá železnými nebo bronzovými nýty. Zdobeny jsou geometrickými vzory např. koncentrickými kroužky, úhlopříčně členěnými obdélníkovitými poli či sestavy z příčných rýh. Např. se tento typ hřebene našel v hrobě velmože z Blučiny–Cézav.³⁷ Trojvrstvé nebo-li třídílné hřebeny s trojúhelníkovitým držadlem bezesporu vycházejí z pozdně římských předloh. Sigrid Thomasová tento typ nazvala typem II a dělí ho na 3 varianty: hřebeny s poměrně vysokým držadlem, hřebeny s táhlým držadlem a se zvláštními tvary či zoomorfními protomami po stranách.³⁸ Moravskými příklady jsou např. nálezy z Chrlic a Otnic.³⁹

První detailnější studii, která se věnuje typologii více než starší pojednání, je práce Sigrid Thomasové: *Studien zu den Germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit*.⁴⁰ V této práci se zabývá hřebeny z doby římské, ale i z doby stěhování národů. Nejrozšířenějšími hřebeny pro dobu stěhování národů jsou jednostranné třívrstvé hřebeny. Prvním z těchto, který Sigrid Thomasová popsala, je typ I - trojdílný hřeben s polokruhovitou rukojetí, ten se dělí na starší (nezdobené) a mladší (zdobené) a ty dále dělí, ještě podle výzdoby ornamentů na podskupiny I A - C.⁴¹ Hřebeny s trojúhelníkovitým držadlem typ II, jsou typické pro mladší dobu římskou a přežívají až do doby stěhování národů, tedy od časného 4. století do první poloviny 5. století. Ve středoevropském prostoru jsou nerovnoměrně zastoupeny, převažují v Čechách. Tento typ má 3 varianty, kde ta první je označována jako hřeben s poměrně vysokým držadlem. Dále to je varianta 2 nebo-li s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku. Třetí variantou jsou zvláštní tvary se zvířecími protomami po stranách.⁴² Předposledním typem jednostranných hřebenů je typ III, tudíž hřeben s prodlouženou (obdélníkovitou) či omegovitou rukojetí.⁴³

Z práce Sigrid Thomasové, částečně vychází Eugeniusz Cnotliwy, který rozdělil také hřebeny. Ve své práci,⁴⁴ která vyšla 3 roky po práci Sigrid Thomasové, se věnuje hřebenům od 1. do 5. století v Předních Pomořanech. Tyto hřebeny označil jako

³⁷ J. TEJRAL, *Morava na sklonku antiky*, s. 141-142.

³⁸ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

³⁹ J. TEJRAL, *Morava na sklonku antiky*, s. 142-144.

⁴⁰ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*.

⁴¹ Tamtéž, s. 77-94.

⁴² Tamtéž, s. 94-104.

⁴³ Tamtéž, s. 104-114.

⁴⁴ CNOTLIWY, Eugeniusz. Grzebień rogowe i kościane od I do V w. n. e. na Pomorzu Zachodnim. In *Materiały Zachoniopomorskie* t. 9, s. 167-217.

jednostranné a dále je dělí na dvě velké skupiny, tj. na skupinu Ia (jednovrstvé) a na skupinu Ib (třívrstvé), tudíž obdobně jako Sigrid Thomasová.⁴⁵

Prvním z českých badatelů, který věnoval pozornost hřebenům z doby římské a částečně z doby stěhování národů, byl Radko Martin Pernička. Jeho práce nese název: K problematice středoevropského vývoje hřebenů v době laténské a římské se zvláštním zřetelem k moravským nálezům.⁴⁶ Přichází s myšlenkou, že hřeben nesloužil jen k česání, ale i jako samostatný „módní“ doplněk, dále že byl součástí, jak ženského, tak i mužského hrobu atd.⁴⁷ Dále ve své práci řeší pojem, který bere jako zastaralý a to tedy „kostěný hřeben“. Tento výraz není přesný, jelikož ne vždy byl hřeben v době stěhování národů zhotoven z kosti, ale i z parohu, rohoviny či dřeva.⁴⁸ V roce 1981 byla vydána studie Slavomila Vencla v *Praehistorica XIII*, která se jmenuje: Hřeben. V této studii se věnuje popisu hřebene od mladého paleolitu.⁴⁹

Velice důležitou a přehlednou studií je práce Tomáše Zemana: Germánská kostěná a parohová industrie doby římské ve středoevropském barbariku.⁵⁰ Zvířecí kosti či parohy, jakožto odpadový materiál, byly dostupné s pravidelným zásobením. Což otevíralo cestu k většímu využití z tohoto druhu materiálu. Pozornost vztahuje hlavně k výrobkům denní potřeby, tj. k toaletní soupravě, která mohla zahrnovat např. hřebeny, jehlice a jehelníčky. Z kosti či parohu byly vyrobené i zábavné záležitosti, jako jsou hrací kostky, tyčinky či picí rohy. Na každý výrobek připadá jiná specifická surovina.⁵¹ Nezapomíná ani na popis zpracování kostěné industrie a košťářským dílnám.⁵² Hřebeny rozdělil na jednostranné a oboustranné a jejich typy, kde vychází převážně z práce Sigrid Thomasové.⁵³

⁴⁵ E. CNOTLIWY, Grzebienie rogowe i kościane, s. 173.

⁴⁶ PERNIČKA, Radko Martin. K problematice středoevropského vývoje hřebenů v době laténské a římské se zvláštním zřetelem k moravským nálezům. In *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university E 12*, 1967, s. 63-79.

⁴⁷ R. M. PERNIČKA, K problematice středoevropského vývoje hřebenů, s. 63.

⁴⁸ Tamtéž, s. 63-64.

⁴⁹ S. VENCL, Hřeben, s. 243-244.

⁵⁰ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 107-147.

⁵¹ Tamtéž, s. 107.

⁵² Tamtéž, s. 107-108.

⁵³ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*.

4. Hřebený – součást nálezových kontextů

V době římské převažoval žárový ritus, nálezy z těchto hrobů bývají zničeny žárem hranice. Později v době stěhování národů převažuje kostrový ritus, u kterého bývají artefakty zachovalejší. Důležitou součástí pohřebního ritu během doby stěhování národů, bylo ukládání milodarů do hrobů.⁵⁴ První kostrové hroby, poměrně bohaté na výbavu, jako jsou osobní věci (spony, hřebený), ale i pestrobarevné korálky (skleněné, hliněné a jantarové) u nás shledáváme ve druhé polovině 3. století.⁵⁵ Víra v posmrtný život vedla Germány nejen k ukládání výše zmíněných artefaktů, zemřelí na svou cestu dostávali např. i jídlo. Součástí milodarů bylo tedy maso různých zvířat, z nichž se dochovaly kosti. Vyskytují se hroby jak mužské, ženské, dětské, ale také dvojhroby (př. Lužec nad Vltavou, dvojhrob č. 11-12)⁵⁶ i hroby válečníků s koňmi.⁵⁷ Jsou známy i lidské pohřby z prostředí sídlišť, jako např. v Trmicích.⁵⁸ O tom, že hřeben plnil funkci „módního“ doplňku svědčí nálezové okolnosti některých kostrových hrobů, kde byly hřebený nalezeny v bezprostřední blízkosti hlavy. U mladších nálezů z doby stěhování národů shledáváme často hřeben i u pasu, to vypovídá o tom, že byl nošen ve schránce u opasku a měl funkci, jako mají dnešní hřebený. Hřebený se nacházely jak v ženských, tak i v mužských hrobech.⁵⁹

U pohřebního ritu staršího stupně doby stěhování národů převládalo ukládání nespálených těl do hrobu. Většinou byly uloženy hlavou k severu a nohama k jihu. Hrobové jámy byly obdélníkovitého tvaru, celkem hluboké (cca 80 cm až 200 cm), někdy přikryty kamennou vrstvou.⁶⁰ Máme zjištěny úpravy vnitřního prostoru hrobu, jako jsou stopy po rakvích či prknech, na kterých mohl být nebožtík uložen. Hroby tohoto stupně byly vylupovány. Žárové hroby z této doby jsou vzácné, přesto máme jediný doklad – žárový hrob (?) v Noutonicích (viz, graf 1).⁶¹ V tomto stupni doby stěhování národů se nacházely v hrobech společně s nebožtíky, taktéž milodary (viz, odstavec výše). Máme

⁵⁴ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 189.

⁵⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 36-37.

⁵⁶ KORENÝ, Rastislav - KYTLICOVÁ, Olga. Dvě pohřebiště z doby stěhování národů v Lužci nad Vltavou, okr. Mělník. In *Archeologie ve středních Čechách* 11/1, 2007, s. 387-397. ISSN 1214-3553.

⁵⁷ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 189.

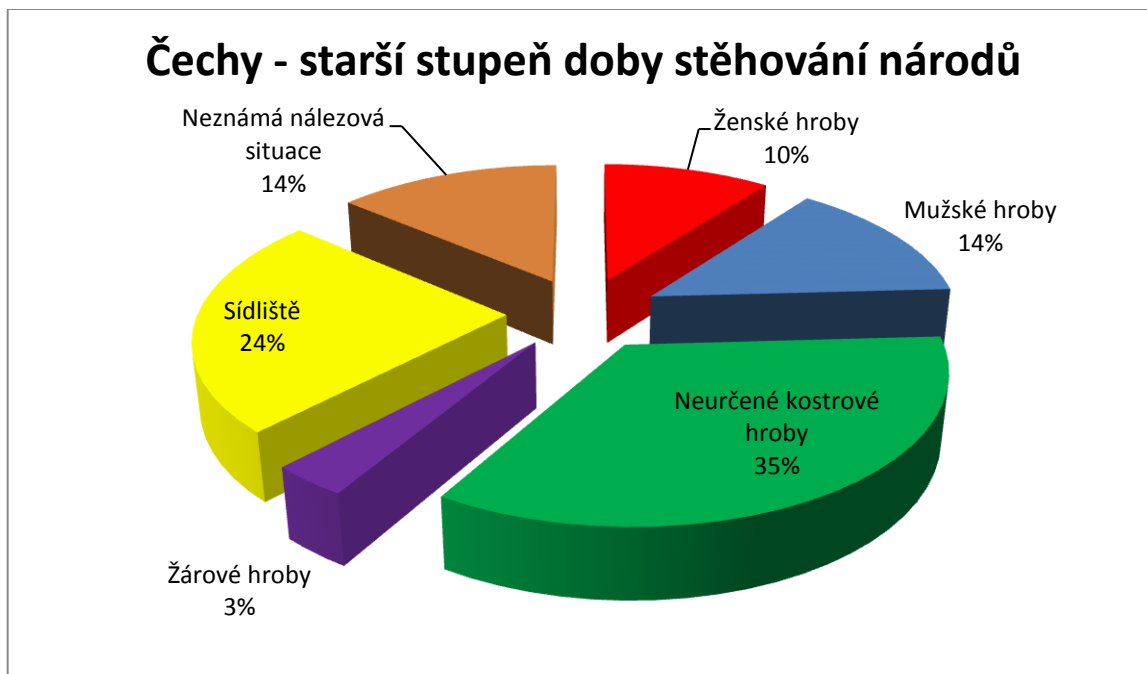
⁵⁸ RESZCZYŃSKA, Agnieszka. Pohřeb z doby stěhování národů na sídlišti Trmice - Ústí nad Labem v kontextu ozdoby nálezů. In DROBERJAR, Eduard – KOMORÓCZY, Balász – VACHŮTOVÁ, Dagmar (eds.). *Barbarská sídliště* 2007. Brno, 2008, s. 234. ISBN 80-86023-89-3.

⁵⁹ R. M. PERNIČKA, *K problematice středoevropského vývoje hřebenů*, s. 63-79.

⁶⁰ SCHMIDT, Václav. Archeologický výzkum „Údolí svatojiřského“ a okolí. Hroby u Vinařic. In *Památky archeologické a místopisné* 16, 1893, 737-760.

⁶¹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 255.

doklad o bohatých hrobech, jako tomu bylo např. ve Vinařicích. Zde bylo objeveno mnoho vzácných milodarů, jako byly např. stříbrné pozlacené spony, což dosvědčuje to, že zde byli pochováni lidé ze společensky vyšší vrstvy.⁶²

Graf 1 – Nálezové archeologické situace hřebenů z Čech, ve starším stupni doby stěhování národů.

Ke konci vinařického stupně se začínají v Čechách objevovat větší pohřebiště, rozložena obvykle v táhlých svazích nebo na mírném návrší, sklánějících se k jihu. Tyto polohy byly oblíbeny v době stěhování národů, jako např. v Klučově,⁶³ Mochově,⁶⁴ v Záluží u Čelákovic,⁶⁵ v Praze–Podbabě⁶⁶ atd. Nebožtíci byli ukládáni do hrobových jam v nepravidelných řadách a vzdálenostech od sebe. Hroby byly jako u vinařického stupně, obdélníkovitého tvaru, poněkud hlubší (až 350 cm), jako ochrana bohatých hrobů před zloději. I přesto byly vylupovány a tudíž zřídka se nedochováva vnitřní výbava. Běžně se do hrobu ukládalo jedno tělo, ale jsou známy případy dvojhrobů (př. Jiřice, hrob č. 16).⁶⁷

⁶² SMOLÍK, Josef. Hroby u Vinařic. In *Památky archeologické a místopisné* 11, 1881, s. 23-28.

⁶³ KORENÝ, Rastislav – KUDRNÁČ, Jaroslav. Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově. In *Archeologie ve středních Čechách* 7/2, 2003, s. 420. ISSN 1214-3553.

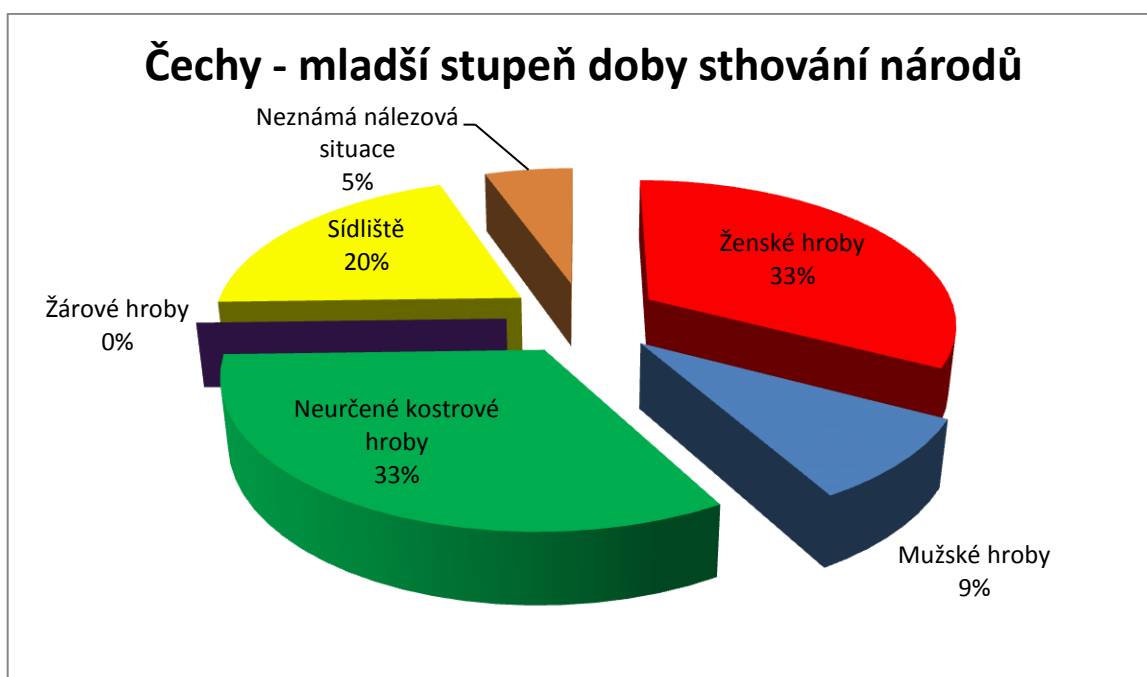
⁶⁴ ZEMAN, Jiří. Pohřebiště z doby stěhování národů v Mochově. In *Památky archeologické* 49/2, 1958, s. 442.

⁶⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 281-294.

⁶⁶ Tamtéž, s. 263-265.

⁶⁷ Tamtéž, s. 242.

Ukládání byli ve směru S-J, ale od druhé poloviny 5. století se toto mění na polohu V-Z, aby byl pravděpodobně zesnulý obrácen k vycházejícímu Slunci.⁶⁸ Existují doposud nepotvrzené názory, že by se mohlo jednat o nepřímý doklad vlivu křesťanství, které se začalo šířit do porýnských provincií již ve 2. století. Od 3. století se začíná propagovat ariánská forma této víry u Gótů, kteří ji šířili dál, např. k Vandalům, Gepidům, Langobardům atd. Ve 4. století, díky gótskému biskupovi Wulfilovi, dochází k překladu Bible do gótského jazyka, jedná se o první germánskou literární památku.⁶⁹

Graf 2 - Nálezové archeologické situace hřebenů z Čech, v mladším stupni doby stěhování národů.

Určit pohlaví lze podle výbavy hrobu. U muže se jedná převážně o zbraně a nástroje k upevnění oděvu (spony). Inventář ženských hrobů obsahuje také spony, ale i šperky, jako např. náhrdelníky z korálek. Méně často to jsou drobné šperky jako jehlice, náramky apod. Nádoby byly ukládány běžně u hlavy nebo u nohou a nacházejí se, jak v ženských, tak v mužských hrobech.⁷⁰ Hřeben, jak jsem již uvedla, se vyskytovaly v mužských hrobech, tak i v ženských hrobech. Proto hroby rozlišujeme právě díky dalšímu inventáři, pokud nám tuto informaci nepodá kostra zesnulého. Skelet ve většině

⁶⁸ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 131.

⁶⁹ WALDHAUSER, Jiří – KOŠNAR, Lubomír. *Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém Ráji*. Praha – Mladá Boleslav. 1997. s. 46. ISBN 80-85983-35-4.

⁷⁰ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 127-133.

případů bývá v poškozeném stavu, př. jsou hroby č. 2, 6, 11 a 12 z Mochova.⁷¹ Na českých pohřebištích převažují hřebeny vyzvednuté z ženských hrobů (viz, graf 2). Zatím není znám ani jeden hrob dítěte, kde by byl uložen hřeben z doby stěhování národů v Čechách.⁷² I přes předchozí informaci naprostá většina jedinců byla pohřbená v dospělosti, ale jednalo se o mladé lidi ve věku kolem 25 – 35 let.⁷³ V ženských hrobech společně s hřebeny byly často nacházeny hliněné přesleny. Dále to byly pestrobarevné korále ze skelné pasty či jantaru, spony (klešťovité, esovité, popřípadě s polokruhovitou záhlavní destičkou).⁷⁴ Zato v mužských hrobech byly hřebeny objeveny s železným či bronzovým kováním, hroty šípů či oštěpů. Často to také byly štítové puklice. Společně pro ženské i mužské hroby byly hrncovité či mísovité nádoby, vyráběné v ruce i na kruhu točené.⁷⁵

Hřebeny jako artefakty z doby stěhování národů byly vyzvednuty převážně z hrobové nálezové situace (viz, graf 1 a 2). Různé polohy objevení hřebene jsou často dokladem vykrádání hrobů.⁷⁶ Máme i několik příkladů hřebenů na sídlištích, např. v Březně u Loun,⁷⁷ Liběšovicích,⁷⁸ či v Trmicích.⁷⁹

Vylupování hrobů bylo běžnou záležitostí pro dobu stěhování národů. Kostra je často zpřeházena ze své původní anatomické polohy. Bývá často posunutá a kosti zase shrnuté na hromadu, někdy nacházeny již ve výplni nebo vůbec. Nejvíce bývá poškozená horní část kostry (lebka, hrudní koš) až po pánev. Cílem lupičů byla totiž touha po špercích a zbraních, jako byly např. spony. V oné neklidné době stěhování národů se vylupování hrobů velice rozmohlo.⁸⁰ K vykrádání mohlo docházet již v krátké době po pohřbu. Jako příklad uvádím pohřebiště v Mochově, kde antropologický materiál zpracoval Jaromír Chochol. U těchto hrobů došlo k otevření v době, kdy již kosti nesouvisely s měkkými částmi a vazivem. Tudíž u jílového podloží to bylo cca 10 let po pohřbu a v písčitém prostředí to mohla být klidně doba poloviční.⁸¹

⁷¹ CHOCHOL, Jaromír. Kostrové pozůstatky z doby stěhování národů odkryté při výzkumu v Mochově. In *Památky archeologické* 49/2, 1958, s. 472-477.

⁷² SOBOLOVÁ, Tereza. *Kostěná a parohová industrie doby stěhování národů v Čechách a na Moravě z nálezových kontextů*. Diplomová práce rkp. uložena na FF MU. Brno. 2005. s. 45.

⁷³ Tamtéž, s. 63.

⁷⁴ T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 63-64.

⁷⁵ Tamtéž, s. 64.

⁷⁶ Tamtéž, s. 45-46.

⁷⁷ PLEINEROVÁ, Ivana. *Březno und germanische Siedlungen der jüngeren Völkerwanderungszeit in Böhmen*. Praha, 2007. ISBN 978-80-86124-1.

⁷⁸ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 250.

⁷⁹ A. RESZCZYŃSKA, Pohřeb z doby stěhování národů, s. 233-234.

⁸⁰ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, 139-141.

⁸¹ J. CHOCHOL, Kostrové pozůstatky z doby stěhování národů, s. 475-476.

Hřebeny v době stěhování národů jsou ve většině případů objevovány v kostrových hrobech. Jak jsem již uvedla, ženských hrobů, které obsahují hřeben je o něco málo více. U mnoha hrobů nelze určit pohlaví pohřbeného jedince, proto nelze s přesností říct, zda byl hřeben více ženským či mužským prvkem v hrobech Germánů. Menší rozdíl je mezi starším a mladším stupněm doby stěhování národů. Lepší informace podává antropologické zpracování z mladšího stupně doby stěhování národů. Zde je viditelnější rozdíl uložení hřebene, ten v tomto stupni doby stěhování národů převažuje v ženských hrobech o trochu více než-li u staršího stupně doby stěhování národů (viz, graf 2). Mnoho antropologického materiálu z mladšího stupně doby stěhování národů zpracoval právě Jaromír Chochol (viz, výše). Ovšem hřebeny z této doby mají také zastoupení i na sídlištích (viz, výše). Pro lepší orientaci a porovnání v nálezových situacích odkazuji na výše uvedené grafy 1 a 2.

5. Typologie

První typologii hřebenů z doby římské a částečně i z doby stěhování národů, vytvořil Helmut Preidel.⁸² Ve svém díle se zabývá problematikou Germánů v Čechách a popisu nálezů z českých lokalit. Jsou to např. věci denní potřeby, jako jsou hřebeny (viz, kapitola 3). Další detailnější práci k typologii hřebenů z doby římské a doby stěhování národů se věnovala Sigrid Thomasová.⁸³

K této problematice přispívá mnoho dalších studií, např. Tomáše Zemana,⁸⁴ Jaroslava Tejrala,⁸⁵ atd. Ze zahraničních badatelů to je Eugeniusz Cnotliwy, který rozdělil hřebeny z oblasti Předních Pomořan.⁸⁶ Obdobně, jako Sigrid Thomasová je roztrídil na jednovrstvé a třívrstvé hřebeny. Jednovrstvé exempláře označuje jako Ia a dále je dělí na typy I, II, III, IV, V a VI. Např. přirovnává svůj typ I (variantu 1) k typu A,⁸⁷ a typ III k typu B.⁸⁸ Skupinu třívrstvých (Ib) hřebenů dělí na typy I, II, III, IV a V. Jeho typ I se shoduje s typem I,⁸⁹ podle Sigrid Thomasové, dále přirovnává typ IV k typu III.⁹⁰

Hřebeny dělíme do několika skupin podle ozubení, tj. zda je ozubení na jedné či na obou stranách hřebene, dále podle tvaru rukojeti, výzdoby (např. jde o různé varianty) a taky podle snýtování s tím souvisí z kolika částí je hřeben tvořen.⁹¹

5. 1. Jednostranné hřebeny

5. 1. 1. Doba římská

Pro přehlednost a kontinuitu uvádím i hřebeny z doby římské.

⁸² H. PREIDEL, *Die germanischen Kulturen*.

⁸³ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 54-215.

⁸⁴ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 107-147.

⁸⁵ J. TEJRAL, *Naše země a římské Podunají na počátku doby stěhování národů*, s. 308-397.

⁸⁶ E. CNOTLIWY, *Grzebieńie rogowe i kościane*.

⁸⁷ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 56-61.

⁸⁸ Tamtéž, s. 62-66.

E. CNOTLIWY, *Grzebieńie rogowe i kościane*, s. 184-185.

⁸⁹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 77-94.

E. CNOTLIWY, *Grzebieńie rogowe i kościane*, s. 187.

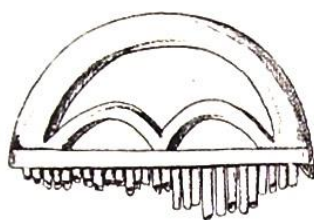
⁹⁰ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 104-114.

E. CNOTLIWY, *Grzebieńie rogowe i kościane*, s. 197.

⁹¹ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 111.

a) Typ C - Jednodílné hřebeny s prolamovanou rukojetí

První takovou a zároveň přechodnou skupinu mezi dobou laténskou a dobou římskou tvoří hřebeny typu C.⁹² Navazují na bronzové hřebeny z doby laténské, např. z oppida ve Stradonicích.⁹³ Délka se pohybuje mezi 3 cm až 6,5 cm a šířka mezi 2 cm až 3,5 cm. Zdobným motivem bývají kruhy, trojúhelníky, ovály, motiv ve tvaru T a navíc se vyskytují i malé tečkované nebo koncentrované kruhy. Mimo obloukovitou rukojeť není vzácná ani trojúhelníkovitá prolamovaná rukojeť. V hrobových nálezech jsou nacházeny hřebeny typu C dohromady se sponami ze skupin II, III, IV a V Almgren.⁹⁴ Jejich počátek sledujeme již ve stupni B1, ale tvoří typickou náplň stupně B2. Nejhojněji se vyskytují právě v Čechách a ve středním Polabí.⁹⁵ Tento typ hřebene byl objeven např. v kostrovém hrobě č. 6 v Noutonicích, ale i v žárovém hrobě v Tvršicích (hrob č. 18) či Třebusicích (hrob LXXI/36). Dále jsou známé i ze sídlištních objektů ve Slatině (obr. 2), Dobříčanech, Praze-Bubenči a v Lovosicích.⁹⁶

Obr. 2 – Slatina, obj. neznámý (THOMAS 1960).

b) Typ A - Jednodílné jednovrstvé hřebeny

Tyto hřebeny mají výhradně jednu polokruhovitou rukojeť, můžou ji mít zdobenou nebo nezdobenou. Tyto typy hřebenů jsou vždy poměrně malé, jejich délka se pohybuje mezi 3 cm až 8 cm, jejich šířka mezi 3 cm až 6 cm.⁹⁷ Na základě různé výzdoby, stejně tak i časové posloupnosti byly zjištěny dvě varianty, tj. varianta A I a varianta A II. Typ A I, nemá obvykle zdobenou rukojeť a nejčastějším výzdobným motivem bývají většinou horizontální rýhy, rozložené těsně nad řadou zubů.⁹⁸ Zdá se, že se jedná o typ východogermánský, relativně silně rozšířen v polabské oblasti, zejména ve středním

⁹² S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 66-71.

⁹³ R. M. PERNÍČKA, K problematice středoevropského vývoje hřebenů, s. 66.

⁹⁴ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 66.

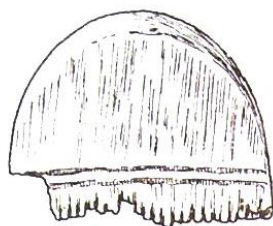
⁹⁵ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 111.

⁹⁶ SOBOLOVÁ, Tereza. *Kostěná a parohová industrie doby stěhování národů v Čechách a na Moravě z nálezových kontextů*. Diplomová práce rkp. uložena na MU. Brno. 2005. s. 7.

⁹⁷ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 56.

⁹⁸ Tamtéž.

Polabí. Např. jde o hřeben z Dobřichova-Pičhory z žárového hrobu č. 80 (obr. 3).⁹⁹ Hlavní nálezová ložiska typu A II leží ve Skandinávii, datujeme je do pozdní doby římské. Jsou to odlišné exempláře než ty ze středoevropské oblasti, ale i přesto je znát vliv nordických jednovrstvých hřebenů A II na typu A I. Tyto hřebeny jsou vždy zdobené. Typickým motivem je řada půlkruhů a linie teček v kruhu, která se nachází podél hrany. Navíc nad řadou zubů se mohou vyskytovat horizontální rýhy s vytečkovanými kruhy či polokruhy.¹⁰⁰ Datují se již od stupně B2 s možným přetrváváním do stupně C1.¹⁰¹ Z Čech je známa varianta A I, např. z lokality Dobřichov-Pičhora (viz, výše) či Lužec nad Vltavou.¹⁰²

Obr. 3 - Dobřichov-Pičhora, žárový hrob č. 80 (THOMAS 1960).

c) Typ B - Vícedílné jednovrstvé hřebeny

Hřebeny typu B existují ve dvou nebo ve více vrstvé sadě z kostních desek, podle příčného řezu jsou spojené železnými nýty nebo kostními deskami. Převládá však spojení železnými nýty, spojení z kostních destiček se vyskytuje např. u hřebene z Abbau Thierberg (obr. 4).¹⁰³ Ačkoliv hřebeny typu B jsou složeny z několika částí, jejich délka je poměrně malá, v průměru to je 6 cm až 8 cm a šířka 3 cm až 5 cm. Rukojeť je většinou polokruhovitá a mnohdy poněkud hranatá.¹⁰⁴ Jako u typu A byly dvě varianty, taktéž to je i u typu B, tj. varianta B I a B II. Typ B I zahrnuje všechny hřebeny výše popsané, jako jsou typy s polokruhovitým tvarem na prodloužené rukojeti. Hlavní distribuční oblast leží ve východogermánské oblasti. Výzdoba typu B I byla lineární, většinou to byly horizontální rýhy a vzácně vytečkované kruhy. Varianta B II, opět jako u typu A II, zahrnuje skandinávskou oblast. Jejich nedostatek nasvědčuje tomu, že se jedná pravděpodobně o „před-formy“ B I. Původ těchto hřebenů je ve východogermánské

⁹⁹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 57.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 57-58.

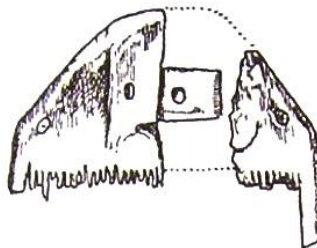
¹⁰¹ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 113.

¹⁰² T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 7.

¹⁰³ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 63.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 62.

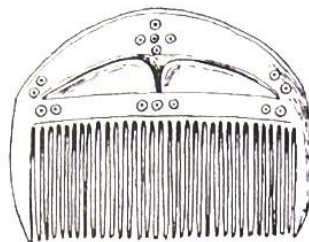
oblasti, tj. v oblasti Odry a Visly.¹⁰⁵ Jako hlavní náplň przeworské kultury.¹⁰⁶ Např. to jsou nálezy ve Vícemilicích, Šitbořicích, Vlčnově-Dolním Němčí.¹⁰⁷ Tyto hřebeny jsou datovány do konce stupně B2.¹⁰⁸

Obr. 4 - Abbau Thierberg, neznámé nálezové okolnosti (THOMAS 1960).

c) Typ D - Jednodílné hřebeny s obloukovitým držadlem (reliéfní oblouky)

Tento typ hřebene má rukojeť polokruhovitou ve tvaru kruhového výseče nebo se zploštělými boky, čímž vzniká trojúhelníkovitý typ. Rukojeti těchto hřebenů dosahují průměrně délky od 4 cm do 9 cm a šířky od 3 cm do 4 cm. Zuby jsou silné, pouze na okraji mají někdy značnou délku až 3,5 cm. Výzdobu tvoří reliéfní oblouky a oblouky s vytečkovanými kruhy většinou uspořádané ve skupině. Hřebeny tohoto typu uvádí Hans Jürgen Eggers, jako klíčové formy pro jeho stupeň B2.¹⁰⁹ Původ těchto hřebenů leží ve švédsko-dánské oblasti.¹¹⁰ Např., to je hřeben z německé lokality Hagenow (obr. 5), Skröbeshave,¹¹¹ a u nás z žárového hrobu č. 8 ve Tvršicích a z obj. (?) v Blažkovicích.¹¹²

Obr. 5 – Hagenow, žárový hrob č. 1 (THOMAS 1960).

¹⁰⁵ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 62-66.

¹⁰⁶ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 113

¹⁰⁷ T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 7.

¹⁰⁸ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 113.

S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 64-66.

¹⁰⁹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 71-72.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 75.

¹¹¹ Tamtéž, s. 71.

¹¹² T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 7.

5. 1. 2. Doba stěhování národů

Hřebeny patří mezi nejrozšířenější produkt kostěné industrie. Rozvoj hřebenářství zaznamenáváme od mladší doby římské. Důvodem vzniku vícedílných hřebenů bylo pravděpodobně snížení zničení při jejich výrobě, konkrétně při vyřezávání zubů. Jsou to typy, které sledujeme v archeologických situacích, hlavně od doby stěhování národů.¹¹³ Pro přehlednost zastoupení, který typ hřebene se nejčastěji nalézá v dané fázi, níže uvádím grafy 3 a 4. Mezi hřebeny, které jsem shromáždila, byly i zlomky, které nelze typologicky zařadit (viz, tab. 10).

a) Typ I – Trojdílné hřebeny s polokruhovitou rukojetí

Tento typ hřebene datujeme do pozdně svébského osídlení D1.¹¹⁴ Jedná se, o jednostranný hřeben, který se vyskytuje ještě v pozdní době římské, jsou typické pro stupeň C1.¹¹⁵ Ovšem přežívají až do stupně D1. Rozlišujeme je na základě výzdoby, starší exempláře jsou nezdobené a datujeme je tedy ještě do mladší doby římské, jako např. hřeben z hrobu č. v Praze-Bubenči (obr. 20). Pozdní tvary s vysokou obloukovitou rukojetí již spadají do staršího stupně doby stěhování národů, často jsou zdobeny koncentrickými kroužky. Nálezy pozdních tvarů typu I, jsou v Čechách zastoupeny např. hřebenem z Nebovid (foto. 20), Liběšovic (obr. 29) atd.¹¹⁶ Hezky je vyzdoben exemplář z Nebovid a to velkým koncentrickým kroužkem se středovou tečkou uprostřed postranních destiček a tento kroužek doplňují kroužky se středovou tečkou ve tvaru kříže.¹¹⁷

Tyto hřebeny jsou tedy zdobeny a dělí se na varianty I A-C, jsou častější než nezdobená varianta typu I. Délka se pohybuje v rozmezí 6,5 cm až 13 cm a šířka mezi 2 cm až 6 cm, délka zubů se pohybovala cca kolem 2 cm až 3 cm.¹¹⁸ Výzdoba bývá

¹¹³ R. M. PERNIČKA, K problematice středoevropského vývoje hřebenů, s. 72.

¹¹⁴ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. s. 171.

S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 77-94.

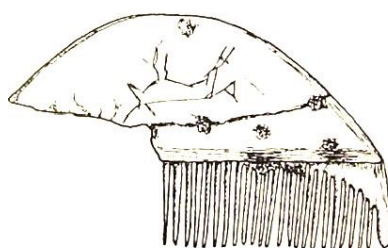
¹¹⁵ TEJRAL, Jaroslav. Ke zvláštnostem sídlištního vývoje v době římské na území severně od středního Dunaje. In DROBERJAR, Eduard – KOMORÓCZY, Balász – VACHŮTOVÁ, Dagmar (eds.). *Barbarská sídliště 2007*. Brno, 2008, s. 84. ISBN 80-86023-89-3.

¹¹⁶ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 114.

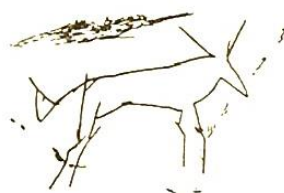
¹¹⁷ BENEŠ, Zdeněk – HORNÍK, Pavel – KAŠPÁREK, František. Rozrušený soubor z pohřebiště a sídliště z Nebovid, okr. Kolín. Předběžná zpráva. In DROBERJAR, Eduard (ed.). *Archeologie barbarů 2010: Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem*. Olomouc, 2011. s. 103-104. ISBN 978-80-244-2987-8.

¹¹⁸ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 79.

rozmanitá, jak jsem již uvedla, tento typ měl 3 varianty (motivy) A-C.¹¹⁹ Motiv A zahrnoval výzdobu vytečkovaných kruhů nebo koncentrických kroužků a ryté či vypíchané linie podél rukojeti. Stejně často se vyskytují dvojité linie nebo pásy linií vyryté či vypíchané, ale i cik - cak linie. Pro skandinávské prostředí je typickým vzorem u této varianty vytečkovaný půlkruh. Pro motiv B je typickým vzorem kruh jako u typu I - B1. Tato varianta je poměrně vzácná. Zdá se, že tato varianta nemá zastoupení ve Skandinávii. Velice zajímavými kusy jsou hřebeny se zoomorfní výzdobou, jako např. exemplář z Mostu (obr. 6), na kterém je vyobrazen jelen (obr. 6 nebo obr. 7).¹²⁰ Vyskytovaly se od Porýní do severního Černomoří a od jižní Skandinávie do Podunají.¹²¹

Obr. 6 – Most, neznámé nálezové okolnosti (THOMAS 1960).

Obr. 7 – Motiv jelena, Most (THOMAS, 1960)

Lokalita	č. obj./hrobu	Počet
Dobrovice	kostrový hrob (?)	1
Liběšovice	sídlíšní obj. (?)	1
Most	sídlíšní obj (?)	1
Nebovidy	rozrušený soubor	1
		Celkem: 4

Tab. 1 – Zastoupení typu I.

¹¹⁹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 79-82.

¹²⁰ Tamtéž, s. 80-84.

¹²¹ R. M. PERNIČKA, K problematice středoevropského vývoje hřebenů, s. 72.

b) Typ II – Trojdílné hřebeny s trojúhelníkovitou rukojetí

Dalším typem, který Sigrid Thomasová zpracovala je typ II.¹²² Jsou typické pro mladší dobu římskou a přežívají až do doby stěhování národů, tedy od časného 4. století do první poloviny 5. století.¹²³ Z mladší doby římské je např. znám hřeben z žárového hrobu v Pňově (foto. 32). Ve středoevropském prostoru jsou nerovnoměrně zastoupeny, převažují v Čechách.¹²⁴ Datace spadá do pozdně svébského osídlení D1/D2.¹²⁵ Jejich délka se pohybuje mezi 8 cm až 12 cm, šířka od 2,5 cm do 4,5 cm a délka zubů kolem 1,5 cm. Tento typ má 3 varianty, tj. varianta 1 s poměrně vysokou trojúhelníkovitou rukojetí, dále varianta 2 s nízkou trojúhelníkovitou rukojetí a varianta 3 se zvířecími protomami nebo s prolamovanou rukojetí.¹²⁶

Výzdobným prvkem varianty 1 jsou vypíchané kroužky uprostřed destičky a vyryté linie horizontálně a podél rukojeti. Tento typ přežívá až do poloviny 5. století.¹²⁷ Tento typ je hojně zastoupen v Čechách, často se vyskytuje i jeho varianta 2 s nízkou trojúhelníkovitou rukojetí. Hřeben s variantou 1, byl např. objeven v Lužci nad Vltavou. Výzkum této polykulturní lokality vedla v letech 1955-1957 Olga Kytlicová, zmíněný hřeben byl nalezen v dvojhrobě č. 11, kde byl uložen muž a pod ním, asi ve 145 cm, pokračoval druhý pohřeb.¹²⁸ Známe je tento typ i z kostrového pohřebiště Praha-Kobyly. Během několika výzkumů, byly na této lokalitě objeveny 3 hřebeny tohoto typu. První nález pochází z roku 1930,¹²⁹ další z roku 1936 ze sbírky MUDr. Jana Axamita, který byl původně datován do doby římské.¹³⁰ A nakonec třetí hřeben pochází z výzkumu z r. 2009, z obj. č. 510/2009 (obr. 8).¹³¹ Varianta 2 byla objevena i v hrobě č. 22 v Praze-Podbabě. Nález obsahoval trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí a železnými nýty. Dále to byla podél hlavy hnědočerná, koflíkovitá nádoba hlazeného povrchu a hnědočerná,

¹²² S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-104.

¹²³ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 114.

VLACH, Marek. *Nové sídlištní nálezy z mladší a pozdní doby římské ze Sudoměřic (okr. Hodonín)*. In DROBERJAR, Eduard – CHVOJKA, Ondřej (eds.). *Archeologie barbarů 2006. 2007*, s. 453-454. ISBN 978-80-86260-73-0.7

¹²⁴ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 114.

¹²⁵ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

¹²⁶ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 96.

¹²⁷ Tamtéž, s. 98-102.

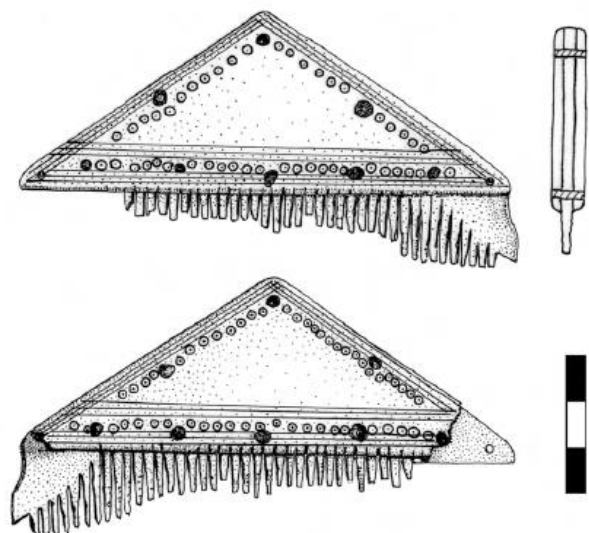
¹²⁸ R. KORENÝ – O. KYTLICOVÁ, *Dvě pohřebiště z doby stěhování národů*, s. 387-397.

¹²⁹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 259.

¹³⁰ FROLÍK, Jan et al. *Sídliště vinařické skupiny z Prahy-Kobyly*. In DROBERJAR, Eduard (ed.). *Archeologie barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem*. Olomouc, 2011, s. 442. ISBN 978-80-244-2987-8.

¹³¹ Tamtéž, s. 420-422.

vázovitá dvojkónická nádoba, u krku se našly tři korálky.¹³² Tato varianta je známá i z lokality Dobříčany u Žatce, Prahy-Veleslavína. Na lokalitě ve Vinařicích se také našly hřebeny varianty 2, ale nezdobené.¹³³

Obr. 8 – Praha-Kobylisy, obj. č. 510/2009 (FROLÍK et al., 2011).

Lokalita	č. obj./hrobu	Počet
Dobříčany	sídlištní obj. (?)	1
Horní Kšely	kostrový hrob (?)	1
Praha-Kobylisy	kostrový hrob (?)	1
Praha-Kobylisy	Ženíškova stodola	1
Praha-Kobylisy	obj. č. 510/2009	1
Liběšovice	sídlištní obj. (?)	1
Lužec nad Vltavou	dvojhrob č. 11-12	1
Miskovice	kostrový hrob (?)	1
Nebovidy	rozrušený soubor	1
Praha-Podbaba	hrob č. 22	1
Praha-Podbaba	kostrový hrob (?)	1
Praha-Podbaba	kostrový hrob (?)	1
Praha-Veleslavín	hrob č. 3	1
Vinařice	kostrový hrob (?)	1
Všenory	neznámá situace	1
		Celkem: 16

Tab. 2 – Zastoupení typu II.

¹³² B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 263.

¹³³ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103, 187, 192.

c) Typ III – Trojdílné hřebeny s prodlouženou (obdélníkovitou) nebo omegovitou rukojetí

Předposledním typem jednostranných hřebenů je typ III.¹³⁴ Základ těchto hřebenů vychází z půlkruhové rukojeti, která je obvykle úzká a vybíhá uprostřed v jazykovitý nebo obloukovitý tyl. Tento typ je klasický pro starší stupeň doby stěhování národů v Čechách, typickým příkladem je nález ze sídliště v Praze-Kobylisích (obr. 9).¹³⁵ Jaroslav Tejral je určil přímo jako černjachovské formy.¹³⁶ Jejich původ shledáváme ve východní Evropě (Přičernomoří), ovšem typické jsou také ve střední Evropě.¹³⁷ Délka se pohybuje mezi 6 cm až 13 cm, šířka 3 cm až 6 cm. Opět má své podskupiny (varianty). Varianta 1 s téměř pravoúhle odsazenou rukojetí je typická pro polabskou oblast, tak i Povolší. Varianta 2 se dělí na 2a (skandinávská) a 2b (podunajská). Varianta 2a je zdobena vlnovkami a její rukojeť patří k nejstarším formám typu III.¹³⁸ Datace typu III je obdobná jako u typu I a II, ale tento typ přežívá až do 8. století.¹³⁹ Nejčastěji se vyskytuje v 5. století, konkrétně v podunajské fázi stupně D2.¹⁴⁰

Známé jsou typy z Litovic¹⁴¹, Vinařic¹⁴², Prahy-Podbaby, Veleslavína, Trmic či z Prahy-Kobylis. Hřeben z Prahy-Kobylis¹⁴³ se však odlišuje od ostatních soudobých hřebenů tohoto typu drobným detailem a to v podobě postranních výčnělků.¹⁴⁴ Typickým příkladem varianty 1, tj. s pravoúhle odsazeným držadlem je nález ze Sudoměric.¹⁴⁵ Jak jsem uvedla, nejčastější výskyt těchto hřebenů pochází z 5. století, tudíž spadá do vinařického stupně D2/D3,¹⁴⁶ i když podle Sigrid Thomasové přežívá tento typ III až do 8. století.¹⁴⁷ Jako další lokality mohu uvést příklady z mého katalogu, např. z Prahy-Podbaby, kde inventář (černohnědá, na kruhu vytočená nádobka z jemně plavené hlíny, na

¹³⁴ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 104-114.

¹³⁵ J. FROLÍK et al., *Sídliště vinařické skupiny*, s. 439.

¹³⁶ TEJRAL, Jaroslav. *Zur Chronologie der frühen Völkerwanderungszeit im mittleren Donaauraum*. ArchA 72, 1988, s. 230.

¹³⁷ ZEMAN, Tomáš. Další doklady germánského osídlení na polykulturním sídlišti v Modré. In *Slovácko* 50, 2008, s. 202.

¹³⁸ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 104-107.

¹³⁹ Tamtéž, s. 112.

¹⁴⁰ J. TEJRAL, *Naše země a římské Podunají*, s. 365.

¹⁴¹ PLEINEROVÁ, Ivana. Litovice (okr. Praha-západ): hroby vinařického stupně doby stěhování národů. In DROBERJAR, Eduard – LUTOVSKÝ, Michal (eds.). *Archeologie Barbarů 2005*. Praha. 2006. s. 483-498. ISBN 80-86756-11-4.

¹⁴² J. SMOLÍK, *Hroby u Vinařic*, s. 23-28.

¹⁴³ J. FROLÍK et al., *Sídliště vinařické skupiny*, s. 415-451.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 439.

¹⁴⁵ M. VLACH, *Nové sídlištní nálezy z mladší a pozdní doby římské ze Sudoměric*, s. 454.

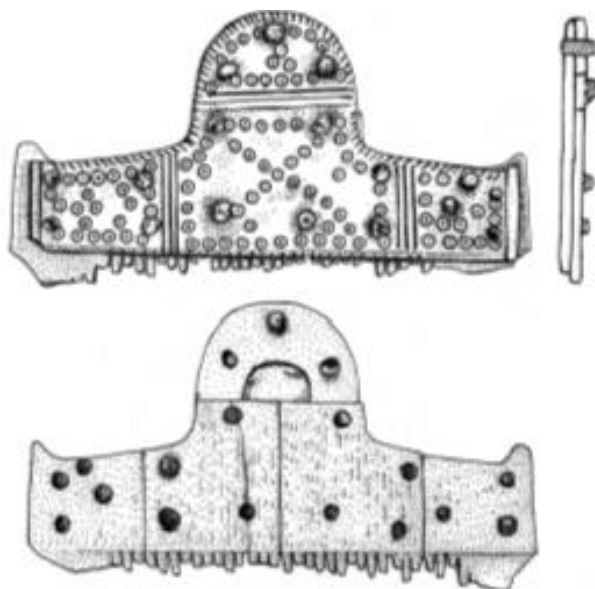
¹⁴⁶ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

¹⁴⁷ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 104-107.

horní části zdobena mřížkováním) určují hrob č. 40 již do mladšího stupně doby stěhování národů. Což znamená, že tento typ v některých př. tvoří přechodnou variantu mezi starším a mladším stupněm doby stěhování národů.¹⁴⁸ Další př. pochází z Radotína, podle Bedřicha Svobody z rozrušeného hrobu merovejského. Přesto bližší informace o hrobu, ze kterého byl jednostranný kostěný hřeben s omegovitou rukojetí vyzvednut, jsou neznámé.¹⁴⁹ Hřeben typu III s omegovitou rukojetí a pouzdrem na ozubení je znám z polykulturního sídliště v Trmicích, zdooben je stejně jako hřeben rytými kolečky. Dále se v této jámě č. 92B nacházel fragment zvířecí kosti, zřejmě skotu, ale i keramické fragmenty datované od horizontu plaňanských pohárů do 1. století př. n. l.¹⁵⁰

Lokalita	č. obj./hrobu	Počet
Litovice	hrob č. 19	1
Praha-Kobylisy	obj. č. 510/2009	1
Radotín	kostrový hrob (?)	1
Trmice	Jáma 92B	1
Veslavín	hrob č. 3	1
Vinařice	kostrový hrob (?)	1
		Celkem: 6

Tab. 3 – Zastoupení typu III.

Obr. 9 - Praha-Kobylisy, obj. č. 510/2009 (FROLÍK et al., 2011).

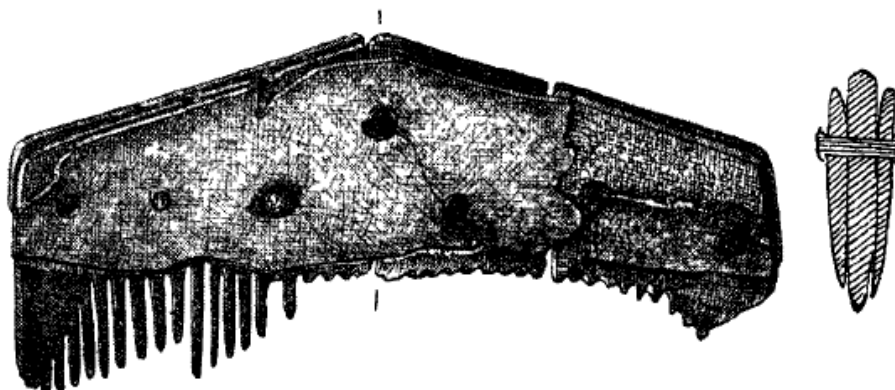
¹⁴⁸ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 264.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 271-272.

¹⁵⁰ A. RESZCZYŃSKA, Pohřeb z doby stěhování národů na sídlišti Trmice, s. 233-234.

d) Přejchodný typ

Do tohoto přechodného typu řadím hřebeny s trojúhelníkovitou rukojetí, konkrétně variantu 2 podle Sigríd Thomasové.¹⁵¹ Během vývoje typu II, tedy typu s trojúhelníkovitou rukojetí docházelo k postupnému snižování trojúhelníkovitého držadla.¹⁵² Známe mnoho takových hřebenů (viz, typ II). Mezi ně patří i nálezy z Mochova (hroby č. 2 a 12), ovšem toto pohřebiště datujeme na základě inventáře většiny hrobů (př. esovitá spona) do mladšího stupně doby stěhování národů.¹⁵³ Což nás vede k myšlence, že se pravděpodobně jedná o přechodný typ hřebenů, které se s nízkou rukojetí ve tvaru trojúhelníku podobají typu s táhle obloukovitou rukojetí (viz, obr. 10). Typ II (varianta 2) přežívá ještě v 6. století a právě to nám nebrání se nad tímto přechodným typem zamyslet.¹⁵⁴

Obr. 10 – Mochov, hrob č. 2 (ZEMAN 1958).

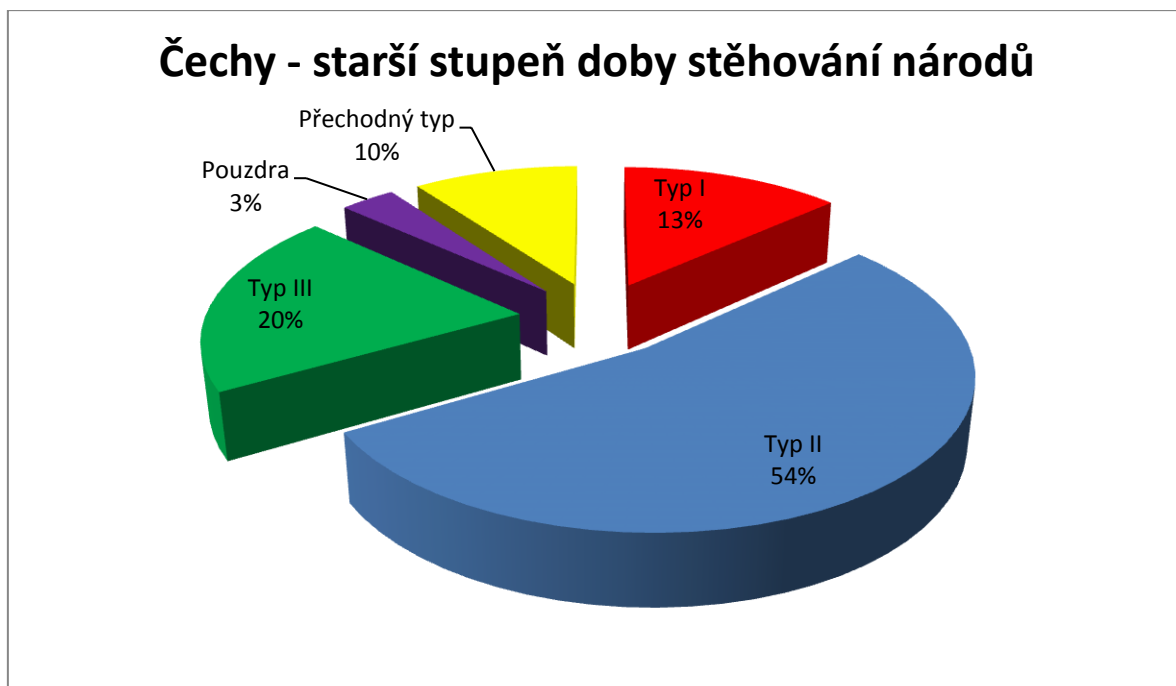
¹⁵¹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-104.

¹⁵² J. TEJRAL, *Morava na sklonku antiky*, s. 144.

¹⁵³ E. DROBERJAR, *Encyklopedie římské a germánské archeologie*, s. 185.

¹⁵⁴ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 117.

J. ZEMAN, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Mochově*, s. 442.

Graf 3 – Zastoupení jednotlivých typů hřebenů v Čechách, ve starším stupni doby stěhování národů.

e) Hřebeny s táhlým obloukovitým drždlem

Skupinu jednostranných hřebenů uzavírají hřebeny s táhlým mírně obloukovitým drždlem. Jsou bohatě ornamentovány, jako běžný inventář většiny kostrových hrobů mladšího stupně doby stěhování národů. Datace těchto exemplářů spadá do pozdního 5. století až poloviny 6. století.¹⁵⁵ Připisovány jsou Langobardům, jejich tažením na jih a jiným dolnolabským kmenům a to hlavně v jihomoravském a dolnorakouském prostředí.¹⁵⁶ Vyskytují se společně s v ruce zhotovenou keramikou labsko-germánského rázu jako doklady, že sloužily Langobardům a dalším dolnolabským kmenům.¹⁵⁷ Tento typ je hojně zastoupen v Čechách. Často jsou tyto hřebeny zdobeny rytými liniemi, kruhy se středovou tečkou nebo vůbec zdobené nejsou.¹⁵⁸

Mnoho nálezů pochází z pohřebiště v Záluží u Čelákovic¹⁵⁹ a v Klučově,¹⁶⁰ kde byl tento typ hřebene objeven v jednom kostrovém hrobě č. 18 (obr. 11) a v hrobech č. 20 a 23. Dále to jsou hřebeny v Praze-Libni (hrob č. 23), ale i v Praze-Podbabě, Roztokách u Prahy, Jiřicích (hroby č. 3, 20, 23 a 29), Ledvicích, Mostě, Pětipsech, Světcí

¹⁵⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 209.

¹⁵⁶ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

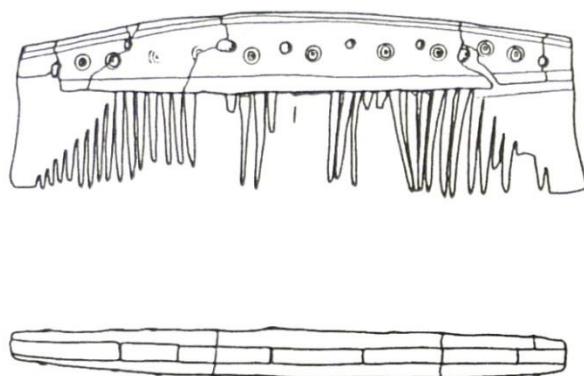
¹⁵⁷ J. TEJRAL, Jaroslav. *Morava na sklonku antiky*, s. 144.

¹⁵⁸ T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 12.

¹⁵⁹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 286-294.

¹⁶⁰ R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově*, s. 417-459.

a v Mochově (hroby č. 6 a 11).¹⁶¹ K těmto nálezům se připisuje i nález hřebene tohoto typu z polozemnice č. 1 v Siřemi. Tento hřeben byl objeven společně s kostěnými bruslemi, polotovarem kostěného šidla a mnoha skleněnými a keramickými korálky typu Tempelmann-Mączyńska (104, 105, 106, 107, 158, 266/AB).¹⁶² Tento hřeben je datován podle Jaroslava Jiříka do mladší fáze doby stěhování národů.¹⁶³ O tom, že je tento typ často zastoupen na českých pohřebištích svědčí hroby č. 3, 4 a 6 v Lochenicích,¹⁶⁴ ale i na sídlišti v Březně u Loun¹⁶⁵ a mnoha dalších lokalit (viz, tab. 4).

Obr. 11 – Klučov, hrob č. 18 (KORENÝ – KUDRNÁČ, 2003).

Lokalita	č. obj./hrobu	Počet
Březno u Loun	polozemnice č. 14	1
Březno u Loun	polozemnice č. 30	1
Březno u Loun	polozemnice č. 40	1
Březno u Loun	polozemnice č. 72	1
Dobroměřice	kostrový hrob (?)	1
Hostivice	sídlištní obj. Q	1
Jiřice	hrob č. 3	1
Jiřice	hrob č. 20	1
Jiřice	hrob č. 23	1
Jiřice	hrob č. 29	1
Klučov	hrob č. 1	1
Klučov	hrob č. 2	1
Klučov	hrob č. 6	1

¹⁶¹ ZEMAN, Jiří. Pohřebiště z doby stěhování národů v Mochově. In *Památky archeologické* 49/2, 1958, s. 423-467.

¹⁶² JANČO, Milan. Osada z období sťahovania národov v Siřemi, okr. Louny. In *Archeologie ve středních Čechách* 5/2, 2001, s. 485–508. ISSN 1214-3553.

¹⁶³ JIŘÍK, Jaroslav. Vybrané sídlištní situace mladší doby římské až časné fáze doby stěhování národů v severozápadních Čechách. In DROBERJAR, Eduard – CHVOJKA, Ondřej (eds.). *Archeologie barbarů* 2006. 2007, s. 545-546. ISBN 978-80-86260-73-0.

¹⁶⁴ ZEMAN, Jiří. Lochenice: Z archeologických výzkumů na katastru obce. In BUCHVALDEK, Miroslav - ZEMAN, Jiří (eds.). *Praehistorica* XVI. 1990, Praha, s. 69-101.

¹⁶⁵ I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*.

Klučov	hrob č. 12	1
Klučov	hrob č. 15	1
Klučov	hrob č. 18	1
Klučov	hrob č. 20	1
Klučov	hrob č. 20a	1
Klučov	hrob č. 22	1
Klučov	hrob č. 23	1
Ledvice	kostrový hrob (?)	1
Libčice	obj. 172/92	1
Libeň	kostrový hrob (?)	1
Libochovice nad Ohří	spíše kostrový hrob (?)	1
Lochenice IX	hrob č. 3	1
Lochenice IX	hrob č. 4	1
Lochenice IX	hrob č. 6	1
Lužec nad Vltavou	hrob č. 27	2
Mochov	hrob č. 6	1
Mochov	hrob č. 11	1
Mochov	hrob č. 12	1
Neděliště	kostrový hrob (?)	1
Neděliště	hrob č. 1	1
Nová Ves (okr. Kolín)	neznámá situace	1
Pětipsy	neznámá situace	1
Praha-Podbaba	hrob č. 23	1
Radovesice	rozrušené hroby	1
Roztoky	sídlištní obj. (?)	1
Sířem	polozemnice č. 1	1
Světěc	kostrový hrob/hroby	1
Velké Přílepy	polozemnice č. 244	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 16	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 19	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 24	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 50	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 52	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 59	1
		Celkem: 44

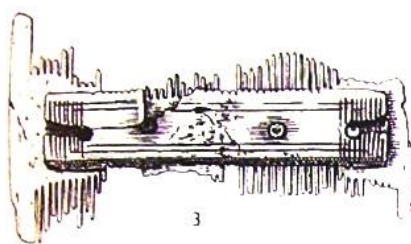
Tab. 4 – Zastoupení typu s táhlým obloukovitým držadlem.

5. 2. Oboustranné hřebeny

Oboustranné hřebeny, tedy hřebeny s ozubením na spodní i horní straně držadla, které jsou bohatě zdobeny pletenci a kroužky, jsou typickou náplní hmotné kultury v barbariku od druhé poloviny 5. století do 7. století. Tyto hřebeny, až na výjimky se nedají

připsat jednotlivým etnikům.¹⁶⁶ Jejich uplatnění mělo širší spektrum, nejen jako prostředek na vytvoření účesu, ale i jako samotný „módní“ doplněk, společně s jehlicemi byly součástí toaletní soupravy.¹⁶⁷ Jaroslav Tejral je popisuje jako nejčastější na moravských pohřebištích a sídlištích. Vychází zřejmě z pozdně provinciálních předloh, tudíž by měly navazovat na antické vzory. Pro provinciální výrobky je typická zdobnost, jedná se tedy o výzdobu s různě vykrajovanými boky, popř. s rovnými či stroze skosenými boky.¹⁶⁸

Z Čech máme málo dokladů o tomto typu hřebene. Na Moravě je tomu naopak, známy jsou např. z lokality Brno-Černá Pole, Místřín (obr. 12), Prostějov-Držovice, Sokolnice atd.¹⁶⁹ Z českých pohřebišť a sídlišť to je Záluží u Čelákovic, Klučov, Praha-Podbaba a Nebovidy. Tyto lokality jsou datovány do stupně E.¹⁷⁰ Např. v Praze-Podbabě, kde v r. 1890 probíhal výzkum kostrového pohřebiště staršího stupně doby stěhování národů. V hrobě č. 21, byl nalezen tento typ hřebene. Kostra v tomto hrobě ležela na znak v pravidelné poloze Z-V. Josef Ladislav Píč datoval tento hrob do pozdní doby římské, podle inventáře: na prsou bylo nalezeno velké množství korálek o průměru 0,3 cm. Nakonec tento hrob popsal slovy: „*vše to činí dojem pohřbu dámy velmi parádní*“.¹⁷¹

Obr. 12 – Místřín, neznámé nálezové okolnosti (TEJRAL, 1982).

Lokalita	č. obj./hrobu	Počet
Dobřichov-Píchora	sídlíštní jáma (?)	1
Klučov	hrob č. 3	1
Nebovidy	rozrušený soubor	1
Praha-Podbaba	hrob č. 21	1

¹⁶⁶ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

¹⁶⁷ R. M. PERNIČKA, *K problematice středoevropského vývoje hřebenů*, s. 63.

¹⁶⁸ J. TEJRAL, *Morava na sklonku antiky*, s. 142.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 13.

¹⁷¹ PÍČ, Josef Ladislav. Archeologické výzkumy ve středních Čechách. In *Památky archeologické a místopisné* 15, 1892, s. 353-412.

B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 263.

Záluží u Čelákovic	hrob č. 57	1
		Celkem: 5

Tab. 5 – Zastoupení typu s oboustranným držadlem.

5. 3. Pouzdra na hřebeny

Jelikož byly hřebeny křehké a snadno podléhaly poškození, začínají se od mladšího stupně doby stěhování národů objevovat v nálezových kontextech pouzdra, která je měla chránit.¹⁷² Nejcitlivějším místem na hřebeni bylo ozubení, aby se zabránilo vylamování, byly vkládány do dřevěných či parohových pouzder. Jejich výroba zahrnovala stejnou zručnost jako při výrobě hřebenů a přejímala zdobné prvky od nich, jako např. koncentrické kroužky, ryté linie atd. Dělí se podobně jako hřebeny, tudíž na pouzdra k jednostranným či dvoustranným hřebenům, jejich datace se nijak od nich neliší. Nejspíš byla nošena u pasu za závěsné poutko nebo za provrtané ouško na kratší straně.¹⁷³ Pouzdra byla spojována, tak jako hřebeny, nýty a to převážně železnými. Obvykle se na exemplářích zachovávají 2 nýty v prostřední části hlavní desky a 2 nýty na jejím konci. Výzdoba je podobná, jak jsem již uvedla (viz, výše), jako zdobení hřebenů, ojediněle se vyskytuje výzdoba ve tvaru pyramidek, které tvoří trojúhelníky a okraje stran plátů jsou zdobeny liniemi rýh.¹⁷⁴

Jejich výskyt v Čechách je poměrně vzácný. Jako př. mohu uvést pouzdro z Prahy-Podbaby z kostrového hrobu č. 21 (obr. 13). Tento hrob určil Josef Ladislav Píč jako ženský.¹⁷⁵ Pouzdro bylo zdobeno koncentrickými kroužky se středovou tečkou a spojeno železnými nýty.¹⁷⁶ Dále to je dvoudílné pouzdro z polykuturního sídliště Trmicích z jámy 92B. Zdobené je jako hřeben, se kterým bylo nalezeno - rytými kolečky („kolky“) svisle rozloženými mezi nimiž jsou vertikální ryté linie. Přední část je poškozena, zadní je zachovalá a na rozdíl od hřebene jsou obě části pouzdra spojeny železnými nýty.¹⁷⁷ Dalším př. ze sídliště je pouzdro z polozemnice č. 55 v Březně u Loun, které bylo zdobeno rytými koncentrickými kroužky seskupenými do trojúhelníkovitých pyramidek.¹⁷⁸

¹⁷² E. DROBERJAR, *Encyklopedie římské a germánské archeologie*, s. 94.

¹⁷³ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

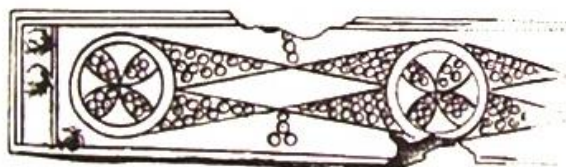
¹⁷⁴ I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*, s. 79.

¹⁷⁵ J. L. PÍČ, *Archeologické výzkumy ve středních Čechách*, s. 353-412.

¹⁷⁶ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 263.

¹⁷⁷ A. RESZCZYŃSKA, *Pohřeb z doby stěhování národů na sídlišti Trmice*, s. 233-234.

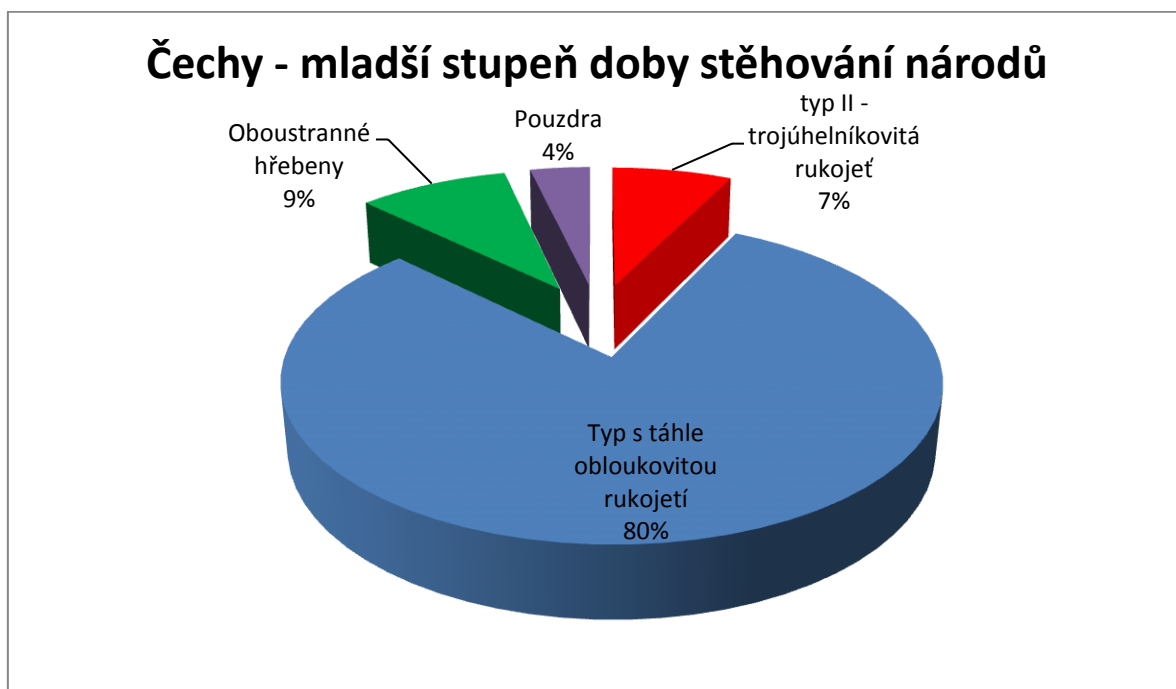
¹⁷⁸ I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*, s. 39.

Obr. 13 – Praha-Podbaba, hrob č. 21 (ZEMAN, 2001).

Lokalita	č. obj./hrobu	Počet
Březno u Loun	polozemnice č. 55	1
Praha-Podbaba	hrob č. 21	1
Trmice	jáma 92B	1
		Celkem: 3

Tab. 6 – Zastoupení pouzder.

Graf 4 – Zastoupení jednotlivých typů hřebenu v Čechách, v mladším stupni doby stěhování národů.

Přehledové tabulky

Lokalita	č. obj./hrobu	pohlaví jedince	typ	datace	Počet
Dobrovice	kostrový hrob (?)	nelze určit	I	D1	1

Dobříčany	sídlištní obj. (?)	-	II, varianta 2	D2	1
Horní Kšely	kostrový hrob (?)	nelze určit	II	D2	1
Kobylisy	kostrový hrob (?)	nelze určit	II	D2	1
Kobylisy	„Ženiškova stodola“	-	II	D2	1
Kobylisy	obj. 510/2009	-	II	D2	1
Kobylisy	obj. 510/2009	-	III	D3	1
Liběšovice	sídlištní obj. (?)	-	I	D1	1
Litovice	hrob č. 19	mužský	III	D3	1
Lužec nad Vltavou	dvojhrob č. 11-12	mužský	II	D2	1
Miskovice	kostrový hrob (?)	nelze určit	II	D2	1
Most	sídlištní obj. (?)	-	I	C3-D1	1
Nebovidy	rozrušený soubor	-	I	D1	1
Nebovidy	rozrušený soubor	-	II	D2	1
Praha- Podbaba	hrob č. 22	spíše ženský	II, varianta 2	D2	1
Praha- Podbaba	rozrušené hroby	nelze určit	II	D2	2
Praha- Podbaba	rozrušené hroby	nelze určit	II, varianta 2	D2	1
Radotín	rozrušený hrob	nelze určit	III	D3	1
Veslavín	hrob č. 1	spíše mužský	III	D3	1
Veslavín	hrob č. 3	nelze určit	II, varianta 2	D2	1
Vinařice	kostrový hrob (?)	spíše ženský	II, varianta 2	D2	1
Všenory	neznámá situace	-	II, varianta 3	D2	1
Vinařice	kostrový hrob (?)	nelze určit	III	D3	1
					Celkem: 24

Tab. 7 – Zastoupení ve starší fázi doby stěhování národů.

Mochov	hrob č. 2	mužský	II, varianta 2	E	1
Mochov	hrob č. 12	ženský	II, varianta 2	E	1
Trmice	jáma 92B	-	III	D3-E	1
Trmice	jáma 92B	-	pouzdro	D3-E	1
Celkem: 4					

Tab. 8 – Zastoupení přechodného typu.

Lokalita	č. obj./hrobu	pohlaví jedince	typ	datace	Počet
Březno u Loun	polozemnice č. 14	-	II	E	1
Březno u Loun	polozemnice č. 30	-	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Březno u Loun	polozemnice č. 40	-	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Březno u Loun	polozemnice č. 55	-	pouzdro	E	1
Březno u Loun	polozemnice č. 72	-	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Dobroměřice	rozrušené kostrové hroby	nelze určit	II, varianta 2	E	1
Dobřichov-Pičhora	sídlíštní jáma (?)	-	oboustranný	E	1
Hostivice	sídlíštní obj. Q	-	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Jiřice	hrob č. 3	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Jiřice	hrob č. 20	spíše ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Jiřice	hrob č. 23	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Jiřice	hrob č. 29	spíše ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Klučov	hrob č. 1	ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1

Klučov	hrob č. 2	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Klučov	hrob č. 3	nelze určit	oboustranný	E	1
Klučov	hrob č. 6	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Klučov	hrob č. 12	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Klučov	hrob č. 15	spíše ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Klučov	hrob č. 18	spíše ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Klučov	hrob č. 20	spíše ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Klučov	hrob č. 20a	nelze určit	II	E	1
Klučov	hrob č. 22	ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Klučov	hrob č. 23	ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Ledvice	kostrový hrob (?)	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Libčice	obj. 172/92	-	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Libeň	kostrový hrob (?)	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Libochovice nad Ohří	spíše kostrový hrob	nelze určit	II	E	1
Lochenice IX	hrob č. 3	ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Lochenice IX	hrob č. 4	ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1

Lochenice IX	hrob č. 6	spíše ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Lužec nad Vltavou	hrob č. 27	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	2
Mochov	hrob č. 6	mužský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Mochov	hrob č. 11	ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Mochov	hrob č. 12	ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Neděliště	kostrový hrob (?)	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Neděliště	hrob č. 1	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Nebovidy	rozrušený soubor	-	oboustranný	E	1
Nová Ves (okr. Kolín)	neznámá situace	-	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Pětipsy	neznámá situace	-	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Praha-Podbaba	hrob č. 21	ženský	oboustranný	E	1
Praha-Podbaba	hrob č. 21	ženský	pouzdro	E	1
Praha-Podbaba	hrob č. 23	spíše mužský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Radovesice	rozrušené hroby	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Roztoky u Prahy	sídlištní obj. (?)	-	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Sířem	polozemnice č. 1	-	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Světčec	kostrový hrob/hroby	nelze určit	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1

Velké Přílepy	polozemnice č. 244	-	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 16	nelze určit	II	E	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 19	spíše ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 24	spíše mužský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 50	ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 52	spíše mužský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 57	spíše mužský	oboustranný	E	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 59	spíše ženský	táhlá, obloukovitá rukojeť	E	1
					Celkem: 55

Tab. 9 – Zastoupení v mladší fázi doby stěhování národů.

Lokalita	č. obj./hrobu	pohlaví jedince	Počet
Lochenice I	hrob č. 5	nelze určit	1
Lochenice I	hrob č. 14	nelze určit	1
Noutonice	žárový hrob	nelze určit	1
Praha-Podbaba	hrob č. 19	nelze určit	1
Tatce	sídlíštní obj. (?)	-	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 3	nelze určit	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 7	nelze určit	2
Záluží u Čelákovic	hrob č. 16	nelze určit	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 17	nelze určit	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 17	nelze určit	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 17	nelze určit	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 25	ženský	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 29	mužský	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 30	spíše mužský	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 32	mužský	1
Záluží u Čelákovic	hrob č. 43	mužský	1
			Celkem: 17

Tab. 10 – Zastoupení zlomků, které nelze blíže určit.

6. Chronologie

V době římské docházelo ke stykům barbarských kmenů žijících severně od Dunaje s antickým světem. Zánik římské říše přinesl zásadní změny do Podunají. Dostáváme se k problematice, kdy zanikl antický vliv na středním Dunaji? S tím souvisí i otázka kontinuity mezi dobou římskou a dobou stěhování národů. Přechody mezi periodami patří k nejtěžším úkolům chronologie.¹⁷⁹

Mohutné posuny barbarských kmenů měly za důsledek úpadek, který jako první dopadl na podunajské provincie. Tyto otrěsy v Černomoří začaly vyvolávat nájezdy Hunů od r. 375, které znamenaly úbytek obyvatelstva, devastace měst, kastelů atd. V r. 406 byla provincie Valérie předána do oficiální správy Hunů. Dále docházelo k migračním pohybům kmenů z východu na západ, podle písemných zpráv to byly Gótové, Alanové a také Hunové. Po r. 400 se soustřeďovaly útoky Hunů na východořímské provincie při dolním Dunaji, např. v Illyriku, kde systematicky loupili a získávali zajatce. Přes tyto události setrvala ve Valerii i v obou Panoniích římská vojenská správa. Limes nebyl zničen naráz, ale postupně.¹⁸⁰

Jako první se věnuje rozdělení doby stěhování národů v Čechách Bedřich Svoboda. Dělí ji na starší stupeň a na mladší stupeň doby stěhování národů.¹⁸¹ Otázka chronologie doby stěhování národů obsahuje nejvíce nejasností ve stanovení hranice mezi pozdní dobou římskou a samotnou dobou stěhování národů. Přechodný charakter má stupeň C3.¹⁸² V tomto stupni se začínají objevovat nové formy industrie, jako např. jednostranné kostěné hřebeny s trojúhelníkovitým držadlem.¹⁸³

Mezi další badatelé, kteří se jako první věnovali chronologickému rozdělení patří Kazimierz Godlowski.¹⁸⁴ A to ve své práci: *The chronology of the late roman and early migration periods in central Europe*.¹⁸⁵ Jaroslav Tejral označil časný stupeň doby stěhování národů, jako stupeň D podobně jako předcházející autoři. Tento stupeň lze rozdělit na 2 fáze. První fázi D1, můžeme považovat za přechodný nálezový horizont mezi pozdní dobou římskou a dobou stěhování národů a druhou fází je stupeň D2. Stupeň D1 je

¹⁷⁹ J. TEJRAL, *Naše země a římské Podunají na počátku doby stěhování národů*, s. 308.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 309-314.

¹⁸¹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 78-233.

¹⁸² EGGERS, Hans Jürgen. *Zur absoluten Chronologie der römischen Kaiserzeit im freiem Germanien*. Bonn. 1955. s. 222.

¹⁸³ J. TEJRAL, *Naše země a římské Podunají*, s. 315.

¹⁸⁴ GODLOWSKI, Kazimierz. *The chronology of the late roman and early migration periods in central Europe*. Kraków. 1970.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 97-100.

přípravný horizont pro další vývoj doby stěhování národů, z absolutního hlediska spadá do posledních desetiletí 4. století (cca od r. 380) až do doby kolem r. 410/20. Ve stupni D2 (420/30 – 450) dochází ke zformování „všeevropské“ vrstvy v tzv. podunajsko-východogermánské památky, jako př. mohu uvést vyspělejší formy jednostranných kostěných hřebenů, zdobené např. koňskými protomami.¹⁸⁶ Obdobně chronologii mladšího stupně doby stěhování národů dělí i Eduard Droberjar. Prvním stupněm podle něj je též stupeň D1, které jako Jaroslav Tejral označuje jako pozdně svébské období, tudíž přechodné období s absolutní datací do let 380-410/420. Dále to je D2 (410/20 – 440/50). Následuje D3, kterou chápe Jaroslav Tejral jako dobu rozkvětu vinařické skupiny.¹⁸⁷

Jak jsem již v prvním odstavci této kapitoly uvedla, otázka kontinuity není zcela jasná a to ani při přechodu ze staršího do mladšího stupně doby stěhování národů. V mladším stupni doby stěhování národů v Čechách převažovali v první migrační vlně Durynkové, jedná se o stupeň E1. Kolem 5. století se začali Langobardi posunovat ze středního Polabí na východ proti proudu Labe, tento proces je označován jako druhá migrační vlna a tudíž jako stupeň E2.¹⁸⁸ Vzestup langobardské moci na levé straně Dunaje, zaznamenáváme za vlády krále Wachony v letech cca 510 až 540. Důkazem jsou rozměrné hrobky, zpevnované dřevěnou či kamennou konstrukcí, jako př. slouží moravské pohřebiště v Šakvicích a v Čechách, pohřebiště v Záluží u Čelákovic.¹⁸⁹ Durynskou fázi E1 datujeme do let 480 - 530 a langobardskou fázi E2 do období 530 – 560/70.¹⁹⁰

¹⁸⁶ J. TEJRAL, Naše země a římské Podunají, s. 323.

E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

¹⁸⁷ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 176.

¹⁸⁹ TEJRAL, Jaroslav. K langobardskému odkazu v archeologických pramenech na území Československa. In *Slovenská archeológia XXIII/2*. s. 379-446.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 171.

7. Výroba

Hřebeny z doby římské zaznamenáváme od typu C¹⁹¹ nebo-li kostěné hřebeny s prolamovaným držadlem, které navazovaly na bronzové prolamované hřebeny z doby laténské.¹⁹² V zastoupení materiálu pro výrobu hřebenů od doby římské převažuje kost, paroh apod. Rozvíjí se kostářství, jako jedna z nejrozšířenějších činností jak v době římské, tak i v době stěhování národů. Výchozí surovinou byly kosti, parohy z jelena či srnce, ale i duté rohy dobytka.¹⁹³ Výrobky z kostěné či parohové industrie se těšily u Germánů velké oblibě. Zvířecí kosti a parohy, jako odpadový materiál byly běžně dostupné, tudíž byly perfektní volbou ke zpracování nejen věci z toaletní soupravy. Výroba zahrnovala, např. i hrací kostky, tyčinky a picí rohy. Pravidelnost a snadná dostupnost zaručovala popularitu. Každý výrobek vyžadoval jinou surovinu, např. hřebeny se vyráběly z jeleních nebo srnčích parohů, na picí rohy se používaly volské nebo zubří rohy, na jehelníčky duté ptačí kosti atd.¹⁹⁴

Výroba z tohoto materiálu zahrnovala práci s řezbou, s broušením a vrtáním a to za pomoci různých nožů, rydel, pískovcových brousků atd. Pro snadné zpracování se nejprve kost či paroh napařil a došlo tedy ke změkčení. Výsledným produktem nebyly nejen hřebeny, ale i jehlice, šídla, proplétáčky, ale třeba i tkací destičky.¹⁹⁵ Samotná výroba obsahovala proces, jak jsem již uvedla, tzv. změkčení, ale nejprve se musel vyrobit potřebný polotovár. Tento kus se musel štípat či osekát, pak následovalo již zmíněné změkčení, nejčastěji vařením ve vodě či louhováním. Když byl kus změkčen, následovalo rozřezání na menší díly. Pak už za pomoci dalšího řezání, vrtání, pilování, broušení, hlazení, leštění, nýtování, okování a zdobení (rydlem, barvou) vzešla výsledná podoba artefaktu. Výroba z kostěné a parohové industrie tedy vyžadovala spolupráci i s ostatními řemeslnými obory. Nelze však kostářství přiřazovat pouze jako náplň mužské práce, lze totiž předpokládat i určitý podíl ze strany žen.¹⁹⁶ Specializaci výrobce musíme předpokládat nejen u kostěných hřebenů, ale třeba i u jehlic. Jelikož se jedná o výrobky řezbářské. Zejména to platí pro hřebeny, kde přichází od mladší doby římské v úvahu rytá výzdoba, prováděná kružítkovitou pomůckou nebo kroužky se středovým bodem. Tyto hřebeny byly sestavovány ze tří dílů, spojovaných železnými nebo bronzovými nýty. Tuto

¹⁹¹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 66-71.

¹⁹² R. M. PERNÍČKA, K problematice středoevropského vývoje hřebenů, s. 66.

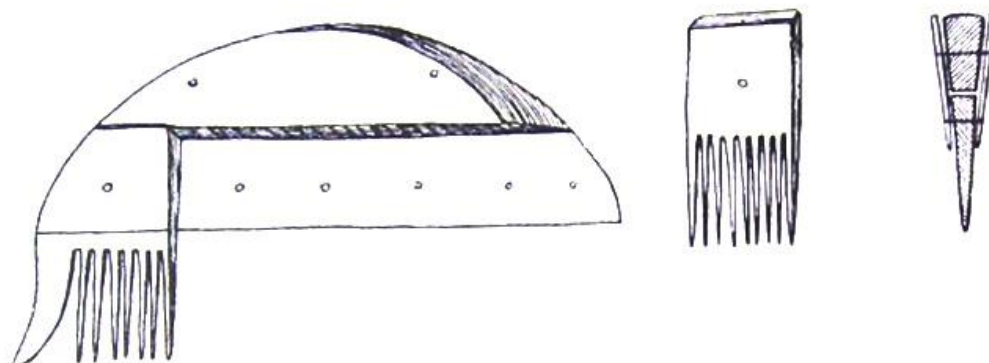
¹⁹³ E. DROBERJAR, *Encyklopedie římské a germánské archeologie*, s. 134.

¹⁹⁴ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 107.

¹⁹⁵ E. DROBERJAR, *Encyklopedie římské a germánské archeologie*, s. 134.

¹⁹⁶ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 107-108.

operaci zřejmě prováděl tzv. hřebenář.¹⁹⁷ Poslední prací na hřebeni bylo řezání zubů, k tomu se používaly jemné pilky, což zahrnovalo zručnost výrobce.¹⁹⁸ To vše potvrzují informace Sigrid Thomasové, které popisují výrobu trojdílných hřebenů (obr. 14).¹⁹⁹

Obr. 14 – Jednotlivé části při výrobě třídílného hřebene (THOMAS 1960).

Velké množství kostěných či parohových artefaktů nás přivádí k myšlence velkého množství dílen, ovšem dokladů kost'ářských dílen máme málo. Řemeslnickou činnost zpracování odpadového materiálu, jako je kost či paroh určitě prováděla každá domácnost. Častěji nacházíme doklady kost'ářských dílen nepřímou, výskytem polotovarů a prvotně ořezaných kostí a parohů v sídlištních objektech. Jako jediný přímý důkaz dílny ke zpracování kostěné či parohové industrie je objev dílny na výrobu hracích tyčinek v chatě 1 v Hořticích (okr. Praha-východ).²⁰⁰ Našla se zde velká kolekce keramiky ze starší doby římské, železné nástroje, struska, 3 brousky, 2 polotovary, 2 hotové hrací tyčinky, 5 kostěných jehlic a další zvířecí kosti. Nepřímým dokladem se dají určit např. dílny hřebenářské, jako např. hřebenářská dílna z Mostu. V sídelní jámě byla nalezena hromádka v rovných ploškách ořezaných jeleních parohů a hotový hřeben s rytinou jelena.²⁰¹ Další takovou dílnou je hřebenářská dílna ze sídliště ve Zlechově z doby římské a časně doby stěhování národů (obr. 15). Dále např. Březno u Loun, Vícemilice, Havřice atd. Nejlépe jsou dokumentovány hřebenářské dílny v Německu, zde již od 1. století byl rozsáhlý

¹⁹⁷ PLEINER, Radomír – RYBOVÁ, Alena (eds.). *Pravěké dějiny Čech*. Praha. 1978. s. 732-733.

¹⁹⁸ T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 33.

¹⁹⁹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 76.

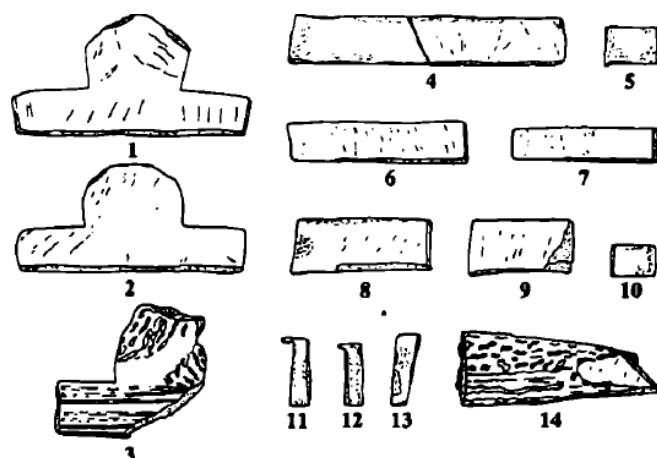
²⁰⁰ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 108.

T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 33.

²⁰¹ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 108.

KUČERA, Václav. Nález kostěného hřebene z mladší doby prov. římské v Mostě. In *Památky archeologické* 40/1, 1934-1935, s. 115-116.

výrobní dvorec ve Federssen Wierde. Ovšem ve většině případů se jedná o dílny z 3. až 4. století, které připadaly jednotlivým dvorcům a v nichž pracovali nejvýše 3 řemeslníci.²⁰²

Obr. 15 – Obsah z hřebenářské dílny ve Zlechově, obj. 3/69 (ZEMAN 2001).

Jednodílné hřebeny byly zhotovovány z jednoho kusu suroviny. Převážně byly vyráběny z parohu, a protože byl poměrně úzký z jednoho parohu byly vyrobeny relativně malé hřebeny (jednodílné/jednovrstvé hřebeny).²⁰³ Vícedílné, nejčastěji třídílné byly spojeny navzájem nýty, jejichž vnější vrstvy vytvářely zesílené držadlo, které může být zdobené. Střední vrstva byla často složena z plochých dílů, které vybíhají jako ozubení (viz, obr. 14). Vícedílné hřebeny se začaly vyrábět pravděpodobně jako snaha zhotovit hřebeny větší a tím snížit riziko zničení výrobku během jeho výroby. Nejrozšířenějším typem jsou třívrstvé hřebeny, které se dělí dále podle tvaru rukojeti, tj. typ I, II a III podle Sigrid Thomasové.²⁰⁴ Dalším velice často zastoupeným třívrstevným hřebenem je typ s táhlým, mírně obloukovitým držadlem,²⁰⁵ který se datuje do pozdního 5. století až poloviny 6. století.²⁰⁶ Představuje zároveň nejrozšířenější typ hřebene z doby stěhování národů v Čechách.²⁰⁷ A nakonec typ, který spadá do pozdější doby stěhování národů a stává se typickou náplní této doby je oboustranný hřeben. Vyskytuje se od druhé poloviny 5. století, někdy se objevuje i v 7. století. Bývá nalézán s pouzdem, které ho chránilo. Častější je na moravských lokalitách.²⁰⁸

²⁰² T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 108.

²⁰³ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 75-76.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 77-114.

²⁰⁵ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²⁰⁶ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 209.

²⁰⁷ R. M. PERNÍČKA, *K problematice střeoevropského vývoje hřebenů*, s. 68-72.

²⁰⁸ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

8. Funkce hřebenů

Hřebeny v hmotné kultuře zaznamenáváme v první polovině 6. tisíciletí př. n. l. Dá se předpokládat i starší výskyt hřebene, jelikož známe plastiky mladopaleolitických žen, které vykazují určitou péči o vlasy. Ovšem jsou to zatím domněnky, jelikož nemáme přímé důkazy. Ještě v neolitu patří hřebeny ke vzácným artefaktům. V pozdějších dobách, jako např. v době bronzové, době halštatské atd., se často hřeben vyráběl ze dřeva. Tudíž se nám až na pár svědectví ze zachovaných účesů na lidech nalezených v bažinách v Německu a Dánsku žádné nedochovaly. Vzestup hřebenů v archeologických nálezech ve střední Evropě, sledujeme od 1. století. S tím souvisí i rozvoj hřebenářství a jeho obliba v době římské a hlavně v době stěhování národů.²⁰⁹

Hřebeny v době stěhování národů určitě plnily funkci hřebene jako dnes, tj. sloužily k úpravě vlasů. Na rozdíl od dnešní doby měl hřeben možná i širší spektrum použití, mohl sloužit přímo jako okrasa, součást účesu. Dosvědčují to četné nálezy hřebenů v okolí lebky v hrobech z doby stěhování národů.²¹⁰ Jako př. mohu uvést zbytky hřebene s táhlou, mírně obloukovitou rukojetí z hrobu č. 24 v Záluží u Čelákovic.²¹¹ I když sloužil více o péči vlasů a k úpravě účesu, mohl být zároveň ozdobou, která držela účes pohromadě.²¹² Častěji nacházíme hřeben uložený u hlavy v hrobech žen, což by mohlo vypovídat, že jim sloužily právě jako vlasové doplňky. V mužských hrobech jsou spíše objevovány u pasu, to nás navádí k myšlence, že je nosili např. v pouzdrech a sloužily tedy pouze k česání. Musíme brát v potaz, že hřebeny v mladší fázi doby stěhování národů, dosahovaly již poměrně velkých rozměrů, tudíž je málo pravděpodobné, že by mohly sloužit také jako ozdoba účesů.²¹³

Muži v době stěhování národů nosili delší vlasy a různě upravovanou bradku. Ženy měly taktéž dlouhé vlasy, které nosily rozpuštěné nebo spletené do copů, které mohly být popř. omotané kolem hlavy a zafixovány kovovými jehlicemi.²¹⁴ Pro představu, jak asi pravděpodobně mohli tehdejší lidé vypadat, odkazují na rekonstruovaný portrét (obr. 16).

²⁰⁹ S. VENCL, Hřeben, s. 243-244.

²¹⁰ R. M. PERNIČKA, K problematice středoevropského vývoje hřebenů, s. s. 63.

²¹¹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 286.

²¹² MOTYKOVÁ-ŠNEIDEROVÁ, Karla. *Zur Chronologie der ältesten römischen Kaiserzeit in Böhmen*. Berliner Jahrbuch für Vor und Frühgeschichte 5. 1965. s. 133.

²¹³ T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 70.

²¹⁴ URBANOVÁ, Kristýna – LEITE, Guna. *Haute Couture 0 - 600 AD, katalog doprovodné výstavy "Poslední Germáni v Čechách"*. Praha. 2009. s. 34.

Obr. 16 – Portrét mladého páru z doby stěhování národů (URBANOVÁ – HEUTE 2009).

9. Závěr

Na závěr bych shrnula poznatky, které jsem shromáždila při studiu hřebenů z doby stěhování národů. V úvodu uvádím, že tato práce vznikla za úkolem vytvoření katalogu a analýzy hřebenů z doby stěhování národů v Čechách. Díky vytvoření katalogu (viz, kapitola 12) jsem získala přehled o zastoupených typech hřebenů. Ty jsem se pokusila typologicky zařadit a kvantitativně vyhodnotit (viz, grafy 3 a 4).

V analýze z nálezových kontextů jsem došla k závěru, že většina nalezených hřebenů pochází z kostrových hrobů. Dále jsem se zaměřila na určení pohřbeného jedince v daném hrobě. Odpověď na tuto problematiku je složitá, jelikož ne vždy se dá určit pohlaví nebožtíka. Doba stěhování národů je dobou neklidnou, s čímž souvisí vykrádání hrobů. Vylupování hrobů bylo typickou náplní této doby. Proto často nalézáme neúplné skelety nebo rozházené kosti, třeba již ve výplni hrobů.²¹⁵ Ženských hrobů, které obsahují hřeben je o něco málo více. I když ve starším stupni doby stěhování národů z mých informací vyplývá, že hřebeny byly jako výbava hrobů používány více v mužských hrobech. Konkrétně se jedná o 7 hřebenů, které byly uloženy v těchto hrobech, tj. 3 (10 % z celkového počtu 30 hřebenů/pouzder) v ženském hrobě a 4 (14 %) v mužském hrobě (viz, graf 1). Ovšem zároveň odkazují na neurčené kostrové hroby, které tvoří 35 % z celkového počtu nalezených hřebenů ze starší fáze doby stěhování národů. K lepšímu antropologickému zpracování došlo u hrobů z mladší fáze doby stěhování národů. Jak jsem již uvedla v kapitole 4, v této fázi je viditelnější rozdíl mezi ženskými a mužskými hroby. Hřebenů se našlo celkem 18 v ženských hrobech (33 %) a 5 v mužských hrobech (9 %), z celkového počtu 55 hřebenů, v této fázi doby stěhování národů (viz, graf 2). Nejen v kostrových hrobech, ale i v žárových hrobech se objevovaly hřebeny, určitě patří mezi vzácnosti, jelikož v době stěhování národů převažuje kostrový pohřební ritus.²¹⁶ Jako jediný př. mohu uvést exemplář z Noutonic.²¹⁷ Z mladšího stupně doby stěhování národů nemáme žádný nález ze žárového hrobu v Čechách, který by obsahoval hřeben. Zato je mnoho hřebenů, které byly objeveny na sídlištích. Ve starším stupni je to sídliště Dobříčany, Praha-Kobylisy, Most a Nebovidy (sídliště i pohřebiště). Celkové zastoupení sčítá 7 hřebenů (24 %) z celkového počtu 30 exemplářů. V mladší fázi doby stěhování národů je to Březno u Loun, dále Dobřichov-Pičhora, Hostivice, Libčice, Nebovidy,

²¹⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, 139-141.

²¹⁶ Tamtéž, s. 36-37.

²¹⁷ Tamtéž, s. 255.

Roztoky u Prahy, Siřem a Velké Přílepy. Zastoupení v této fázi je nepatrně menší, jedná se o 11 hřebenů (20 %) z celkového počtu 55 nalezených hřebenů/pouzder. Nakonec se tedy dá říci, že hřeben převažoval, jak jsem již uvedla, v kostrových hrobových nálezech v Čechách. Zato se ovšem nedá s přesností určit, zda byl více ženským či mužským elementem v hrobech Germánů.

Dále jsem díky katalogu mohla určit jednotlivé typy hřebenů. Pro přehlednost v zastoupení jednotlivých typů, jsem vytvořila grafy 3 a 4, jak ke staršímu, tak i k mladšímu stupni doby stěhování národů. Ve starším stupni (graf 3) převažuje typ II (54 %, 16 hřebenů z celkového počtu 30), tj. hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí. Dalším druhem hřebene je typ I, jeho zastoupení činí 13 % (4 kusy) a typ III v zastoupení 20 % (6 kusů). Z tohoto stupně pochází i jediné pouzdro ze sídliště v Trmicích, datované do stupně D3-E. Typ II má své varianty (viz, kapitola 5). Mezi jeho nejčastější variantu, nalézanou na českých lokalitách patří varianta 2, hřebeny s nízkou trojúhelníkovitou rukojetí. Jedná se o variantu, která se postupně snižovala během svého vývoje. A např. to jsou exempláře z pohřebiště v Mochově, které datujeme již do mladšího stupně doby stěhování národů, patří k těm s nejnižší trojúhelníkovitou rukojetí. Což nás vede k myšlence, kterou jsem již uvedla v kapitole 5, zda se nejedná o přechodný typ hřebene, jelikož jeho kontexty shledáváme v mladším stupni doby stěhování národů. Důvodem tohoto zamyšlení jsou nálezy z této lokality, která je typická pro mladší stupeň doby stěhování národů. Dále to je podobnost hřebenů typu II varianty 2 s hřebeny s táhle obloukovitou rukojetí, které tvoří typickou náplň mladší fáze doby stěhování národů. Tuto pravděpodobně přechodnou variantu jsem zaznamenala i v grafu 3, jedná se o tři exempláře z celkového počtu 30 nalezených hřebenů/pouzder v tomto stupni, tj. v procentuálním zastoupení činí 10 %. Zajímavější situace nastává v mladším stupni doby stěhování národů. Graf 4 nám ukazuje největší zastoupení typu hřebene z tohoto období v Čechách a to je tedy typ s táhle obloukovitou rukojetí. Zastoupen je 44 exempláři z celkového počtu 55 hřebenů, procentuálně tvoří 80 % všech hřebenů z mladšího stupně doby stěhování národů v Čechách. Dalším hřebem z této doby je typ s oboustranným ozubením, který je viditelně méně zastoupen na českých lokalitách, jedná se celkově o 5 takovýchto hřebenů (9 % z celku). Otázkou zůstává nepoměr oboustranných hřebenů v Čechách a na Moravě. Důvod většího zastoupení tohoto hřebene na moravských lokalitách můžeme vysvětlit vytvářením jezdecko-nomádského kulturního prostředí na Moravě, již před polovinou

5. století, typickým příkladem je hrob v Blučině-Cézavy.²¹⁸ Oboustranné hřebeny vychází zřejmě z pozdně provinciálních předloh, tudíž by měly navazovat na antické vzory, pro které je typická zdobnost.²¹⁹ A proto se domnívám, že se tyto hřebeny začaly šířit z podunajských provincií dříve na Moravu, kdežto v Čechách se s příchodem Langobardů, šířil typ hřebene s táhle obloukovitou rukojetí. Vycházím z toho, že se na moravských sídlišťích typ s táhle obloukovitou rukojetí vyskytuje méně často než v Čechách.²²⁰ S oboustrannými hřebeny se často nachází i pouzdra, která sloužila k jejich uložení. Pouzdra jsou na tom obdobně, jako oboustranné hřebeny v Čechách, není jich mnoho. V mladším stupni doby stěhování národů shledáváme pouze 2 kusy, tj. z Prahy-Podbaby (hrob č. 21) a ze sídliště v Březně u Loun (polozemnice č. 55). Nálezy, které se mi podařilo shromáždit, zahrnují i zlomky hřebenů, které nelze blíže určit. Celkem jich je 17 kusů, jedná se např. o fragmenty z Lochenic, Záluží u Čelčákovic atd. (viz, tab. 10).

Hřebeny patří mezi nejrozšířenější produkt kostěné a parohové industrie.²²¹ Od doby římské zaznamenáváme vzestup hřebenů v archeologických nálezech ve střední Evropě. S tím souvisí i rozvoj hřebenářství v době stěhování národů. Sloužily, tak jako dnes k úpravě účesu, ale snad i jako ozdoba (viz, kapitola 8). Hřebeny z doby stěhování národů shledáváme, jak v bohatých, tak v chudých hrobech, tudíž je to prvek z hmotné kultury.²²² A jak jsem uvedla v úvodu této práce, hřeben sice nepředstavuje nejdůležitější prvek hmotné kultury, ale pro jeho nepřetržitou funkci se stává předmětem, u kterého lze ověřit stálost jeho archeologického projevu.

²¹⁸ J. TEJRAL, K langobardskému odkazu v archeologických pramenech, s. 389.

²¹⁹ J. TEJRAL, *Morava na sklonku antiky*, s. 142.

²²⁰ T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 68-71.

²²¹ R. M. PERNÍČKA, K problematice středoevropského vývoje hřebenů, s. 72.

²²² T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 72.

10. Resume

In conclusion, I summarized what I have learned and how I process information for this study. In the introduction I mentioned that this study was made for the task of creating the catalog and analysis of the combs from the Great Migration Period in Bohemia. Thanks to creation a catalog (see Chapter 12), I could create the following analysis.

In the analysis of excavational contexts, I came with the conclusion that most of combs comes from inhumation situations. And then I focused on the determination of the individual buried in the grave. The answer to this problem is complicated, because it is not always easy determine the sex of the deceased. The Great Migration Period is an uneasy period, I mean that the typical activity for this period is the graverobbery. This is the reason why we often find incomplete skeletons or scattered bones, sometimes already put in the filling of grave.²²³ There are little bit more female graves with the comb. Although in the early stage of the Great Migration Period, as you can see in my information (see graph 1), that the combs were used as grave goods mainly in the male graves, namely 3 (10 %) combs in the female graves and 4 ones (14 %) in the male graves. Overall there are 30 from the early Great Migration Period in Bohemia. Obviously it is relativ result, because you have to compare it with unknown inhumation situations (35 %). The better antropological classification has been done for the late Great Migration Period in Bohemia. You can see the difference between female graves and male graves (see graph 2). Overall there is 55 combs/cases, in the female graves there was 18 of them (33 %) and in the male graves there were 5 of them (9 %). Of course I have the evidence of urn grave. But I have only one artefact from this grave situation, it is comb from urn grave (?) of Noutonice. From the late Great Migration Period, I have no evidence of urn graves. Many combs were dicovered on the settlements. For exaple in the early Great Migration Period were settlements: Dobříčany, Praha-Kobylisy, Most, Nebovidy (settlement and burial ground). Overall there is 7 combs (24 %) from ones. And in the late Great Migration Period were settlements: Březno u Loun, Dobřichov-Pičhora, Hostivice, Libčice, Nebovidy, Roztoky u Prahy, Siřem a Velké Přílepy. Overall there is a little less than in the early Great Migration Period, that is 11 combs (20 %) from 55 ones. In the end I can say that are little bit more combs coming from the female graves. Despite of it I cannot say, if the combs had been more female or male element in the graves of Germanic tribes in Bohemia.

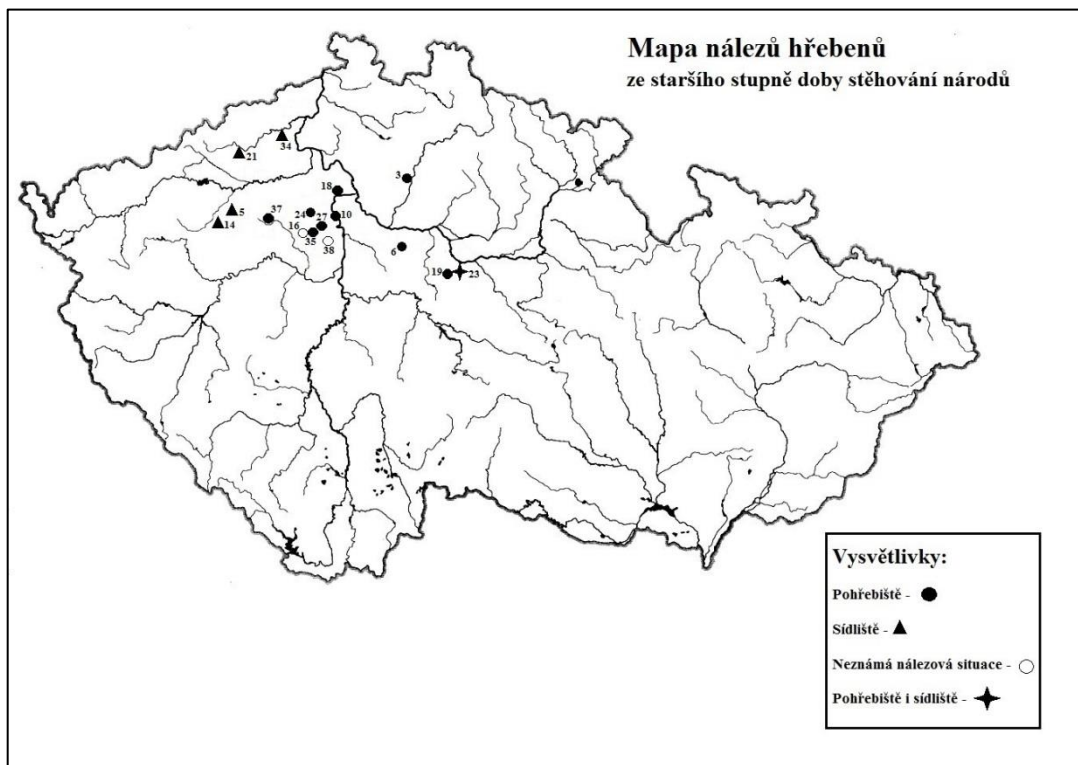
²²³ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, 139-141.

By creating a catalogue, I could describe every type of combs. I made graphs analysis for representation of every type of combs in both phases of the Great Migration Period in Bohemia. In the early Great Migration period (see graph 3) occurs the type II – combs with the triangular handle (54 %, 16 combs from overall 30). The other types from this period are type I (4 combs/14 %) and type II(5 combs/18 %). I found case of comb from this period which is date to D3-E and it was very interesting. This one came from settlement of Trmice. The type II has its own variants and the most usual is the variant 2, the comb with the low triangular handle. This type during its development reduced its triangular handle (see Chapter 5). And I think that some of these combs are the transitional types. For example there are combs of type II (variant 2) of Mochov (burial ground). These ones look similar as the combs with the long bow handle, there are typical for the late the Great Migration Period. You can see in the graph 3, these ones are create 11 % (3 combs) from the whole graph. In the Great Migration Period is the biggest occurrence the type with the long bow handle, that is 44 combs of 55 (80 %). The next one from this period is the comb with the double toothing. There are not many of them (5 combs/9 %) in Bohemia as you can compare with those ones from Moravia. Maybe had infiltrated antique influence previously into Moravia than into Bohemia. The combs with the double toothing came often accompanied with their cases. But I have only 2 pieces, from Praha-Podbaba (grave No. 21) and from settlement of Březno u Loun (sunk-floored house No. 55). I found many fragments of combs and I cannot describe these ones. Overall there are 17 ones, for example there are the fragments from Lochenice, Záluží u Čelkákovic and piece from urn grave of Noutonice (see tab. 10).

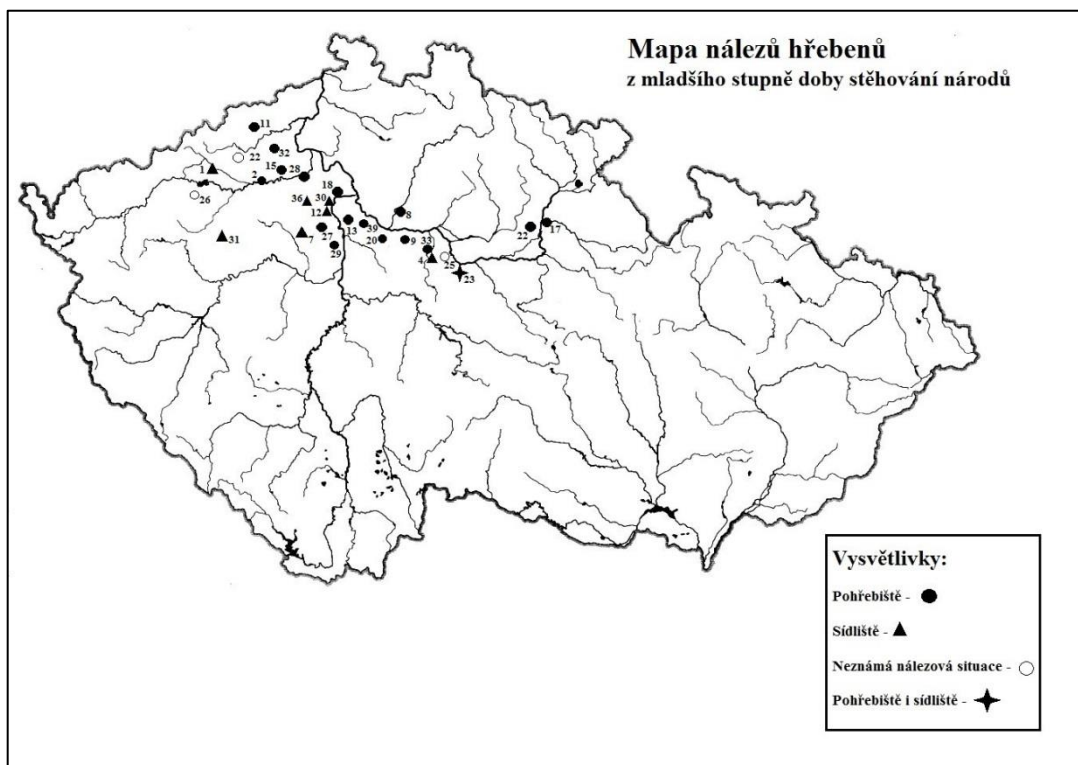
The combs belong to the most occurring products of bone industry. From the Roman Period, you can see increase of combs in archeology contents in the central Europe. Obviously you can see the rise of manufactory of combs in the Great Migration Period. The combs possibly served as the combs in nowadays and possibly as decoration of hairstyle. The combs from the Great Migration Period were discovered both poor and rich graves. So I can say that they create typical material culture in the Great Migration Period in Bohemia.²²⁴

²²⁴R. M. PERNIČKA, K problematice středoevropského vývoje hřebenů, s. 72.
T. SOBOLOVÁ, *Kostěná a parohová industrie*, s. 72.

11. Katalog

Map. 1 – Nálezy hřebenů ze staršího stupně doby stěhování národů v Čechách.

Map. 2 - Nálezy hřebenů z mladšího stupně doby stěhování národů v Čechách.

Struktuře katalogu jsem se věnovala na začátku této práce (viz, kapitola 2).

Vysvětlivky:

d. – délka

r. – rozměr

š – šířka

v. – výška

frag. – fragment

inv. č. – inventární číslo

max. – maximální

n.v. – nadmořská výška

obj. - objekt

okr. – okres

pol. - polovina

pr. – průměr

stol. – století

tzv. - takzvaný

viz. - odkaz na jinou informaci, řádek, stránku, kapitolu apod.

V- východ

SZ – severozápadní, severozápadně

JZ – jihozápadní, jihozápadně

V-Z – ve směru východ – západ

Z-V – ve směru západ – východ

ARÚ ČSAV – Archeologický Ústav Československé Akademie Věd

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

MHK – Muzeum Východních Čech v Hradci Králové

MSČR – Muzeum středních Čech v Rožtokách

NM – Národní Muzeum

RMK – Regionální muzeum v Kolíně

1. Březno

a) Lokalizace nálezu: Březno u Loun (6,29 km²), okr. Louny.

b) Nález: Zlomek trojúhelníkovitého trojdílného hřebene.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Archeologický výzkum této lokality probíhal ve třech etapách, kopání bylo dokončeno v r. 1980. Březno je polykulturním nalezištěm, které obsahuje předměty od neolitu až po artefakty, datované do 9. století. Celkově je tato lokalita pokryta 44 objekty, z doby stěhování národů.²²⁵ Polozemnice č. 14 (r. 370 cm x 315 cm), orientována Z–V, obsahovala zvířecí kosti, mazanici, železný meč, 2 hliněné přesleny, fragment keramiky zdobené hřebenováním a jeden zlomek hřebene s trojúhelníkovitou rukojetí.²²⁶

d) Nález z archeologické situace: Polozemnice č. 14.

e) Typologie: Trojdílný hřeben s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku typ II, varianta 2.²²⁷

f) Popis: Zlomek trojúhelníkovitého trojdílného hřebene, který je zdoben koncentrickými kroužky a liniemi rýh po délce hran opěrných destiček.

g) Rozměr hřebenu: D. 4,8 m, š. 3,2 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²²⁸

ch) Uložení: Neznámé.

b) Nález: Zachovalý fragment kostěného hřebene (obr. 17).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Polozemnice č. 30 (r. 300 cm x 280 cm), s orientací V–Z, obsahovala zvířecí kosti, mazanici, pískovcové závaží, 3 fragmenty tkalcovského stavu, keramické střepy a zlomek kostěného hřebene.²²⁹

d) Nález z archeologické situace: Polozemnice č. 30.

e) Typologie: Pravděpodobně hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²³⁰

f) Popis: Tento zlomek obsahuje jeden nýt.

g) Rozměr hřebenu: Neznámé.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²³¹

ch) Uložení: Neznámé.

²²⁵ I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*, s. 5-8.

²²⁶ Tamtéž, s. 24-27.

²²⁷ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

²²⁸ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²²⁹ I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*, s. 26.

²³⁰ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²³¹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

- b) Nález:** Dva fragmenty jednostranného trojdílného hřebene s táhlou rukojetí (obr. 18).
- c) Stručná charakteristika výzkumu:** Viz výše. Polozemnice č. 40 (r. 438 cm x 270 cm), byla protáhle obdélníkovitá, v blízkosti SZ rohu se nacházelo ohniště (r. 95 cm x 55 cm), kámen (r. 100 cm x 60 cm). Dno bylo v hloubce 25 cm pod úrovní Nivy. Nálezy z této polozemnice jsou např. zvířecí kosti, mazanice, keramické střepy a jeden kostěný hřeben.²³²
- d) Nález z archeologické situace:** Polozemnice č. 40.
- e) Typologie:** Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²³³
- f) Popis:** Opěrné destičky těchto fragmentů jednostranného trojdílného hřebene s táhlou rukojetí jsou zdobeny liniemi rýh s koncentrickými kroužky se středovou tečkou. Jednotlivé díly jsou spojeny železnými nýty.
- g) Rozměr hřebenu:** D. 7,1 cm, v. 2 cm, v. řádku zubů 1,1 cm.
- h) Datace:** Časný stupeň merovejské kultury E.²³⁴
- ch) Uložení:** Neznámé.

- b) Nález:** Pouzdro na hřeben.
- c) Stručná charakteristika výzkumu:** Viz, výše. V polozemnici č. 55, bylo nalezeno pouzdro na hřeben.²³⁵
- d) Nález z archeologické situace:** Polozemnice č. 55.
- e) Typologie:** Neurčuje se.
- f) Popis:** Toto pouzdro, bylo zdobeno rytými koncentrickými kroužky, seskupenými do trojúhelníkovitých pyramidek. Spojeno železnými nýty.²³⁶
- g) Rozměr:** D. 13, 8 cm.
- h) Datace:** Časný stupeň merovejské kultury E.²³⁷
- ch) Uložení:** Neznámé.

- b) Nález:** Jednostranný trojdílný hřeben s táhlou rukojetí (obr. 19).
- c) Stručná charakteristika výzkumu:** Viz, výše. Polozemnice č. 72 (r. 340 cm x 300 cm), s orientací V – Z, obsahovala zvířecí kosti: vepřové, hovězí, skopové i drůbeží. Dále

²³² I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*, s. 26-27.

²³³ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²³⁴ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²³⁵ I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*, s. 39.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

zlomek kachního zobáku, slávkou jedlou (schránku), mazanici, kameny (cca 100), pískovcovou kouli, brousky z pískovce, dvojkónické hliněné přesleny, keramiku a kostěný hřeben.²³⁸

d) Nález z archeologické situace: Polozemnice č. 72.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²³⁹

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s táhlou rukojetí, má obdélníkovitý tvar s nepatrným zakřivením opěrných destiček, které jsou zdobeny horizontálními rýhami. Jednotlivé díly jsou spojeny železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 15, 2 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁴⁰

ch) Uložení: Neznámé.

2. Dobroměřice

a) Lokalizace nálezů: Dobroměřice u Loun (4,76km²), okr. Louny.

b) Nález: Kostěný hřeben s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Při stavbě dráhy byl nalezen tento hrob, zbytky jeho výbavy zaznamenal podle Mertzova katalogu Karel Prokop.²⁴¹

d) Nález z archeologické situace: Rozrušené kostrové hroby.

e) Typologie: Kostěný hřeben s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku typ II, varianta 2.²⁴²

f) Popis: Jednostranný kostěný hřeben s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku, spojen železnými nýty. Rukojeť je vyříznuta do táhlého trojúhelníku a do střední destičky jsou vyříznuty zuby na kruzích šikmo zavěšované, na dolním konci je lichoběžníkovitě rozšířena. Na sešikmené plošce dolního okraje vnějších destiček, jsou skupiny příčných zářezů. Jeden konec hřebenu je ulomen, zuby olámané, destičky doplňovány.

g) Rozměr hřebenu: D. 12 cm, v. 5 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁴³

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 64339).

²³⁸ I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*, s. 47.

²³⁹ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²⁴⁰ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²⁴¹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 240.

²⁴² S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

²⁴³ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

3. Dobrovice

- a) Lokalizace nálezů:** Dobrovice (24,63 km²), okr. Mladá Boleslav.
- b) Nález:** Trojdílný kostěný hřeben (obr. 21).
- c) Stručná charakteristika výzkumu:** Blíže neznámá.
- d) Nález z archeologické situace:** Kostrový hrob.
- e) Typologie:** Trojdílný hřeben s polokruhovitým držadlem typ I.²⁴⁴
- f) Popis:** Jednostranný trojdílný hřeben s polokruhovitým držadlem, byl spojen 5 železnými nýty, počet zubů lze odhadnout na 27.²⁴⁵
- g) Rozměr hřebenu:** D. cca 7 cm.
- h) Datace:** Pozdně svébské osídlení D1.²⁴⁶
- ch) Uložení:** Neznámé.

4. Dobřichov-Pičhora

- a) Lokalizace nálezů:** Dobřichov „pod Pičhorou“ (6,19 km²), okr. Kolín.
- b) Nález:** Oboustranný hřeben (obr. 22).
- c) Stručná charakteristika výzkumu:** Jedná se o sídliště mezi Pičhorou a Radimí. Většinu tohoto sídliště tvoří jámy, které jsou chudé na inventář. Nalezeny byly střepy zdobené meandry, ale i jiné, spony, nože, nůžky, šídla, přesleny a také zlomek oboustranného hřebene.²⁴⁷
- d) Nález z archeologické situace:** Sídlištní jáma (?).
- e) Typologie:** Oboustranný hřeben.²⁴⁸
- f) Popis:** Zlomek oboustranného kostěného hřebene s jedním železným nýtem.
- g) Rozměr hřebenu:** Neznámý.
- h) Datace:** Stupeň merovejské kultury E1/E2.²⁴⁹
- ch) Uložení:** Artefakt je uložen pravděpodobně v NM.

5. Dobříčany

- a) Lokalizace nálezů:** Dobříčany u Žatce (3,06 km²), okr. Louny.
- b) Nález:** Kostěný hřeben trojdílný hřeben nízké trojúhelníkovité rukojeti.

²⁴⁴ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 77-94.

²⁴⁵ J. WALDHAUSER – L. KOŠNAR, *Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém Ráji*, s. 88-89.

²⁴⁶ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²⁴⁷ J. L. PÍČ, *Starožitnosti země České. Díl II*, s. 309.

J. L. PÍČ, *Archeologické výzkumy ve středních Čechách*, s. 513.

²⁴⁸ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²⁴⁹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Nálezové okolnosti jsou neznámé. Hřeben jako součást Benešovy sbírky, byl zakoupen společně s černou lahvovitou nádobkou hlazeného povrchu. Podle záznamu původního majitele nalezena údajně v „popelovité jámě“.²⁵⁰

d) Nález z archeologické situace: Sídlištní obj. (?).

e) Typologie: Trojdílný hřeben s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku typ II, varianta 2.²⁵¹

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben, bronzovými nýtky spojovaný. Zdoben rytými kroužky.

g) Rozměr hřebenu: D. 13,2 cm.

h) Datace: Časný stupeň vinařické skupiny D2.²⁵²

ch) Uložení: Artefakt je uložen v Národním muzeu (inv. č. 32207).

6. Horní Kšely

a) Lokalizace nálezů: Horní Kšely u Kolína (4,51 km²), okr. Kolín.

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí (foto. 1).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Darovaný hřeben NM. Nálezové okolnosti jsou neznámé.²⁵³

d) Nález z archeologické situace: Kostrový hrob (?).

e) Typologie: Trojúhelníkovitý trojdílný hřeben typ II.²⁵⁴

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí, kterou zdobí nepravidelně rozptýlené, vypíchané kroužky se středovou tečkou. Spojen je 5 železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 9,6 cm, š. 5,9 cm.

h) Datace: Časný stupeň vinařické skupiny D2.²⁵⁵

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 66026).

7. Hostivice

a) Lokalizace nálezů: Hostivice (14,47 km²), okr. Praha-západ.

b) Nález: Hřeben s táhlou rukojetí (foto. 2).

²⁵⁰ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 240.

²⁵¹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

²⁵² E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²⁵³ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 241.

²⁵⁴ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

²⁵⁵ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Jedná se o polokulturní sídliště. Záchrané archeologické výzkumy, zde proběhly v letech 2001-2002 pro Muzeum středních Čech v Roztokách. Na této lokalitě, byly nalezeny jámy, polozemnice a několik studen. V objektu Q byl objeven, výše uvedený hřeben, nacházel se cca 50 cm až 60 cm pod povrchem. Dále se v tomto obj. našla keramika, která společně s hřebenem s táhlou rukojetí, tento obj. datuje do mladší fáze doby stěhování národů.²⁵⁶

d) Nález z archeologické situace: Sídlištní obj. Q.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²⁵⁷

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s táhlou, mírně obloukovitou rukojetí. Zdoben je trojicí rýh při okrajích postranních destiček, spojen je 8 bronzovými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 11,2 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁵⁸

ch) Uložení: Artefakt je pravděpodobně uložen v NM.

8. Jiřice

a) Lokalizace nálezů: Jiřice u Benátek nad Jizerou (8,37 km²), okr. Nymburk.

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti (foto. 3).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Výzkum tohoto kostrové pohřebiště, probíhal v r. 1942. Skoro všechny hroby byly vykradeny, až na nějaké nádoby a drobné předměty. Hrob č. 3 byl tvaru obdélníkové jámy, orientované Z–V, která měla obě podélné stěny obloženy prkny. Na dně se dochovala jen část kostry. V SZ části se našla černohnědá mísa (v. 17 cm) a koflíkovitá nádobka, kdysi černého a dobře hlazeného povrchu (v. 7,6 cm). V míse byly umístěny železné nůžky nožovitých čepelí a ramen v ohybu rozšířených (d. 15,2 cm) a zvířecí kosti. Vedle této mísy v místě, kde se pravděpodobně nacházela lebka, byl objeven trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti.²⁵⁹

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 3.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²⁶⁰

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s destičkou mírně konvexně vypouklou. Téměř všechny zuby vylámány. Destička zdobena řezbou: dvě linie podél spodní hrany

²⁵⁶ I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*, s. 126-130.

²⁵⁷ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²⁵⁸ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²⁵⁹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 242.

²⁶⁰ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

a dvě podél horní, uprostřed dvojité koncentrické kroužky se středovou tečkou (celkem 7 ks na každé straně).

g) Rozměr hřebenu: D. 13 cm, š. 3,9 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁶¹

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 523047).

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti (foto. 4).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Hrob č. 20 (r. 225 cm x 95 cm), byl obdélníkové tvaru, ve výplni hrobové jámy se 20 cm od okraje, se našla vyhozená lebka. Na dně byla v původní poloze jen lýtková a ramenní kost, kosti pánve hozeny na trup, zbytek kostry nebyl nalezen. V JZ rohu cca 15 cm od dna, byl objeven trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti. Dále to byl hliněný přeslen.²⁶²

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 20.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²⁶³

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti, zdoben rýhami a kroužky, se středovou tečkou. Jednotlivé díly byly spojeny železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 10 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁶⁴

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. neznámé).

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti (foto. 5).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. V hrobě č. 23, zbyla z kostry v původní poloze pouze lebka s horní částí páteře, dále kosti pravé ruky a nohy a levého předloktí. Ostatní byly kosti v zásypu hrobu, dokonce v ornici. Těsně vedle levé paže ležel trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti.²⁶⁵

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 23.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²⁶⁶

f) Popis: Střední destička je širší a její téměř rovný, jen maličko obloučkovitý tyl přečnává na obou koncích krajní destičky. Výzdobu tvoří rýhy. Jednotlivé díly byly spojeny železnými nýty.

²⁶¹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²⁶² B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 244.

²⁶³ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²⁶⁴ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²⁶⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 244.

²⁶⁶ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

g) Rozměr hřebenu: D. 15,1 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁶⁷

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. neznámé).

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti (foto. 6).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Hrob č. 29 měl obdélníkový tvar jámy (r. 230 cm x 75 cm) ve směru Z–V. Na jeho dně ležely v původní poloze pouze lýtkové kosti a ve 25 cm nad dnem, zborcená lebka. Součástí inventáře byla hnědá až hnědočerná vázovitá nádobka, uhlazeného povrchu (v. 21,3 cm), která byla v JZ rohu. Dále drobný prstencovitý korálek ze žluté skleněné pasty (pr. 0,5 cm). Na dně u V čela hrobu byl objeven trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti.²⁶⁸

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 29.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²⁶⁹

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti, zdoben rýhami a soustředěnými kroužky se středovou tečkou.

g) Rozměr hřebenu: D. 13,3 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁷⁰

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 523005).

9. Klučov

a) Lokalizace nálezů: Klučov u Českého Brodu (14,44 km²), okr. Kolín.

b) Nález: Trosky třídílného kostěného hřebene (obr. 23).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Kostrové pohřebiště v Klučově, bylo zaznamenáno v r. 1952. Hroby byly vesměs vykradené, kosti i předměty často byly rozptýlené v zásypu hrobu. Hrob č. 1, byl částečně porušen při průkopu silnice, byla zachráněna deformovaná lebka. Vlastní výzkum odhalil hlubokou hranolovitou hrobovou jámu (r. 160 cm x 60 cm x 180 cm). Kosti byly zpřeházeny a ve výplni byly nalezeny trosky kostěného hřebene. Dále ve středu stehenní kosti byl železný nožík a pod kolenem pravé nohy zlomek železné elipsovité přezky (d. 3,5 cm). Z železných výrobků se zachoval ještě železný kroužek (pr. 1,8 cm) a železný předmět ze tří nestejně velkých kruhů, snad součást udidla (d. 7,5 cm).²⁷¹

²⁶⁷ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²⁶⁸ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 245.

²⁶⁹ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²⁷⁰ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²⁷¹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 246.

Antropologický kostrového materiálu uvádí, že se jedná o hrob dospělé ženy s uměle deformovanou lebku.²⁷²

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 1.

e) Typologie: Pravděpodobně hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²⁷³

f) Popis: Trosky jednostranného trojdílného kostěného hřebene, který byl pojen nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 7,5 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁷⁴

ch) Uložení: Artefakt je, pravděpodobně uložen v RMK.

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti (foto. 7).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Dno hrobu č. 2 bylo hluboké pouze 78 cm, jáma měla opět obdélníkový tvar. Kostra ležela v natažené poloze Z–V, s levou rukou položenou do klína. V místě pasu byla železná elipsovité přezka a u levého boku železný nůž (d. 16,6 cm). Vedle tohoto nože se našel trojdílný kostěný hřeben.²⁷⁵ Jednalo se o dospělého jedince, bohužel pohlaví nebylo určeno.²⁷⁶

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 2.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²⁷⁷

f) Popis: Týl rukojeti, byl původně rovný, momentálně je deformován. Ozdoba se nachází i na horní straně týlu. Spojen je železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 9,2 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁷⁸

ch) Uložení: Artefakt, byl v minulosti zapůjčen do NM ke studijním účelům, momentálně je ztracen.²⁷⁹

²⁷² R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově, s. 417-420.

BLAJEROVÁ, Miroslava. Kostrové pozůstatky z období stěhování národů z Klučova. In *Archeologie ve středních Čechách* 7/2, 2003, s. 461-462. ISSN 1214-3553.

²⁷³ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

²⁷⁴ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

²⁷⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 246.

R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově, s. 420.

²⁷⁶ M. BLAJEROVÁ, Kostrové pozůstatky z období stěhování národů z Klučova, s. 461-462.

²⁷⁷ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

²⁷⁸ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

²⁷⁹ R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově, s. 420.

b) Nález: Oboustranný hřeben.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Hranolovitá hrobová jáma č. 3, měla dno hluboké 175 cm se zpřeházenými kostmi. V JZ rohu byla nalezena mísovitá černošedá nádoba (v. 6,5 cm). Část lebky se spodní čelistí byla ve zlomcích u středu jámy. V zásypu byl nalezen oboustranný hřeben.²⁸⁰ Jedinec, který zde byl pohřben, byl dospělý. Ovšem není známo jeho pohlaví.²⁸¹

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 3.

e) Typologie: Oboustranný hřeben.²⁸²

f) Popis: Viz, uložení.

g) Rozměr hřebenu: Viz, uložení.

h) Datace: Stupeň merovejské kultury E1/E2.²⁸³

ch) Uložení: Hřeben byl pravděpodobně již v 50. letech ztracen.

b) Nález: Zlomek jednostranného kostěného hřebene (foto. 8).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Zachovalý zlomek jednostranného kostěného hřebene a černá mísovitá nádoba (v. 15 cm) s lomem v polovině výšky, byly součástí výbavy hrobu č. 6.²⁸⁴

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 6.

e) Typologie: Pravděpodobně hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²⁸⁵

f) Popis: Zachovalý zlomek jednostranného trojdílného kostěného hřebene, který je spojen železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 4,5 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁸⁶

ch) Uložení: Artefakt je pravděpodobně uložen v RMK.

b) Nález: Zlomky trojdílného kostěného hřebene.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Obdobně jako hrob č. 6, je na tom i hrob č. 12, co se týče výbavy. Inventář sčítá zachovalou černohnědou mísovitou nádobu

²⁸⁰ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 246.

R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově*, s. 422-423.

²⁸¹ M. BLAJEROVÁ, *Kostrové pozůstatky z období stěhování národů z Klučova*, s. 461-462.

²⁸² T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²⁸³ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²⁸⁴ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 246.

R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově*, s. 422-423.

²⁸⁵ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²⁸⁶ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

(v. 9,3 cm), v horní části těla esovitě prohnutá, zdobená šikmými žlábkami, bronzová pinzeta (d. 4,9 cm), kamenný brousek (d. 23, 5 cm) a 2 zlomky trojdílného kostěného hřebene.²⁸⁷

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 12.

e) Typologie: Pravděpodobně hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²⁸⁸

f) Popis: Zachovalý zlomek jednostranného trojdílného kostěného hřebene, který je spojen železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: Jeden zlomek (d. 4,3 cm) a druhý zlomek (d. 3 cm).²⁸⁹

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁹⁰

ch) Uložení: Hřeben byl pravděpodobně již v 50. letech ztracen.

b) Nález: Zbytek kostěného hřebene.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Součástí inventáře tohoto hrobu byla železná podkovitá přezka (3,1 cm x 2,8 cm), železná tyčinka, křesací kamínek a drobné železné zlomky. Dále žlutohnědý turbanovitý korálek ze skleněné pasty s nepravidelnými zelenými oky atd. Také to byl zbytek kostěného hřebene.²⁹¹

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 15.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Zbytek kostěného hřebene, jeho destičky se železným nýtem.

g) Rozměr hřebenu: D. 1,2 cm, v. 0,2 cm.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je pravděpodobně uložen v RMK.

b) Nález: Kostěný vícedílný hřeben s mírně obloukovitým držadlem (obr. 11).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Bohatší inventář obsahoval hrob č. 18, jako např. postříbřenou esovitou, která je vrubořezem, stříbrnou lžičku se sedmi kruhovými otvory (dlouhá rukojeť, kolková výzdoba). Dále to byla měděná patina, na její rukojeti se zachoval kousek jemně předené tkaniny (d. 16,3 cm). Součástí byla i železná elipsovitá přezka, drobná železná přeztička (rzi prostoupená), dále úzká bronzová pinzeta (d. 5,5 cm), 2 bronzové klíče, kdysi spojené železným nýtem, válcovitý žlutý korálek ze skleněné pasty

²⁸⁷ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 246.

R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově*, s. 426.

²⁸⁸ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²⁸⁹ R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově*, s. 426.

²⁹⁰ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²⁹¹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 247.

R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově*, s. 426.

a ještě jeden podobný hnědavého povrchu (r. 0,8 cm x 0,8 cm). Do výbavy se přičítá ještě na kruhu vytočená šedivá nádoba z jemné hlíny, zdobená leštěním a kostěný hřeben ze tří destiček a s mírně obloukovitým držadlem.²⁹²

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 18.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²⁹³

f) Popis: Tento hřeben má mírně obloukovitou rukojeť, která je zdobena rýhami a kroužky se středovou tečkou. Spojen je 10 železnými nýty. Ozubená část, je značně vylámána.

g) Rozměr hřebenu: D. 12, 7cm, š. 3,9 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁹⁴

ch) Uložení: Artefakt je uložen v RMK.

b) Nález: Kostěný vícedílný hřeben s mírně obloukovitým držadlem (foto. 10).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Hrob č. 20 byl vykopán ještě před vlastním výzkumem a to ve V části hrobové jámy o hloubce 127 cm. V zásypu této jámy při JZ okraji byly nalezeny dvě nádoby, větší kotlíkovitého tvaru a menší sytě černá s hojnou příměsí slídy ve hlíně. Pod menší nádobou byl umístěn trojdílný hřeben táhle obloukovité rukojeti. SV od hřebene byl objeven turbanovitý korálek ze žluté skleněné pasty a ve středu jámy šedý turbanovitý korál.²⁹⁵ V tomto hrobě byla uložená žena, její stáří se odhaduje na 65-70 let.²⁹⁶

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 20.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.²⁹⁷

f) Popis: Jednostranný kostěný vícedílný hřeben s mírně obloukovitým držadlem, zdobený dvojicemi kroužků se středovou tečkou, 4 takové kroužky jsou i na bočních ploškách střední destičky.

g) Rozměr hřebenu: D. 13,1 cm, š. 3,8 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.²⁹⁸

ch) Uložení: Artefakt je pravděpodobně uložen v RMK (inv. č. A 15385).

²⁹² B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 247.

R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově*, s. 427-428.

²⁹³ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²⁹⁴ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

²⁹⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 247.

R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově*, s. 429-430.

²⁹⁶ M. BLAJEROVÁ, *Kostrové pozůstatky z období stěhování národů z Klučova*, s. 461-463.

²⁹⁷ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

²⁹⁸ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

b) Nález: Trojúhelníkovitý trojdílný hřeben (obr. 25).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Hrob č. 20a byl vykopán 150 cm JZ od hrobu č. 20. Výplň jámy byla šedá hlína, jakožto doklad po vyloupení hrobu. Ve hloubce 85 cm byla dolní část černošedé kotlíkovité nádoby (pr. 6,7 cm) a zbytek černošedé nádoby s lomem. A o 150 cm hlouběji se nacházel zlomek kostěného hřebene s trojúhelníkovitou rukojetí.²⁹⁹

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 20a.

e) Typologie: Trojúhelníkovitý trojdílný hřeben typ II.³⁰⁰

f) Popis: Kostěný vícedílný hřeben s mírně obloukovitým držadlem, zdobený dvojicemi kroužků se středovou tečkou, 4 takové kroužky jsou i na bočních ploškách střední destičky.

g) Rozměr hřebenu: D. 9,5 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁰¹

ch) Uložení: Artefakt je pravděpodobně uložen v RMK.

b) Nález: Zlomek kostěného hřebene s táhlým, mírně obloukovitým držadlem (foto. 9).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Tento hrob, byl tak jako mnoho ostatních, vyloupen, ačkoliv byl hluboký (195 cm). Kostí byly zpřeházené v S pol. hrobu. Jednalo se o hrob dospělé ženy, staré cca 25 let.³⁰²

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 22.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁰³

f) Popis: Zachovalý zlomek jednostranného kostěného hřebene s táhlým, mírně obloukovitým držadlem. Spojen je 2 bronzovými nýty. Zdoben je na postranních destičkách koncentrickými kroužky se středovou tečkou a třemi liniemi rýh.

g) Rozměr hřebenu: D. 3,6 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁰⁴

ch) Uložení: Artefakt je uložen v RMK (inv. č. 15390).

²⁹⁹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 247.

R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově*, s. 429-432.

³⁰⁰ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämnen*, s. 94-104.

³⁰¹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

³⁰² R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově*, s. 432-433.

M. BLAJEROVÁ, *Kostrové pozůstatky z období stěhování národů z Klučova*, s. 461-464.

³⁰³ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

³⁰⁴ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

- b) Nález:** Zlomky kostěného vícedílného hřebene s mírně obloukovitým držadlem.
- c) Stručná charakteristika výzkumu:** Viz, výše. V hrobě č. 23 byly v hloubce 90 cm kosti zpřeházené a delší zkřížené. V zásypu hrobu bylo několik střepu mísovité nádoby. Při levém spánku lebky byly objeveny 2 zlomky hřebene.³⁰⁵ V tomto hrobě byla uložena žena, její stáří se odhaduje na 60-65 let.³⁰⁶
- d) Nález z archeologické situace:** Hrob č. 23.
- e) Typologie:** Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁰⁷
- f) Popis:** Dva zlomky hřebene s táhlým, mírně obloukovitým držadlem, který je spojen bronzovými nýty.
- g) Rozměr hřebenu:** Max. d. 3 cm.
- h) Datace:** Časný stupeň merovejské kultury E.³⁰⁸
- ch) Uložení:** Artefakt je pravděpodobně uložen v RMK.

10. Kobylisy

a) Lokalizace nálezů: Praha–Kobylisy (3,23 km²), okr. Praha 8.

- b) Nález:** Trojúhelníkovitý kostěný hřeben.
- c) Stručná charakteristika výzkumu:** Hrob z r. 1930, pochází z kostrového pohřebiště na pláni k JV, spadající objeven při úpravě parcely č. 74/75. Hluboký byl 100 cm, kostra byla na zádech, obličejem k V. Za hlavou ležel černošedý džbán na kruhu vytočený a hlazeným mřížkováním zdobený. Nad pánví byla železná přezka obdélníkovitého rámečku a se zaoblenými rohy a stranou proti jazýčku prohnutou.³⁰⁹
- d) Nález z archeologické situace:** Kostrový hrob (?).
- e) Typologie:** Trojúhelníkovitý trojdílný hřeben typ II.³¹⁰
- f) Popis:** Trojúhelníkovitý kostěný hřeben sestávající se ze tří destiček. Spojen bronzovými nýty. Zevní destičky jsou nedělené a zdobené dole dvěma pásy mělkých rýh, po stranách jedním pásem rýh. Tečkovaná linka přidaná podél vnitřní strany pásů je špatně znatelná. Vnitřní destička sestává z pěti dílků se zoubky a dosahuje nahoře horního okraje. Kostěná hmota je vetchá a většina zubů je olámána. Patina vystupující z nýtů nasákla pórovitou křustou kosti. Je barvy žluté s hnědými a zelenými skvrnami.

³⁰⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 248.

R. KORENÝ – J. KUDRNÁČ, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově*, s.

³⁰⁶ M. BLAJEROVÁ, *Kostrové pozůstatky z období stěhování národů z Klučova*, s. 461-464.

³⁰⁷ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

³⁰⁸ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

³⁰⁹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 259.

³¹⁰ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämnen*, s. 94-104.

g) Rozměr hřebenu: D. 6,2 cm, š. 9,5cm, s. 0,8 cm.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1/D2.³¹¹

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 87295).

b) Nález: Parohový hřeben trojúhelníkovité rukojeti.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Tento nález pochází z roku 1936, společně se sadou tkalcovských závaží a dvěma přesleny tvoří sbírku MUDr. Jana Axamita, které byla převedena do Národního muzea. Při revizi fondu z doby římské došlo k novějšímu datování této sbírky a to díky právě uvedenému hřebenu typu II do doby stěhování národů.³¹²

d) Nález z archeologické situace: Ženíškova stodola.

e) Typologie: Trojúhelníkovitý trojdílný hřeben typ II.³¹³

f) Popis: Tento jednostranný trojdílný parohový hřeben, je silně poškozen, složený ze tří destiček spojených 14 železnými nýty. Rukojeť je zdobena rytým dekorem s centrálně umístěnou kružnicí, s výplní tvořenou drobnými soustředěnými kružnicemi, rytými liniemi podél hran, místy zdvojenými a středem procházející vodorovnou linií tvořenou drobnými vrty.

g) Rozměr hřebenu: D. 14,2 cm.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1/D2.³¹⁴

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 46576).

b) Nález: Kostěný trojvrstvý hřeben trojúhelníkového tvaru (obr. 8).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Území Prahy 8 - Kobylice, je v posledních letech dějištěm intenzivní stavební činnosti. Archeologické práce, které poskytly tento hřeben, byly zahájeny 15. června 2009 a probíhaly standartním způsobem. Zahloubené objekty byly zkoumány po polovinách či sektorech.³¹⁵ V objektu č. 510/2009 byl objeven uvedený hřeben. Výplní tohoto objektu byla jílovitopísčítá hlína. Objekt, jako původně zahloubená chata, má složitější vnitřní konstrukci, tj. šestikúlovou. Celkově tento objekt obsahoval

³¹¹ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

³¹² J. FROLÍK et al., Sídliště vinařické skupiny, s. 442.

³¹³ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-104.

³¹⁴ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

³¹⁵ J. FROLÍK et al., Sídliště vinařické skupiny, s. 415-416.

celkem 183 zlomků keramiky, přeslen, broušenou kamennou motyku, silicitový úštěp, zlomky mazanice a další kostěný hřeben.³¹⁶

d) Nález z archeologické situace: Obj. č. 510/2009 (původně zahloubená chata).

e) Typologie: Trojúhelníkovitý trojdílný hřeben typ II.³¹⁷

f) Popis: Trojúhelníkovité držadlo je zdobeno svazkem tří rytých linií, které rámuji vnitřní strany trojúhelníku. Základna trojúhelníku je zdobena ještě jedním svazkem rytých linií. Po vnitřním obvodu trojúhelníku dále probíhá řada 48 koncentrických kroužků se středovou tečkou. Střední část hřebene je složena z pěti segmentů s trny. Z pracovní části hřebene se zachovalo 36 trnů. Hřeben byl smontován 10 bronzovými nýty, zachovalo se však pouze 8 z nich.³¹⁸

g) Rozměr hřebenu: D. 12 cm, v. 3,5 cm; d. trnu 2,1 cm.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1/D2.³¹⁹

ch) Uložení: Artefakt je pravděpodobně uložen v NM.

b) Nález: Kostěný trojvrstvý hřeben s omegovitou rukojetí (obr. 9).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Obj. č. 510/2009 (původně zahloubená chata).

e) Typologie: Hřeben s prodlouženou rukojetí typ III.³²⁰

f) Popis: Z tohoto kusu se zachovaly pouze dvě vrstvy. Držadlo je rozděleno do čtyř segmentů, které jsou od sebe odděleny svazky tří rytých linií. Okraj rukojeti nese výzdobu složenou z krátkých rýžek. Všechna čtyři pole jsou zdobena koncentrickými kroužky se středovou tečkou. V prostředním poli jsou sestaveny do dvou zkřížených linií. Prostřední část hřebenu je složena z pěti segmentů. Hřeben byl smontován 17 nýty, z nichž 6 bylo vyrobeno z bronzu, ostatní jsou železné.³²¹

g) Rozměr hřebenu: D. 10,5 cm, v. 5 cm; š. omegovité části 3,4 cm.

h) Datace: Vinařická skupina D2/D3.³²²

ch) Uložení: Artefakt je pravděpodobně uložen v NM.

³¹⁶ J. FROLÍK et al., Sídliště vinařické skupiny, s. 420.

³¹⁷ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-104.

³¹⁸ J. FROLÍK et al., Sídliště vinařické skupiny, s. 422.

³¹⁹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

³²⁰ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 104-114.

³²¹ J. FROLÍK et al., Sídliště vinařické skupiny, s. 422.

³²² E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

11. Ledvice

- a) Lokalizace nálezů:** Ledvice u Teplíc (5,03 km²), okr. Teplice.
- b) Nález:** Kostěný vícedílný hřeben s mírně obloukovitým držadlem.
- c) Stručná charakteristika výzkumu:** Kostrové hroby v Ledvicích u Teplíc poskytly zachovalou hnědošedou mísu (v. 13,2 cm) téměř esovitě profilace a se šikmými žlábkami na vyklenutém lomu pod pásem čar, dále nádoba s válcovitým hrdlem a rozvírajícím se okrajem a mísa esovitého profilu se žlábkami na baňatosti. Snad k těmto nálezům patří i trojdílný kostěný hřeben s mírně obloukovitou rukojetí.³²³
- d) Nález z archeologické situace:** Kostrový hrob (?).
- e) Typologie:** Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³²⁴
- f) Popis:** Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s táhle obloukovitou rukojetí, který je spojen železnými nýty.
- g) Rozměr hřebenu:** Neznámý.
- h) Datace:** Časný stupeň merovejské kultury E.³²⁵
- ch) Uložení:** Artefakt je pravděpodobně uložen v NM.

12. Libčice

- a) Lokalizace nálezů:** Libčice nad Vltavou (7,1 km²), okr. Praha-západ.
- b) Nález:** Hřeben s táhlou, mírně obloukovitou rukojetí (obr. 28).
- c) Stručná charakteristika výzkumu:** V roce 1995 probíhal záchranný archeologický výzkum v Libčicích nad Vltavou-Chýnova, konkrétně v poloze „Na Špičce“. Tato lokalita byla zkoumána v letech 1993 až 1994, ale až v r. 1995, byla objevena polozemnice z doby stěhování národů. Jednalo se o obdélníkovitý, zahluubený půdorys, orientovaný Z-V (r. 800 cm x 460 cm). Tento objekt byl objeven náhodně, po dešti, a to díky hřebenu, který se nacházel v povrchu skryté plochy. Polozemnice je jinak chudá na další nálezy, ovšem obsahovala mnoho zlomků hrubé keramiky, dále části tzv. soudkovitých nádob (pozdně římské hrnce) a 2 okrajové fragmenty vázovitých nádob.³²⁶
- d) Nález z archeologické situace:** Obj. 172/95.

³²³ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 250.

³²⁴ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

³²⁵ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

³²⁶ I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*, s. 141-142.

PLEINEROVÁ, Ivana – VOJTĚCHOVSKÁ, Ivana. Polozemnice z období stěhování národů z Libčic nad Vltavou-Chýnova, okr. Praha-západ. In *Archeologické rozhledy* 49, Praha, 1997, s. 28-32. ISSN 0323-1267.

- e) **Typologie:** Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³²⁷
- f) **Popis:** Jednostranný parohový hřeben s táhlou, mírně obloukovitou rukojetí. Zdoben je dvojicí rýh při okraji postranní destiček. Spojen je 9 železnými nýtky.
- g) **Rozměr hřebenu:** D. 14 cm.
- h) **Datace:** Časný stupeň merovejské kultury E.³²⁸
- ch) **Uložení:** Neznámé.

13. Libeň

- a) **Lokalizace nálezu:** Praha-Libeň („Na Rasáku“), okr. Praha.
- b) **Nález:** Trojdílný kostěný hřeben se železnými nýty.
- c) **Stručná charakteristika výzkumu:** Při kopání vedle hotelu Čechie, byl nalezen tento hřeben.³²⁹
- d) **Nález z archeologické situace:** Kostrový hrob (?).
- e) **Typologie:** Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³³⁰
- f) **Popis:** Kostěný hřeben merovejský ze tří destiček složený a 7 železnými nýtky spojený. Zuby a části okraje olámaný.
- g) **Rozměr hřebenu:** D. 15,5 cm.
- h) **Datace:** Časný stupeň merovejské kultury E.³³¹
- ch) **Uložení:** Artefakt je uložen v NM (inv. č. 28261).

14. Liběšovice

- a) **Lokalizace nálezu:** Liběšovice u Loun (6,22 km²), okr. Louny.
- b) **Nález:** Kostěný hřeben s polokruhovitou rukojetí (obr. 29).
- c) **Stručná charakteristika výzkumu:** Jednalo se o sídlištní objekty, kde se kromě kostěného hřebene s polokruhovitou rukojetí zachoval mj. železný klíč, zlomky okrajově šedé nádoby s hnědočerným povrchem a plastickými prstenci, kónická miska na nožce s propadlým dnem, nad prstencem, který obíhá mezi tělem a nožkou byl širokým hřebenem proveden pás vlnovky.³³²
- d) **Nález z archeologické situace:** Sídlištní objekt (?).

³²⁷ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

³²⁸ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

³²⁹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 260.

³³⁰ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

³³¹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

³³² B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 260.

- e) **Typologie:** Trojdílný hřeben s polokruhovitým držadlem typ I.³³³
- f) **Popis:** Jednostranný jednodílný parohový hřeben s polokruhovitou rukojetí. Jeho díly jsou spojeny železnými nýty.
- g) **Rozměr hřebenu:** D. max 10 cm, v. max 3,5 cm.
- h) **Datace:** Pozdně svébské osídlení D1.³³⁴
- ch) **Uložení:** Neznámé.

15. Libochovice nad Ohří

- a) **Lokalizace nálezu:** Libochovice nad Ohří (15,64 km²), okr. Litoměřice.
- b) **Nález:** Trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí (obr. 30).
- c) **Stručná charakteristika výzkumu:** Při úpravě terénu v prostoru chudobince v Libochovicích byly rozrušeny pravěké objekty, ze kterých pochází např. šedá až šedočerná nádobka (v. 12,4 cm) klenutého těla s uzavírajícím se okrajem, dále dvojkónický hliněný přeslen a olámané trojdílný kostěný hřeben. Jeden z těchto hřebenů byl táhle trojúhelníkovité rukojeti.³³⁵
- d) **Nález z archeologické situace:** Rozrušený hrob, údajně žárový, stav spíše napovídá, že se jedná o hřeben z kostrového hrobu.³³⁶
- e) **Typologie:** Trojúhelníkovitý trojdílný hřeben typ II varianta 2.³³⁷
- f) **Popis:** Trojdílný kostěný hřeben s táhle trojúhelníkovitou rukojetí byl zdoben kroužky se středovou tečkou.
- g) **Rozměr hřebenu:** Neznámý.
- h) **Datace:** Časný stupeň merovejské kultury E.³³⁸
- ch) **Uložení:** Neznámé.

16. Litovice

- a) **Lokalizace nálezu:** Litovice (součást Hostivic), okr. Praha-západ.
- b) **Nález:** Hřeben s omegovitou rukojetí (foto. 46).
- c) **Stručná charakteristika výzkumu:** Jedná se o polokulturní sídliště, kde archeologický výzkum probíhal v etapách. Bylo zde objeveno malý hřbitov z doby stěhování národů. Hrobové jámy byly orientovány Z-V, o hloubce 50 cm až 90 cm. Uvedený hřeben byl

³³³ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 77-94.

³³⁴ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

³³⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 251.

³³⁶ Tamtéž.

³³⁷ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-104.

³³⁸ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

objeven v hrobě č. 19. Jednalo se pravděpodobně o hrob muže, jelikož se zde našly také 3 železné hroty šípů.³³⁹

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 19.

e) Typologie: Hřeben s omegovitou rukojetí, typ III.³⁴⁰

f) Popis: Jednostranný kostěný hřeben s omegovitou rukojetí spojen železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Vinařický stupeň D3.³⁴¹

ch) Uložení: Neznámé.

17. Lochenice

a) Lokalizace nálezu: Lochenice I (6,17 km²), okr. Hradec Králové.

b) Nález: Čtyřúhelníkovitý zlomek středové destičky kostěného hřebene (foto. 11).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Nález tohoto zlomku pochází z pohřebiště z doby stěhování národů - Lochenice I, jedná se o tzv. polohu „Na šancích“. Hroby z tohoto pohřebiště byly seskupeny při sprašové vyvýšenině v n.v. ± 257 m, zhruba 16 m nad říčkou Trotinou. Dokumentace pochází z let 1953–1954, kdy zde probíhal výzkum.³⁴² Rozměry hrobu č. 5, jsou cca 260 cm x 90–100 cm, jednalo se o sprašovém podloží, orientován Z–V. V SV části byl překryt slovanským hrobem a již od 20 cm od povrchu se vyskytovaly lidské kosti, dno bylo zachyceno ve hloubce 55 cm. Poloha čtyřúhelníkovitého zlomku hřebene nebyla zaznamenána. Dalším inventářem tohoto hrobu je baňatá nádoba s plynule ven rozevřeným hrdlem z jemně písčitého materiálu hnědošedé barvy. Dále to jsou zbytky hluboké mísy (4 spleené části a 3 střepy), se šikmo seříznutým okrajem a téměř válcovitým hrdlem plynule přecházejícím v zaobleně dvojkónickou výduť. Bronz je tu zastoupen v podobě pinzety (d. 2,6 cm a š. zahnutého konce 1,5 cm) z železa se našly 4 zkorodované šípky s tulejí a širším listem.³⁴³

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 5.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Zlomek kostěného hřebene s železným nýtem.

g) Rozměr hřebenu: 1,7 x 1, 8 x 1,4 x 1,8 cm a d. nýtu 0,9 cm.

h) Datace: Viz, typologie.

³³⁹ I. PLEINEROVÁ, Litovice, (okr. Praha-západ): hroby vinařického stupně, s. 483-498.

³⁴⁰ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämnen*, s. 104-114, 206.

³⁴¹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

³⁴² ZEMAN, Jiří. Lochenice: Z archeologických výzkumů na katastru obce. In BUCHVALDEK, Miroslav - ZEMAN, Jiří (eds.). *Praehistorica XVI*. 1990, Praha, s. 69-101.

³⁴³ J. ZEMAN, Lochenice: Z archeologických výzkumů na katastru obce, s. 70-72.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v MHK (inv. č. L 93).

b) Nález: Část středové destičky kostěného hřebene.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Tato část opět pochází z lokality Lochenice I z polohy „Na šancích“ (viz, výše), kde byla objevena již ve výplni. Tvar hrobu byl oválný s max. r. 255 cm x 88 cm, jednalo se o žluté sprašové podloží. Kosti nebožtíka byly rozházeny také ve výplni společně s železnou zkorodovanou přezkou s oválným rámečkem a zobákovitě zahnutým koncem jazýčku. Dále to bylo křemencové škrabadlo a náhodná příměs 10 keramických střepů (8 lužické kultury a zbytek vypíchané kultury).³⁴⁴

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 14.

e) Typologie: Neznámá.

f) Popis: Část středové destičky se 4 zuby a zbytkem otvoru po železném nýtu z vícedílného jednostranného kostěného hřebene.³⁴⁵

g) Rozměr hřebenu: Max. 3,7 x 0,9 cm.³⁴⁶

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v MHK, bohužel se při mé studijní návštěvě nenašel.

a) Lokalizace nálezů: Lochenice IX (6,17 km²), okr. Hradec Králové.

b) Nález: Kostěný vícedílný hřeben s mírně obloukovitým držadlem (foto. 12).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Tato lokalita se nachází v n.v. ± 256 m, zhruba 9 m nad tokem Olšovka a odtud nese název svojí polohy „Nad Olšovkou“. Byly zde objeveny v květnu 1973 tři hroby, později zde vedl výzkum ARÚ ČSAV.³⁴⁷ Hrob č. 3 měl obdélníkový tvar o r. 230 cm x 75–85 cm a stěny zešíkmeny k plochému dnu v hloubce 125 cm. Výplň je sprašová po stopách nor hlodavců. Na dně ležela kostra v natažené poloze na zádech. Jedná se o pohřeb starší ženy s uměle deformovanou lebkou. V místech pravé klíční kosti byla nalezena bronzová klešťovitá spona s trojúhelníkovitou nožkou ukončenou terčíkem. Dalším inventářem je bronzová pinzeta s hrubší patinou, zkorodovaná železná přezka oválným rámečkem, zkorodovaný železný nůž s týlem odsazeným v tupém úhlu od řapu, keramický přeslen, perly z tmavomodrého skla a zlomek

³⁴⁴ J. ZEMAN, Lochenice: Z archeologických výzkumů na katastru obce, s. 79.

³⁴⁵ Tamtéž.

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 80.

kostěného šídla. Jednostranný hřeben s mírně obloukovitým držadlem ležel při vnitřní straně levé stehenní kosti.³⁴⁸

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 3.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁴⁹

f) Popis: Kostěný vícedílný jednostranný hřeben s mírně obloukovitým držadlem, probitým 9 bronzovými nýty, které přidržují 8 destiček ozubené části. Držadlo je zdobeno podél spodní hrany dvojicí rýh a prostory mezi jednotlivými nýty vyplňují skupiny 3 až 6 rytých kroužků se středovým bodem.³⁵⁰

g) Rozměr hřebenu: D. 12,1 cm, max. v. 3,6 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁵¹

ch) Uložení: Artefakt je uložen v MHK (inv. č. je neuvedeno).

b) Nález: Kostěný vícedílný hřeben s mírně obloukovitým držadlem (foto. 13).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. V jámě obdélníkovitého tvaru, zachycené v roce 1976, byl zaznamenán další hrob. Stěny mírně zešíkmeny a dno se nacházelo v hloubce 96 cm. Kostí i výbava byly rozptýleny nad ženskou kostrou v rozmezí 14–23 cm od povrchu podloží. Součástí inventáře byla klešťovitá spona, jantarová perla, soudkovitý hrnec se zataženým, dovnitř seříznutým a nepravidelným okrajem atd. V klíně zesnulé byl uložen kostěný vícedílný jednostranný hřeben s mírně obloukovitým držadlem.³⁵²

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 4.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁵³

f) Popis: Z větší části zchovalý kostěný vícedílný jednostranný hřeben s mírně obloukovitým držadlem. Zdobený při obvodu dvojicí nebo trojicí rýh. Jednotlivé části jsou spojeny 9 železnými nýty.³⁵⁴

g) Rozměr hřebenu: D. 13,7 cm, max. š. držadla 1,9 cm, v ozubené části 2 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁵⁵

ch) Uložení: Artefakt je uložen v MHK (inv. č. je neuvedeno).

³⁴⁸ J. ZEMAN, Lochenice: Z archeologických výzkumů na katastru obce, s. 80.

³⁴⁹ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

³⁵⁰ J. ZEMAN, Lochenice: Z archeologických výzkumů na katastru obce, s. 81.

³⁵¹ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

³⁵² J. ZEMAN, Lochenice: Z archeologických výzkumů na katastru obce, s. 84-86.

³⁵³ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

³⁵⁴ J. ZEMAN, Lochenice: Z archeologických výzkumů na katastru obce, s. 90.

³⁵⁵ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

b) Nález: Kostěný vícedílný hřeben s mírně obloukovitým držadlem (foto. 14).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Obrisy tohoto hrobu byly zachyceny v roce 1976, kde se výplň rýsovala tmavěji ve sprašovém podloží. Půdorys byl obdélníkovitý se zaoblenými rohy o rozměrech 253 cm x 75 cm x 85 cm. Stěny byly zešíkmeny ke dnu. Neúplná kostra ležela v natažené poloze na zádech ve směru Z–V, dobře zachována byla lebka. Při konci pravé dolní končetiny leželi 2 nádoby, v prostoru pánve železná přezka a přeslen, mezi stehenními kostmi nůž a při konci levé holeně vícedílný jednostranný hřeben s mírně obloukovitým držadlem.³⁵⁶

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 6.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁵⁷

f) Popis: Z větší části zachovalý kostěný vícedílný jednostranný hřeben s mírně obloukovitým držadlem. Zdobený při obvodu dvojicí rýh a na ostatní ploše nepravidelně rozmístěnými rytými kroužky se středovým bodem. Jednotlivé části jsou spojeny 10 železnými nýty.³⁵⁸

g) Rozměr hřebenu: D. 16,5 cm, max. š. držadla 2,7 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁵⁹

ch) Uložení: Artefakt je uložen v MHK (inv. č. je neuvedeno).

18. Lužec nad Vltavou

a) Lokalizace nálezů: Lužec nad Vltavou (9,97 km²), okr. Mělník.

b) Nález: Trojúhelníkovitý trojdílný hřeben (foto. 15).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Olga Kyticová vedla výzkum na uvedené lokalitě v letech 1955-1957. Zjištěna byla existence mnoha kultur, např. kultura nálevkovitých pohárů (8 kosterních hrobů), mladší doba bronzová (4 jámové hroby přisuzovány konkrétně lužické kultuře), doba římská (46 žárových hrobů) a doba stěhování národů (40 kostrových pohřbů). Dále na této polykulturním nalezišti byly zastoupeny sídlištní objekty kultury lineární, kulovitých amfor, šňůrové, unětické, mohylové (nebo věteřovské?), bylanské, blíže neurčené badénské a mnoho kulturně nezařazených objektů. Již zmíněný hřeben byl nalezen v „dvojhrobu“ č. 11-12, kde byla kostra muže v hloubce 100 cm, dále byla objevena spodní čelist a několik obratlů. Pod pohřbem (č. 11) pokračovala tmavá výplň hrobu, u stěn přerušena vrstvičkou písku. Po celé ploše tohoto

³⁵⁶ J. ZEMAN, Lochenice: Z archeologických výzkumů na katastru obce, s. 91.

³⁵⁷ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

³⁵⁸ Tamtéž.

³⁵⁹ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

hrobu byly roztroušeny zlomky zetlelého dřeva, které spočívaly na dobře dochované druhé kostře z hrobu (č. 12). Tento pohřeb se nalézal v hloubce 145cm, hrobová jáma byla užší, v klíně kostry byl železný nůž a šikmo za hlavou byl uložen železný hrot kopí.³⁶⁰

d) Nález z archeologické situace: Dvojhrob č. 11-12.

e) Typologie: Trojúhelníkovitý trojdílný hřeben typ II.³⁶¹

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný trojúhelníkovitý hřeben. Na rukojeť jsou připevněny z obou stran ozdobné krycí destičky. Jsou zdobené ornamentem ze soustředěných kroužků. Střední i obě vnější krycí destičky jsou spojeny 10 bronzovými nýty. Ve vrcholu trojúhelníku je jeden bronzový nýt s velkou hlavičkou. Hřeben je dochován fragmentárně v sedmi zlomcích.

g) Rozměr hřebenu: D. 11,2 cm, v. 5 cm.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1.³⁶²

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 523083).

b) Nález: Fragmenty trojdílného obdélníkovitého hřebenu (foto. 16).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Oválně obdélníkovitý hrob se šikmo se svažujícími stěnami. Kostra zpřeházena, hrob byl vyloupen. Pohlaví zbylého skeletu se nedalo určit.³⁶³

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 27.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁶⁴

f) Popis: Fragmentárně dochovaný hřeben jednostranný trojdílný hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem. Všechny čtyři fragmenty silně poškozeny (omlety). Jednalo se původně o trojdílný hřeben s obdélnou, mírně zaoblenou krycí destičkou. Výzdoba patrná pouze na jednom fragmentu, kde je dochována jedna soustředěná kružnice a tři rovné ryté linie. Zachováno pět železných nýtků.

g) Rozměr hřebenu: D. frag. č. 1: 5 cm, d. frag. č. 2: 2,5 cm, d. frag. č. 3: 4, 3 cm, d. frag. č. 4: 6,3 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁶⁵

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 523106).

³⁶⁰ R. KORENÝ – O. KYTLICOVÁ, Dvě pohřebiště z doby stěhování národů, s. 387-397.

³⁶¹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-104.

³⁶² E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

³⁶³ R. KORENÝ – O. KYTLICOVÁ, Dvě pohřebiště z doby stěhování národů, s. 387-397.

³⁶⁴ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

³⁶⁵ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

- b) Nález:** Trojdílný hřeben s obdélnou, mírně zaoblenou krycí destičkou (obr. 31).
- c) Stručná charakteristika výzkumu:** Viz, výše.
- d) Nález z archeologické situace:** Hrob č. 27.
- e) Typologie:** Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁶⁶
- f) Popis:** Podlouhlá část držadla pozůstává z kostěných proužků svisle položených, které jsou spojeny krycími destičkami z obou stran. Destičky jsou zdobeny soustředěnými dvojkružnicemi mezi nýtky. Zachováno pět kružnic na straně jedné, pět na druhé. Uprostřed rukojeti je řada sedmi železných nýtů, které se dochovaly. Téměř všechny zuby vylámány.
- g) Rozměr hřebenu:** D. 10,5 cm, v. 1.7 cm.
- h) Datace:** Časný stupeň merovejské kultury E.³⁶⁷
- ch) Uložení:** Artefakt je uložen v NM (inv. č. 523107).

19. Miskovice

- a) Lokalizace nálezu:** Miskovice u Kolína (2,19 km²), okr. Kolín.
- b) Nález:** Trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí (foto. 17).
- c) Stručná charakteristika výzkumu:** Nálezové okolnosti jsou neznámé. Z této lokality je znám pouze trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí.³⁶⁸
- d) Nález z archeologické situace:** Kostrový hrob (?).
- e) Typologie:** Trojúhelníkovitý trojdílný hřeben typ II.³⁶⁹
- f) Popis:** Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí, zdobený dvojicemi řad vpichů, které se nachází v pásech po celé postranní desce. Jednotlivé díly jsou spojeny 7 železnými nýty. Ozubená část je značně vylámána.
- g) Rozměr hřebenu:** D. 12,5 cm, v. max. 6,5 cm.
- h) Datace:** Časný stupeň vinařické kultury D2.³⁷⁰
- ch) Uložení:** Artefakt je uložen v RMK (inv. č. 10003).

³⁶⁶ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

³⁶⁷ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

³⁶⁸ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 253.

³⁶⁹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-104.

³⁷⁰ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

20. Mochov

a) Lokalizace nálezů: Mochov (9,32 km²), okr. Praha–východ.

b) Nález: Vícedílní jednostranný kostěný hřeben s trojúhelníkovitým držadlem (obr. 10).

c) Stručná charakteristika výzkumu: V r. 1955 bylo odkryto 17 hrobů při stavbě kravína JZD v Mochově. Celkový charakter pohřebiště svědčí o tom, že se jedná o hroby z doby stěhování národů. Hroby se rozkládaly na S úbočí mírného návrší po levé straně silnice Dochov (Mochov) – Český Brod, samotná poloha označení je „U starého dvora“. Hroby byly rozhozené, tvořily nepravidelné řady v orientaci Z–V. Z hrobu č. 2 vyčnívaly kosti již po úpravě terénu, vlastní pohřeb se objevil v hloubce 20 cm. Tvar tohoto hrobu byl obdélníkový (r. 210 cm x 75 – 80 cm). V prostoru nebožtíkova hrudníku byly kosti zpřeházené, při levém rameni se nacházela spona. Mezi koleny bronzový kroužek z opasku a u prstů levé ruky kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí. Spodek hrobu byl vysypán drobnými valounovými kamínky.³⁷¹ Jednalo se o hrob dospělého muže, poměrně štíhlé tělesné stavby.³⁷²

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 2.

e) Typologie: Pravděpodobně se jedná o přechodný typ, podle Sigrid Thomasové to je trojdílný hřeben s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku typ II, varianta 2, nezdobená.³⁷³

f) Popis: Vícedílní jednostranný kostěný hřeben s trojúhelníkovitým držadlem má celkem 5 ozubených částí a je na obou stranách přidržován opěrnými destičkami. Většina zubů a části opěrných destiček chybí. Tyto destičky jsou probity 7 nýty, jeden z nich se nezachoval, jeden je bronzový a zbytek železný. Konce nýtů jsou roztepány. Držadlo zdobeno rytými liniemi a jen na dvou místech se zachovaly nejasné stopy této výzdoby.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁷⁴

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM.

b) Nález: Vícedílní jednostranný kostěný hřeben s táhle obloukovitou rukojetí (obr. 32).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Hrob č. 6, měl obdélníkový tvar (r. 260 cm x 160 cm), dno hrobu bylo hluboké 28 cm (původně kolem 200 cm). Kosti horní části těla byly zpřeházeny, dolní čelist byly pod žebry. V okolí hlavy se našel přeslen,

³⁷¹ J. ZEMAN, Pohřebiště z doby stěhování národů v Mochově, s. 423-427.

³⁷² J. CHOCHOL, Kostrové pozůstatky z doby stěhování národů, s. 472-473.

³⁷³ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103, 187.

³⁷⁴ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

ve středu jámy byla zlomek železné přezky. V oblasti dolních končetin byl černý korál a posledním nálezem byl rozpadlý jednostranný kostěný hřeben, s mírně obloukovitou rukojetí.³⁷⁵ Jednalo se o pohřeb muže v plně dospělém až stařeckém věku.³⁷⁶

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 6.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁷⁷

f) Popis: Rozpadlý jednostranný kostěný hřeben s mírně obloukovitou rukojetí, která je zdobena řadou dvojité soustředěných kroužků, dnes již nepatrných. Rukojeť probita 7 nýty. Střední část má vylámané zuby byla sestavena původně z 9 dílu, dnes jeden chybí.

g) Rozměr hřebenu:

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁷⁸

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM.

b) Nález: Část vícedílného jednostranného kostěného hřebene s táhle obloukovitou rukojetí (obr. 33).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Tento hrob měl obdélníkovitý půdorys (r. 240 cm x 110 až 115 cm), stěny spadaly svisle do hloubky 130 cm. Již v 85 cm byl nalezen bronzový náramek a v SV rohu lahvovitá nádoba, zbytek nálezů byl na dně. Jednalo se o hrob ženy. Lebka, pod ní 3 korálky a zbytky paží ležela téměř uprostřed jámy, pravý femur (kost stehenní) a obě holenní kosti byly na svém místě. V JV rohu se našla, cca 10 cm pod dnem, hliněná nádoba. U pravého femuru se nacházel zbytek železného šídla a bronzová spirála s organickými zbytky, asi kůže. Pod levou stehenní kostí byl nalezen část kostěného hřebene.³⁷⁹ Antropologický rozbor určil tento hrob, jako hrob dospělé ženy, štíhlé tělesné stavby.³⁸⁰

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 11.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁸¹

f) Popis: Část vícedílného jednostranného kostěného hřebene s táhle obloukovitou rukojetí, jehož jednotlivé díly jsou spojeny železnými nýty. Opěrné destičky držadla jsou zdobeny při podélných stranách rytými liniemi, mezi nimiž jsou stejnou technikou provedeny drobné kroužky se středovou tečkou. Okrajové části a většina zubů chybí.

³⁷⁵ J. ZEMAN, Pohřebiště z doby stěhování národů v Mochově, s. 430-432.

³⁷⁶ J. CHOCHOL, Kostrové pozůstatky z doby stěhování národů, s. 473.

³⁷⁷ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

³⁷⁸ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

³⁷⁹ J. ZEMAN, Pohřebiště z doby stěhování národů v Mochově, s. 434-436.

³⁸⁰ J. CHOCHOL, Kostrové pozůstatky z doby stěhování národů, s. 474.

³⁸¹ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

g) Rozměr hřebenu: D. 9,3 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁸²

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 117154).

b) Nález: Zlomek vícedílného hřebene s původně trojúhelníkovitým držadlem (obr. 34).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Hrob č. 12, měl obdélníkový půdorys (r. 255 cm x 130 cm x 260 cm). Již ve 20 cm, v místě nebožtíkovi břišní části, byla vyrýpnuta zlatem plátovaná jehlice, zbytek nálezů byl na dně. Kostí byly zpřeházeny, až na lebku jejíž dolní část byla obrácena nahoru. Podle antropologického úsudku, zde byla pochována starší žena. U lebky ležel jeden kostěný hřeben a pod ním druhý.³⁸³

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 12.

e) Typologie: Pravděpodobně se jedná o přechodný typ, podle Sigrid Thomasové to je trojdílný hřeben s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku typ II, varianta 2, nezdobená.³⁸⁴

f) Popis: Zlomek vícedílného kostěného hřebene s původně trojúhelníkovitým držadlem. Je zdoben při okraji rytými liniemi, dnes neznatelnými. Spojen je železnými nýty, na jedné straně hřebene. Většina zubů chybí.

g) Rozměr hřebenu: D. 10,1 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁸⁵

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 117168).

b) Nález: Zlomek vícedílného kostěného hřebene s úzkým držadlem (obr. 35).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 12.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁸⁶

f) Popis: Zlomek vícedílného kostěného hřebene s úzkým držadlem. Spojen železnými nýty a větší část hřebene chybí.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁸⁷

³⁸² E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

³⁸³ J. ZEMAN, Pohřebiště z doby stěhování národů v Mochově, s. 435-437.

J. CHOCHOL, Kostrové pozůstatky z doby stěhování národů, s. 474.

³⁸⁴ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103, 187.

³⁸⁵ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

³⁸⁶ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

³⁸⁷ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM.

21. Most

a) Lokalizace nálezů: Most (86,94 km²), okr. Most.

b) Nález: Parohový hřeben s obloukovitou rukojetí (obr. 6).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Nálezové okolnosti nejsou dobře známy. V březnu v r. 1935 byl dělníkem, v pískovně (důl Evžen), tento hřeben vykopán a posléze odhozen. Našli ho žáci z „měšťanky“ a donesli do muzea v Mostě, společně s hliněným přeslenem a parohy (jelena). Parohy, které byly převážně ořezány v rovných ploškách nás vedou k myšlence, zda přímo zde nebyl tento hřeben vyroben. Mohlo se jednat o nepřímý doklad hřebenářské dílny (viz, kapitola 8).³⁸⁸

d) Nález z archeologické situace: Sídlištní obj. (?).

e) Typologie: Vicedílný hřeben s polokruhovitým držadlem typ I.³⁸⁹

f) Popis: Jednostranný trojdílný parohový s polokruhovitým držadlem. Spojen je 8 bronzovými nýty. Je vyřezán z 5 destiček. Zajímavá je výzdoba, jedná se pravděpodobně o rytinu jelena (obr. 7).³⁹⁰

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1.³⁹¹

ch) Uložení: Neznámé.

22. Neděliště

a) Lokalizace nálezů: Neděliště (5,85 km²), okr. Hradec Králové.

b) Nález: Zlomky hřebene s táhlou, mírně obloukovitou rukojetí (foto. 18).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Kostrové pohřebiště v Nedělištích bylo prozkoumáno v roce 1959 v tamní pískovně. Jednalo se o 10 rozrušených hrobů, ze kterých Vít Vokolek zachránil alespoň následující artefakty: černavý až černohnědý hrneček náprstkovitěho těla, železný hrot kopí, dvě ulity *Cyprea* a silně porušené zlomky hřebenů.³⁹²

d) Nález z archeologické situace: Kostrový hrob (?).

³⁸⁸ KUČERA, Václav. Nález kostěného hřebene z mladší doby prov. římské v Mostě. In *Památky archeologické* 40/1, 1934-1935, s. 115-116.

³⁸⁹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 77-94.

³⁹⁰ V. KUČERA, Nález kostěného hřebene z mladší doby prov. římské v Mostě, s. 115-116.

³⁹¹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

³⁹² B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 255.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁹³

f) Popis: Jedná se, o 3 zlomky jednostranného kostěného třídílného hřebene s táhlou, mírně obloukovitou rukojetí. Dochovalo se 8 bronzových nýtů.

g) Rozměr hřebenu: D. frag. č. 1: 8 cm x max. 2cm, d. frag. č. 2: 4, 5 cm x max. 2 cm, d. frag. č. 3: 1 cm x 3 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁹⁴

ch) Uložení: Artefakt je uložen v MHK (inv. č. 23016).

b) Nález: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem (foto. 19).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 1.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.³⁹⁵

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem. Zdoben je podél obvodu postranních destiček, 2 liniemi rýh. Spojen je 10 bronzovými nýty. Ozubená část, je dost vylámaná.

g) Rozměr hřebenu: D. 15 cm, v. 4,5 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.³⁹⁶

ch) Uložení: Artefakt je uložen v MHK (inv. č. je neznámé).

23. Nebovidy

a) Lokalizace nálezů: Nebovidy (4,76 km²), okr. Kolín.

b) Nález: Trojdílný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí (foto. 20).

c) Stručná charakteristika výzkumu: První nálezy z katastru Nebovid pochází z roku 1906, kdy bylo zkoumáno pohřebiště v trati „Zádušní pole“, kde bylo v poloze „Nad pilou“ zjištěno 6 žárových hrobů. Dále v letech 1907 a 1917 byly v této poloze objeveny další dva hroby a v poloze „Nad pilou“ přibližně 8 sídlištních jam obdélníkovitého nebo lichoběžníkovitého tvaru. Některé objekty lze interpretovat jako chaty. V nálezech je zastoupena slezkoplatěnická kultura. Archeologický materiál a nevelká vzdálenost mezi nalezišti vypovídají, že se jedná pravděpodobně o germánské sídliště a pohřebiště.³⁹⁷

d) Nález z archeologické situace: Rozrušený soubor.

³⁹³ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

³⁹⁴ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

³⁹⁵ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

³⁹⁶ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

³⁹⁷ Z. BENEŠ – P. HORNÍK – F. KAŠPÁREK, Rozrušený soubor z pohřebiště a sídliště, s. 103-104.

e) Typologie: Trojdílný hřeben s polokruhovitým držadlem typ I.³⁹⁸

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s polokruhovitou rukojetí. Zdoben je velkým koncentrickým kroužkem se středovou tečkou uprostřed postranních destiček a tento kroužek, doplňují menší kroužky se středovou tečkou ve tvaru kříže. Spojen je 7 bronzovými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 9,5 cm, v. 4,3 cm.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1.³⁹⁹

ch) Uložení: Artefakt je uložen v RMK (inv. č. A 10083).

b) Nález: Oboustranný obdélníkový hřeben složený ze tří vrstev (foto. 21).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Rozrušený soubor.

e) Typologie: Oboustranný hřeben.⁴⁰⁰

f) Popis: Oboustranný kostěný hřeben, tvořen ze tří vrstev. Postranní destičky zdobeny trojicemi rýh při jejich okrajích. Spojen byl pravděpodobně železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Stupeň merovejské kultury E1/E2.⁴⁰¹

ch) Uložení: Artefakt je uložen v RMK (inv. č. 10082).

b) Nález: Zlomek okrajové části destiček ze středové vrstvy třívrstvého hřebenu (foto. 22).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Rozrušený soubor.

e) Typologie: Pravděpodobně se jedná o zlomek z trojdílného hřebenu s trojúhelníkovitou rukojetí typ II.⁴⁰²

f) Popis: Zlomek jednostranného kostěného hřebene s trojúhelníkovitou rukojetí. Zdoben byl pravděpodobně kroužky se středovou tečkou (na tomto zlomku, pouze jeden). Spojen je 5 bronzovými nýty. Ozubená část, je značně poškozena.

g) Rozměr hřebenu: D. max. 5,5 cm, v. max. 3,5 cm; d. ozubené části max. 1 cm.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1/D2.⁴⁰³

ch) Uložení: Artefakt je uložen v RMK (inv. č. 10108).

³⁹⁸ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 77-94.

³⁹⁹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁰⁰ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴⁰¹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁰² S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

⁴⁰³ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

24. Noutonice

- a) **Lokalizace nálezu:** Noutonice u Prahy (2,67 km²), okr. Praha–západ.
- b) **Nález:** Přepálený úlomek kostěné destičky z rukojeti hřebene.
- c) **Stručná charakteristika výzkumu:** Z tohoto žárového hrobu, Jan Waněk vyzvedl r. 1900 přepálený úlomek kostěné destičky z rukojeti hřebene.⁴⁰⁴
- d) **Nález z archeologické situace:** Žárový hrob.
- e) **Typologie:** Nelze určit.
- f) **Popis:** Tento přepálený kus byl zdoben soustředěnými kroužky se středovou tečkou.
- g) **Rozměr hřebenu:** Neznámý.
- h) **Datace:** Nelze určit.
- ch) **Uložení:** Artefakt je uložen v NM (inv. č. 52802).

25. Nová Ves

- a) **Lokalizace nálezu:** Nová Ves u Kolína (10.29 km²), okr. Kolín.
- b) **Nález:** Kostěný hřeben s táhlou rukojetí (foto. 23).
- c) **Stručná charakteristika výzkumu:** Neznámá.
- d) **Nález z archeologické situace:** Neznámá.
- e) **Typologie:** Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁰⁵
- f) **Popis:** Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s táhlou, mírně obloukovitou rukojetí. Zdoben je pásy rýh při okrajích postranních destičkách. Zachován ve frag., silně poškozen. Spojen je železnými nýty.
- g) **Rozměr hřebenu:** Největší frag. má d. 6 cm, v. max. 4 cm.
- h) **Datace:** Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁰⁶
- ch) **Uložení:** Artefakt je uložen v RMK (inv. č. 10084).

26. Pětipsy

- a) **Lokalizace nálezu:** Pětipsy u Chomutova (5,09 km²), okr. Chomutov.
- b) **Nález:** Trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti.
- c) **Stručná charakteristika výzkumu:** Nálezové okolnosti nejsou známy, v r. 1896 byl získán kostěný hřeben ze tří destiček, táhle obloukovité rukojeti.⁴⁰⁷
- d) **Nález z archeologické situace:** Neznáma.

⁴⁰⁴ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 255.

⁴⁰⁵ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴⁰⁶ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁰⁷ E. DROBERJAR, *Encyklopedie římské a germánské archeologie*, s. 237.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁰⁸

f) Popis: Trojdílný kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti, jehož výzdoba zahrnuje pásy rýh.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁰⁹

ch) Uložení: Neznámé.

27. Podbaba

a) Lokalizace nálezu: Praha–Pobaba, okr. Praha 6.

b) Nález: Úlomek destičky z vícedílného hřebenu (foto. 24).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Jedná se o kostrové pohřebiště mezi Podbabou a Dejvicemi, na místě pojmenovaném Mailbekova cihelna. Josef Ladislav Píč nejprve ohledal místo v roce 1890, na jižní straně cihelny, zde objevil pohřebiště. Kostry od Z-V položené, leží v nepravidelných řadách v nestejně vzdálenosti od sebe, obvykle přes 1 m od povrchu země ve žluté cihlářské hlíně, znatelné na základě tmavější hlíny.⁴¹⁰ Tento nález pochází z hrobu č. 19, kostra byla v poloze V-Z, asi 50 cm pod povrchem byla objevena lebka „ležela lebem vzhůru“, dále byl nalezen zlomek hřebenu s kovovými nýty, ruce kostry byly skrčené, dolní čelist pod kostmi rukou. Opodál se nacházelo železné kopí, které se nezachovalo.⁴¹¹

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 19.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Úlomek destičky z vícedílného kostěného hřebenu s železným nýtem. Obsahuje stopy po zubech. Kolem nýtu, jsou stopy po železné rzi.

g) Rozměr hřebenu: D. 2,5 cm, v. 1,2 cm.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 51185).

b) Nález: Kostěný hřeben s honosným pouzdrem (foto. 25).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Tento nález pochází z hrobu č. 21, kde dle dělníků ležela kostra na znak v pravidelné poloze Z-V. Vedle lebky se údajně nacházela další kost a na prsou bylo nalezeno velké množství korálků (pr. 0,3 cm), některé

⁴⁰⁸ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

⁴⁰⁹ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

⁴¹⁰ B. SVOBODA, Čechy v době stěhování národů, s. 261-262.

⁴¹¹ Tamtéž, s. 263.

byly větší, z modrého skla (pr. 0,5 cm). Mezi nimi byl provrtaný zub, pravděpodobně psí. U pravého kolena byly uloženy 2 baňaté nádoby bez ozdob, mezi kterými se našel kostěný hřeben s honosným pouzdrem. Pod hřeben se našly další větší korále, celkem jich bylo 25. Josef Ladislav Píč uzavírá popis hrobu slovy: „*vše to činí dojem pohřbu dámy velmi parádní*“.⁴¹²

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 21.

e) Typologie: Oboustranný hřeben.⁴¹³

f) Popis: Honosný jednostranný vícedílný kostěný hřeben, který je zdoben po okrajích vyřezáváním. Destičky jsou zdobeny kroužky se soustředěnou tečkou, které tvoří samostatné útvary nebo vyplňující obrazce vymezené rýhami. Spojen byl železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: Š. destičky 12,8 cm.

h) Datace: Stupeň merovejské kultury E1/E2.⁴¹⁴

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 51189).

b) Nález: Honosné pouzdro na hřeben (foto. 26).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 21.

e) Typologie: Neurčuje se.

f) Popis: Honosné pouzdro, které je zdobeno kroužky se středovou tečkou, které kobercovitě pokrývají celé pouzdro. Spojeno je železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 18 cm, š. 7,9 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴¹⁵

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 51190).

b) Nález: Kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí (foto. 27).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Tento nález pochází z hrobu č. 22, Josef Ladislav Píč viděl jen část kostry, zbytek byl odkopán. Nález obsahoval trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí a železnými nýty, dále podél hlavy hnědočerná, koflíkovitá nádoba hlazeného povrchu a hnědočerná, vázovitá dvojkónická, u krku tři korálky.⁴¹⁶

⁴¹² B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 263.

⁴¹³ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴¹⁴ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴¹⁵ Tamtéž.

⁴¹⁶ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 263.

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 22.

e) Typologie: Trojdílný hřeben s nízkou trojúhelníkovitou rukojetí typ II, varianta 2.⁴¹⁷

f) Popis: Trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí, spojen 8 železnými nýty. Zdobený je pásy rýh podél opěrné destičky.

g) Rozměr hřebenu: D. 11, 7 cm, š. 4,5 cm.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1/D2.⁴¹⁸

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 51222).

b) Nález: Kostěný hřeben s táhle obloukovitou rukojetí (foto. 28).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Tento nález pochází z hrobu č. 23, nalezená kostra byla, pravidelně položená. Za hlavou by nalezen trojdílný hřeben s obloukovitou rukojetí a železnými nýty. Dále zbytek po železném hrotu kopí s tulejkou v níž rez uchovala stopy železa, a s plochou čepelí.⁴¹⁹

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 23.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴²⁰

f) Popis: Kostěný hřeben s táhle obloukovitou rukojetí a železnými nýty, zdoben pásy rýh a kroužky se středovou tečkou. Při horním okraji postranních destiček je dvojice rýh.

g) Rozměr hřebenu: D. 10,9 cm, š. 3 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴²¹

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 51227).

a) Lokalizace nálezu: Podbaba (Praha) - cihelna Mailberkova.

b) Nález: Obdélníkový hřeben (foto. 29).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Nález tohoto hřebene pochází z hrobu č. 40, který byl vyloupen až na obě holení, pravou stehenní, pravou pažní kost, byly zpřeházeny ostatní kosti. Lebka ležela obráceně v koutě hrobu cca o 25 cm výše než kostra. V poloze kyčelní cca 10 cm nad kostrou se nacházela stříbrná pozlacená spona s obdélníkovitou destičkou a barokní nožkou, zdobená vrubořezem. Při holeních kostech, byl nalezen jantarový korálek vejčitého těla. U hlavy byla nalezena černohnědá, na kruhu vytočená, nádobka

⁴¹⁷ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

⁴¹⁸ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴¹⁹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 263.

⁴²⁰ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴²¹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

z jemně plavené hlíny, na horní části zdobena mřížkováním. Stranou pravé nohy ležel obdélníkový kostěný hřeben s bronzovými nýty.⁴²²

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 40.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴²³

f) Popis: Jednostranný vícedílný kostěný obdélníkový hřeben, který je zdoben dvojicemi rýh při obvodu postranních destiček. Spojen je 6 bronzovými nýty. Zuby jsou poměrně dost vylámané.

g) Rozměr hřebenu: D. 10,5 cm, š. 2,2 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴²⁴

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 51263).

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukovětí (foto. 30).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz. výše. Tento trojdílný kostěný hřeben pochází z rozrušených hrobů.⁴²⁵

d) Nález z archeologické situace: Rozrušené hroby.

e) Typologie: Trojdílný hřeben trojúhelníkovitou rukojetí typ II.⁴²⁶

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukovětí. Kostěné destičky byly spojeny sedmi železnými nýty. Není zdoben. Okraje a zuby z velké části jsou olámané.

g) Rozměr hřebenu: D. 8,7 cm, š. 4,8 cm.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1/D2.⁴²⁷

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 51293).

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukovětí (foto. 31).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz. výše. Tento nález pochází z rozrušených hrobů na této lokalitě.⁴²⁸

d) Nález z archeologické situace: Rozrušené hroby.

e) Typologie: Trojdílný hřeben s nízkou trojúhelníkovitou rukojetí typ II varianta 2.⁴²⁹

⁴²² B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 264.

⁴²³ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴²⁴ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴²⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 265.

⁴²⁶ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

⁴²⁷ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴²⁸ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 265.

⁴²⁹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s nízkou trojúhelníkovitou rukojetí. Střední destička byla nejširší a zuby v ní byly vyříznuty obloukovitě, krajní destičky byly zdobeny rovnoběžnými rýhami a kroužky s tečkou. Okraje i zuby silně olámany. Spojen je bronzovými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 12,7 cm, š. 2,8 cm.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1/D2.⁴³⁰

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 51294).

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukovětí.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.⁴³¹

d) Nález z archeologické situace: Rozrušené hroby.

e) Typologie: Trojdílný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí typ II.⁴³²

f) Popis: Jednostranný kostěný trojdílný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí. Byl spojen železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 7,5 cm, š. 1,9 cm.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1/D2.⁴³³

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 51295).

28. Radovesice

a) Lokalizace nálezů: Radovesice u Litoměřic (5,09 km²), okr. Litoměřice.

b) Nález: Zlomek kostěného hřebene táhlé obloukovité rukojeti (foto. 33).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Poloha je dnes neznámá, neví se, zda nálezy pochází z jednoho hrobu nebo z více. Jednalo se o pár stříbrných pozlacených spon s polokruhovitou destičkou, oválnou nožkou a výraznou zvířecí hlavou. Jako další to byla měděná, slabě pozlacená čtvercovitá spona s bradavkovitým pupíkem uprostřed a dvojicí knoflíku na rozích. Dále válcovitý korál ze žlutohnědé skleněné pasty s hnědými, modrými nebo žlutavými pásy, a další drobné korálky. Z této lokality pochází zlomek kostěného hřebene táhlé obloukovité rukojeti.⁴³⁴

d) Nález z archeologické situace: Rozrušené kostrové hroby (?).

⁴³⁰ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴³¹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 265.

⁴³² S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

⁴³³ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴³⁴ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 272.

e) **Typologie:** Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴³⁵

f) **Popis:** Neznámý.

g) **Rozměr hřebenu:** Neznámý.

h) **Datace:** Časný stupeň merovejské kultury E.⁴³⁶

ch) **Uložení:** Neznámé.

29. Radotín

a) **Lokalizace nálezů:** Radotín (9,31 km²), okr. Praha 5.

b) **Nález:** Trojdílný kostěný hřeben vysoké obloukovité rukojeti (foto. 34).

c) **Stručná charakteristika výzkumu:** V únoru a červenci roku 1924 byly vykopány kostrové hroby, kde až na dva publikované Libuší Jansovou, neznáme přesné polohy hrobů a ani vzájemný vztah nálezů. Hrob, ze kterého pochází tento hřeben je v inventáři NM označen „*vlastní výzkum*“. Obsahoval červenavou láhev s pásy žlábků nad největší baňatostí, rámeček bronzové přezky zakončen lvími hlavami (š. 4,2 cm), další bronzová přezka vysokého podkovitého rámečku, 7 drobných bronzových polokulovitých knoflíčků, 5 tmavých, skleněných oblých korálků.⁴³⁷

d) **Nález z archeologické situace:** "Z rozrušeného hrobu merovejského."

e) **Typologie:** Hřeben s omegovitou rukojetí typ III.⁴³⁸

f) **Popis:** Jednostranný kostěný hřeben s omegovitou rukojetí, složený ze tří destiček spojených 12 bronzovými nýty. Zdoben ornamentem z kroužků.

g) **Rozměr hřebenu:** D. 12 cm.

h) **Datace:** Vinařická skupina D2/D3.⁴³⁹

ch) **Uložení:** Artefakt je uložen v NM (inv. č. 37010).

30. Roztoky u Prahy

a) **Lokalizace nálezů:** Roztoky u Prahy (8,44 km²), okr. Praha–západ.

b) **Nález:** Kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti (foto. 35).

c) **Stručná charakteristika výzkumu:** Nalezenou výbavu prodal Čeněk Ryzner, NM. Součástí inventáře byla šedočerná nádoba s rytou výzdobou, dále železný hrot kopí s mohutnou vyhraněnou tulejí a plochou listovou čepelí, železný hrot oštěpu s tulejkou

⁴³⁵ T. ZEMAN, Germánská kostěná a parohová industrie, s. 121.

⁴³⁶ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

⁴³⁷ B. SVOBODA, Čechy v době stěhování národů, s. 271-272.

⁴³⁸ S. THOMAS, Studien zu den Germanischen Kämmen, s. 104-114; 204.

⁴³⁹ E. DROBERJAR, Doba stěhování národů, s. 171.

a dlouhým násadcem. Nejen toto železné zastoupení, ale i nůž na tkaní, puklice štítu prohnuté základny, kuželovitého vrcholu s bodcem a na okraji s bronzovými nýty terčovitých hlavic, zbytek štítu a kování táhlého jazykovitého tvaru. Tento inventář uzavírá kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti.⁴⁴⁰

d) Nález z archeologické situace: Sídlištní obj (?).

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁴¹

f) Popis: Kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojeti, na obou vyniká střední destička lalokovitými výběžky. Zdoben je rýhami a řadou kroužků se středovou tečkou podél okrajů. Spojen železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 27,5 cm, v. 5cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁴²

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 51111).

31. Siřem

a) Lokalizace nálezů: Siřem (4,61 km²), část obce Blšany, okr. Louny.

b) Nález: Jednostranný hřeben s mírně obloukovitým držadlem (obr. 36).

c) Stručná charakteristika výzkumu: V lednu 1934 objevil p. Sýkora v obci Siřem, okr. Louny 3 pravoúhlé polozemnice z období stěhování národů. Uvedený kostěný hřeben byl součástí nálezové situace v polozemnici č.1, s delší stranou orientovanou V-Z, s rozměry 360 cm x 460 cm, s plochou 16,56 m², hloubkou 50 cm od povrchu, představuje typ Droberjar C2. Kostěný jednostranný hřeben byl nalezen ve výplni tohoto objektu, společně se kostěnými bruslemi, dále se skleněným růžovo-žlutým korálkem ve rzi v podobě čtyřlístku, skleněný modro-bílý korálek typu Tempelmann-Mączyńska 266/AB, skleněný sudovitý žebrovaný zelený korálek typu Tempelmann-Mączyńska 158, keramický korálek ve tvaru kočky, blízký skleněným korálkům typu Tempelmann-Mączyńska 104-107, další součástí inventáře byl velký šestiúhelníkový korálek, přeslen (?) a polotovar kostěného šidla. Toto naleziště zahrnovalo i výzkum dalších dvou polozemnic a kruhových jam. V jámě A se našel zlomek kostěného jednostranného hřebenu s mírně obloukovitým držadlem, stejný typ hřebene, tak jako v polozemnici 1.⁴⁴³ Tento hřeben je datován podle Jaroslava Jiříka do mladší fáze doby stěhování národů.⁴⁴⁴

⁴⁴⁰ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 273.

⁴⁴¹ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴⁴² E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁴³ M. JANČO, *Osada z obdobia sťahovania národov v Siřemi*, s. 485–508.

⁴⁴⁴ J. JIŘÍK, *Vybrané sídlištní situace*, s. 545-546.

d) Nález z archeologické situace: Polozemnice č. 1.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁴⁵

f) Popis: Jednostranný vícedílný kostěný hřeben byl vyrobený z 6 destiček spojených 2 postranními lištami za pomoci 8 železných nýtů.

g) Rozměr hřebenu:

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁴⁶

ch) Uložení: Artefakt je, pravděpodobně uložen v Hornickém muzeu v Příbrami.

36. Světec

a) Lokalizace nálezu: Světec u Teplíc (12,34 km²), okr. Teplice.

b) Nález: Zbytek kostěného hřebene s táhle obloukovitou rukojetí (foto. 36).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Při odkrývání „vodní půdy“ bylo odkryto několik koster, podle Josefa Ladislava Pičem pocházejí z jednoho hrobu, což podle Bedřicha Svobody není jisté. Inventář obsahoval pár mohutných stříbrných pozlacených spon s dvojitou řadou knoflíků kolem polokruhové destičky, s oválnou nožkou a výraznou zvířecí hlavou na patce. Dále to byl stříbrný pozlacený cedníček s rukojetí, kolky zdobené stříbrné plechové kování v podobě rybky, otevřený náramek z oblé bronzové tyčinky, zdoben na konci oblými žlábkami, zlomek železného nože, malá oválná bronzová přezka. Součástí výbavy hrob/hrobů (?), byl i velký diskovitý jantarový korál, ulita *Cyprea* zalitá do beztvareho kusu rzi se stopami tkaniny, litá bronzová perla se zaobleným lomem, zlaté kulovité perly (zdobené filigránem), malý žlutozelený skleněný prstencovitý korál a drobný knoflíkovitý korál ze žluté neprůhledné skleněné pasty. Nakonec to byl zbytek kostěného hřebene s táhle obloukovitou rukojetí.⁴⁴⁷

d) Nález z archeologické situace: Kostrové hroby či hrob (?).

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁴⁸

f) Popis: Zbytek jednostranného vícedílného kostěného hřebene, jehož tři díly byly spojeny železnými nýty. Na klenutých vnějších ploškách je rytá a sázená kolková ozdoba. Značně poškozen.

g) Rozměr hřebenu: D. 10 cm, š. 5,2 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁴⁹

⁴⁴⁵ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴⁴⁶ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁴⁷ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 275-276.

⁴⁴⁸ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴⁴⁹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 50807).

33. Tatce

a) Lokalizace nálezu: Tatce (4,42 km²), okr. Kolín.

b) Nález: Zbytek třídielného kostěného hřebene.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Na této lokalitě vedli výzkum, Jiří Hartl a Miloslav Slabina, v r. 1968. Přesná lokalizace je u nivy „Za mlýnem“, dříve známé jako „Na čtvercích“. Jedná se o sídliště z mladší doby stěhování národů, kde byl objeven obj. neznámé funkce, dále 2 jámy se smíšenou keramikou. Nález sčítal: trojdílný kostěný hřeben, dále frag. kruhového jílového závaží a keramiku.⁴⁵⁰

d) Nález z archeologické situace: Sídlištní obj. (?).

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Pravděpodobně jednostranný trojdílný kostěný hřeben, zdobený koncentrickými kruhy. Spojen je jedním železným nýtem.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je pravděpodobně uložen v MSČR.

34. Trmice

a) Lokalizace nálezu: Trmice (6,66km²), okr. Ústí nad Labem

b) Nález: Kostěný hřeben s pouzdrem na ozubení (obr. 37).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Polykuturní sídliště v Trmicích bylo, objeveno v r. 1989. Uvedený hřeben byl objem v jámě 92B o rozměrech 135 x 100 cm s kolmými až silně podebranými stěnami a slabě mísovitě zahloubeným dnem o hloubce 220 cm. Na dně byl umístěn zachovalý skelet v anatomické poloze ve směru S–J. Hřeben byl nalezený za hlavou. Součástí hřebenu je dvoudílné pouzdro na ozubení. Dále fragment zvířecí kosti, zřejmě krávy, ale i keramické fragmenty datované od horizontu plaňanských pohárů do 3. století.⁴⁵¹

d) Nález z archeologické situace: Jáma 92B.

e) Typologie: Hřeben s omegovitou rukojetí typ III.⁴⁵²

⁴⁵⁰ I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*, s. 159.

⁴⁵¹ A. RESZCZYŃSKA, Pohřeb z doby stěhování národů na sídlišti Trmice, s. 233-234.

⁴⁵² S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 104-114.

f) Popis: Hřeben je v horní části poškozený, Zdoben je z obou stran rytým ornamentem v podobě koleček se středovým bodem. Jednotlivé díly jsou spojeny pomocí bronzovými nýty.

h) Rozměr hřebenu: D. 9,8 cm, v. 4,5 cm, v. zubů 2 cm a jejich síla 1 cm.

i) Datace: Přejídná skupina D3-E.⁴⁵³

j) Uložení: Neznámé.

b) Nález: Dvoudílné pouzdro na ozubení hřebene (obr. 38).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Jáma 92B.

e) Typologie: Neurčuje se.

f) Popis: Dvoudílné pouzdro na ozubení je zdobené rovněž rytými kolečky („kolky“) svisle rozloženými, mezi nimiž jsou vertikální ryté linie. Přední část je poškozena, zadní je zachovalá a na rozdíl od hřebenu jsou obě části pouzdra spojeny železnými nýty.

ch) Rozměr pouzdra: D. 11,7 cm, š. 1,2 cm a sílu 0,2 cm.

h) Datace: Přejídná skupina D3-E.⁴⁵⁴

ch) Uložení: Neznámé.

35. Veleslavín

a) Lokalizace nálezů: Praha–Veleslavín (1,31 km²), okr. Praha 6.

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben s rukojetí, která vybíhá v malý jazykovitý výčnělek.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Jedná se o nálezy z výzkumu Josefa Antonína Jíry z r. 1915, mnohé z jeho zápisu není jasné, četné nálezy jsou ztraceny. Pohřebiště v cihelně Vídeňské banky poskytlo 11 takových hrobů. V prvním z nich byl malý železný hrot šípů s dlouhou tulejkou a listovou čepelí ke středu zesílenou, dále nezachoval bronzovou přezku s jazýčkem a nakonec trojdílný kostěný hřeben s rukojetí, která vybíhá v malý jazykovitý výčnělek.⁴⁵⁵

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 1.

e) Typologie: Hřeben s poměrně úzkou rukojetí, která vybíhá uprostřed v jazykovitý nebo alespoň obloukovitý tyl.⁴⁵⁶ Podle Sigrid Thomasové je to typ III.⁴⁵⁷

⁴⁵³ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁵⁴ Tamtéž.

⁴⁵⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 268.

⁴⁵⁶ Tamtéž, s. 124.

⁴⁵⁷ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämnen*, s. 104-114; 206.

f) Popis: Zachovalý trojdílný kostěný hřeben s rukojetí, která vyběhá v malý jazykovitý výčnělek. Zdoben kroužky se středovou tečkou a dvojicemi rýh. Jednotlivé díly jsou spojeny bronzovými nýty.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Vinařický stupeň D3.⁴⁵⁸

ch) Uložení: Neznámé.

b) Nález: Trojdílný hřeben s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. Z výbavy hrobu č. 3, získal Jan Antonín Jíra od spolupracovníka „starého Konopy“ štíhlý kuželovitý pohár ze zelenavého skla. A od své ženy trojdílný kostěný trojúhelníkovitý hřeben.⁴⁵⁹

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 3.

e) Typologie: Trojdílný hřeben s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku typ II, varianta 2.⁴⁶⁰

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný trojúhelníkovitý hřeben, který je spojen bronzovými nýty.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D1.⁴⁶¹

ch) Uložení: Neznámé.

36. Velké Přílepy

a) Lokalizace nálezu: Velké Přílepy (5,66 km²), okr. Praha-západ.

b) Nález: Kostěný hřeben s táhlou rukojetí (foto. 37).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Jedná se o sídliště, které bylo objeveno v r. 1994 během záchranného archeologického výzkumu při stavbě rodinných domů. Uvedený hřeben pochází z obj. č. 244, kde byl nalezen společně s 2 přesleny (z jílu) a 10 frag. keramiky.⁴⁶²

d) Nález z archeologické situace: Polozemnice č. 244.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁶³

⁴⁵⁸ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁵⁹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 268.

⁴⁶⁰ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

⁴⁶¹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁶² I. PLEINEROVÁ, *Březno und germanische Siedlungen*, s. 161-165.

⁴⁶³ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben, který je zdoben kroužky se středovou tečkou a dvojicí rýh při okrajích postranních destiček. Spojen je železnými nýty. Ozubená část je značně poškozena.

g) Rozměr hřebenu: D. 14 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁶⁴

ch) Uložení: Artefakt je pravděpodobně uložen v MSČR.

37. Vinařice

a) Lokalizace nálezu: Vinařice u Slaného (5,16 km²), okr. Kladno.

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben s nízkou trojúhelníkovitou rukojetí (obr. 39).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Toto naleziště leží na mírném svahu k Libušinskému potoku v Landově cihelně, hroby byly hluboké do 1 m a mnoho kostí a nálezů bylo zničeno, jelikož se kopalo zdola do břehu kolmo. Výbava, která se zachovala sčítá mnoho spon např. stříbrné pozlacené spony: měděnou silně postříbřenou a pozlacenou, ptačí měděnou postříbřenou a železnou samostřílovitou. Dalším nálezem je bronzový prsten, hliněné, kamenné i skleněné přesleny, pískově hnědý (na kruhu točený džbán, se stopami zelenohnědé glazury), v ruce dělané pohárky a vázovité misky. A taky trojdílný kostěný hřeben s nízkou trojúhelníkovitou rukojetí.⁴⁶⁵

d) Nález z archeologické situace: Kostrový hrob (?).

e) Typologie: Trojdílný hřeben s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku typ II, varianta 2.⁴⁶⁶

f) Popis: Trojdílný kostěný hřeben s nízkou trojúhelníkovitou rukojetí, střední část má zuby, které jsou značně olámany. Jednotlivé díly jsou spojeny bronzovými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 13 cm, š. 4,8 cm.

h) Datace: Pozdně svébské osídlení D2.⁴⁶⁷

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 50736).

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben velkým jazykovitým výčnělkem (obr. 40).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Kostrový hrob (?).

⁴⁶⁴ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁶⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 278.

⁴⁶⁶ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103; 192.

⁴⁶⁷ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

- e) **Typologie:** Hřeben s poměrně úzkou rukojetí, která vybíhá uprostřed v jazykovitý nebo aspoň obloukovitý tyl.⁴⁶⁸ Podle Sigríd Thomasové je to typ III.⁴⁶⁹
- f) **Popis:** Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s velkým jazykovitým výčnělkem. Obě postranní destičky jsou spojeny se střední destičkou opatřenou zuby, které jsou dnes většinou olámanými. Zdoben kroužky s tečkováním provedeným kolečkem a hlubokými rýhami. Spojen je bronzovými nýty. Okraje jsou silně olámané.
- g) **Rozměr hřebenu:** D. 9 cm, š. 5,9 cm.
- h) **Datace:** Vinařický stupeň D3.⁴⁷⁰
- ch) **Uložení:** Artefakt je uložen v NM.

38. Všenory

- a) **Lokalizace nálezu:** Všenory (3,55 km²), okr. Praha-západ.
- b) **Nález:** Trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí.
- c) **Stručná charakteristika výzkumu:** Nálezové okolnosti nejsou známy.
- d) **Nález z archeologické situace:** Neznámá.
- e) **Typologie:** Trojdílný hřeben s táhlým držadlem tvaru nízkého trojúhelníku typ II, varianta 3.⁴⁷¹
- f) **Popis:** Jednostranný hřeben sestavený ze tří trojúhelníkovitých destiček, spojených bronzovými nýty. Střední destička, byla lemována několika kruhovitými výběžky, mezi nimiž přečnávající část destičky je obloukovitě vykrajována. Povrch zdoben tečkovanými rovnými i obloukovitými pásy, provedenými podle předkreslené čáry kolečkem a sázenými soustřednými polokružky s tečkou. Ozubení je olámané.
- g) **Rozměr hřebenu:** D. 9,1 cm, v. 6 cm.
- h) **Datace:** Vinařický stupeň D2.⁴⁷²
- ch) **Uložení:** Artefakt je uložen v NM (inv. č. 51671).

39. Záluží u Čelákovic

- a) **Lokalizace nálezu:** Záluží u Čelákovic (2,25 km²), okr. Praha-východ.
- b) **Nález:** Zlomek kostěného hřebene (foto. 38).

⁴⁶⁸ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 124.

⁴⁶⁹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 104-114, 206.

⁴⁷⁰ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁷¹ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 94-103.

⁴⁷² E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Mezi tratí Praha – Čelákovice na návrší, kde žlutku zpracovávala Límanova cihelna bylo objeveno kostrové pohřebiště z doby stěhování národů. Před samotným výzkumem Josefa Schránila a Jaroslava Böhma bylo na této ploše o d. 20 m a š. 7 m odkryto 25 hrobů podle sdělení správce cihelny. Kostry z těchto hrobů byly údajně v natažené poloze Z-V. Ze zápisu Libuše Jansové a Jaroslava Böhma je znám zlomek kostěného hřebene s táhle obloukovitou rukojetí z hrobu č. 2. Dále zachoval zbytek oboustranného hřebene z hrobu č. 3. a kostěný hřeben táhlé obloukovité rukojetí z hrobu č. 4. Vlastní výzkum byl zahájen v 1930 pod vedení Josefa Schránila, se kterým spolupracovali Jaroslav Böhm, Jíří Neústupný atd.⁴⁷³

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 3.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Zlomek kostěného hřebene.

g) Rozměr hřebenu: D. 3 cm, š. 1 cm.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 43438).

b) Nález: Úlomky kostěného hřebene.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz. výše.

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 7.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Úlomky kostěného hřebene, spojovaného železnými nýtky. Výzdoba je rytá (čáry a kroužky), místy povrch prosáklý rží.

g) Rozměr hřebenu: Viz, popis.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 43455).

b) Nález: Zlomky hřebene.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 7.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Zlomky hřebene spojovaného železnými nýtky.

g) Rozměr hřebenu: Viz, popis.

⁴⁷³ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 281-286.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 43491).

b) Nález: Zlomek kostěného hřebene.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 16.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Zlomky hřebene spojovaného železnými nýtky.

g) Rozměr hřebenu: Viz, popis.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 43506).

b) Nález: Trojdílný hřeben s polokruhovitou rukojetí.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 16.

e) Typologie: Podle typologie Sigrid Thomasové je to trojdílný hřeben s polokruhovitým držadlem typ I.⁴⁷⁴

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s polokruhovitou rukojetí, který je zdoben obvodovými čarami a soustřednými kroužky. Spojen je bronzovými nýty.

g) Rozměr hřebenu: D. 11, 5 cm, š. max. 5 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁷⁵

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 43508).

b) Nález: Zlomky kostěného hřebene (foto. 39).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 17.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Zlomky hřebene spojovaného železnými nýtky.

g) Rozměr hřebenu: Viz, popis.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 43511).

⁴⁷⁴ S. THOMAS, *Studien zu den Germanischen Kämmen*, s. 77-94.

⁴⁷⁵ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

b) Nález: Zlomky kostěného hřebene (foto. 40).

c) Stručná charakteristika výzkumu: V rámci tohoto výzkumu byl v hrobě č. 19, nalezen zlomek kostěného hřebene s železnými nýty. V tomto hrobě o hloubce 175 cm zbylo z kostry jen několik dlouhých kostí rozházených po celém hrobě. Součástí inventáře byla i soudkovitá nádobka hlazeného, ale nerovného povrchu umístěna značně nad dnem hrobu. U pánevního kloubu se nalézal hnědý hlíněný přeslen s dvojkónickým tělem v pásech oploštělý.⁴⁷⁶

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 19.

e) Typologie: Pravděpodobně hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁷⁷

f) Popis: Část jednostranného kostěného hřebene. Destičky jsou spojovány železnými nýty. Povrch zdoben rytými obvodovými čarami.

g) Rozměr hřebenu: D. frag. č. 1: max. 5 cm, d. frag. č. 2: max. 3 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁷⁸

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 43522).

b) Nález: Zlomky kostěného hřebene.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 20.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Zlomky hřebene spojovaného železnými nýtky.

g) Rozměr hřebenu: Viz, popis.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 43525).

b) Nález: Zlomek hřebene s táhlou rukojetí (foto. 41).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše.

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 21.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁷⁹

f) Popis: Jednostranný hřeben s táhlou mírně obloukovitou rukojetí. Zdoben je pásy rýh a koncentrickými kroužky se středovou tečkou.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

⁴⁷⁶ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 281-286.

⁴⁷⁷ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴⁷⁸ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁷⁹ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁸⁰

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM.

b) Nález: Zbytky kostěného hřebene s táhlou obloukovitou rukojetí.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Hrob č. 24 o hloubce 180 cm byl hrobem mladíka a vyloupen, o čemž svědčí značně zpřeházené kosti, některé dokonce chybí, jako horní část lebky či celé spodní část těla. Pod čelistí byly objeveny zbytky kostěného hřebene. Napříč kostrou ležel malý železný hrot kopí úzké listovité čepele a krátké kónické tulejky 25 až 27 cm od kostry dvě hrncovité nádoby, hnědočerná hlazeného povrchu a druhá původně černá také hlazeného povrchu. K tomuto inventáři patří i zbytek železného nožiku s plochým řapem.⁴⁸¹

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 24.

e) Typologie: Pravděpodobně hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁸²

f) Popis: Zbytky kostěného hřebene s táhlou obloukovitou rukojetí se železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁸³

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM.

b) Nález: Zbytky hřebene.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Viz, výše. U hrobu č. 25 se uchovala u kostry Z-V jen spodní čelist a zbytky dlouhých kostí. Vpravo od místa, kde pravděpodobně se nacházela lebka byly nalezeny zbytky hřebene s železnými nýty. Opodál směrem na V ležel černý dvojkónicky hliněný přeslen odstupňovaného v různě skloněných pásech s miskovitě vybranou širší základnou. Dále se v tomto hrobě nalézal křesací jehlanovitý kámen z bílého pazourku. Podle stavu dolní čelisti Josefa Schránil naznal, že šlo o pohřeb stařeny.⁴⁸⁴

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 25.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Zbytky hřebene spojovaného železnými nýtky.

g) Rozměr hřebenu: Viz, popis.

⁴⁸⁰ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁸¹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 286.

⁴⁸² T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴⁸³ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁸⁴ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 286-287.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM (inv. č. 43701).

b) Nález: Zbytky kostěného hřebene s táhlou obloukovitou rukojetí (foto. 42).

c) Stručná charakteristika výzkumu: V hrobě č. 29 byl pohřben muž asi 35 let starý a to v hloubce 220 cm na zádech podél těla. Tento hrob byl vybaven stříškou o čtyřech kůlech, stavba měla rozměry 240 cm x 95 cm. Po levé straně hlavy byl nalezen železný hrot oštěpu, který přesahoval hrobový příkrov, tudíž byl asi zapíchnut do stěny hrobové jámy. U pasu se nacházely dvě železné přezky, drobná oválná (uvnitř kolem jazýčku je rzi zachována řemení kůže) a u druhé je oválný rámeček proražen. Těsně u levé stehenní kosti byl i železný sekáč, ze kterého zbyl zhoubovatělý plochý zlomek železa. Opodál sekáče u pravého kolena byly objeveny zbytky zmíněného hřebene.⁴⁸⁵

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 29.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Zbytky kostěného hřebene s táhlou obloukovitou rukojetí se železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM.

b) Nález: Zbytky kostěného hřebene s táhlou obloukovitou rukojetí (foto. 43).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Dalším hrobem, který obsahoval zbytky hřebene je hrob č. 30. Jedná se hrob se dvěma pohřby s tzv. horním a dolním pohřbem. Horní pohřeb o hloubce 140 cm ve směru Z-V byl porušen. Dolní pohřeb uložen v témž směru o hloubce 170 cm, zde zůstaly v původní poloze jen lýtkové kosti, obě holenní a loketní ležely šikmo až nad obratli, které však byly shrnuty do oblasti pánve. Kousek od tohoto shluku kostí se nacházela železná oválná přezka z ploché tyčinky s hraněným jazýčkem (2,2 cm x 1,7 cm). Po pravé straně lýtkové kosti byly uloženy zbytky kostěného hřebene s táhlou obloukovitou rukojetí se železnými i bronzovými nýty. Ale i železné nůžky příčně plochých ramen nožovitý čepelí a železný hrot kopí krátké elipsovitě čepele ke středu zesílené a dlouhé tulejky, ve které se zachoval zbytek dřevěné násady.⁴⁸⁶

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 30.

⁴⁸⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 288.

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 288.

e) **Typologie:** Pravděpodobně hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁸⁷

f) **Popis:** Zbytky kostěného hřebene s táhlou obloukovitou rukojetí se železnými i bronzovými nýty.

g) **Rozměr hřebenu:** Neznámý.

h) **Datace:** Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁸⁸

ch) **Uložení:** Artefakt je uložen v NM.

b) **Nález:** Zbytky kostěného hřebene se železnými nýty.

c) **Stručná charakteristika výzkumu:** Hrobová jáma o rozměrech (d. 215 cm, š. 75 cm a hl. 180 cm) zahrnovala pohřeb přibližně 30 let starého muže uloženého v hrobě č. 32. Horní část kostry byla značně porušená, v původní anatomické poloze zůstaly jen zbytky levé strany pánve a kosti nohou. Vlevo od místa lebky se nacházela hnědočerné vázovitá nádobka hlazeného povrchu (v. 9 cm) zdobená nepravidelně vedenými pásy rýh. V místě, kde kdysi se nacházelo levé rameno, byly objeveny zbytky kostěného hřebene se železnými nýty. Po pravém boku se nedochoval křesací kamínky a mezi lýtky se našly 3 železné hroty šípů, v jedné tulejce z nich se dochovaly zbytky dřeva.⁴⁸⁹

d) **Nález z archeologické situace:** Hrob č. 32.

e) **Typologie:** Nelze určit.

f) **Popis:** Neznámý.

g) **Rozměr hřebenu:** Neznámý.

h) **Datace:** Viz, typologie.

ch) **Uložení:** Artefakt je uložen v NM.

b) **Nález:** Zbytky kostěného hřebene se železnými nýty (foto. 44)..

c) **Stručná charakteristika výzkumu:** V hrobě č. 43 byl uložen muž již dospělého věku, který byl určen na základě otřelých zubů. Hrob o hloubce 185 cm byl značně porušen, o tom svědčí zbytky kostry položené na dřevěné desce ve směru V-Z. Jen lebka zůstala v původní poloze, zbytek kostí byl zpřeházen. Po pravé straně hlavy se nacházely zbytky kostěného hřebene se železnými nýty. O něco dál železný hrot kopí s krátkou mohutnou tulejkou (d. 31,8 cm). Po levé straně hlavy byly uloženy drobné zbytky kování (2 nýtky terčovitých hlavic) a jehlancovité pazourky. Skoro u pasu ležely zbytky beztvarych kousků

⁴⁸⁷ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴⁸⁸ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁸⁹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 288.

smoly a v SV části jámy byla černohnědá vázovitá nádoba pečlivě hlazeného povrchu (v. 14 cm), pod kterou byly zjištěny zbytky dřeva.⁴⁹⁰

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 43.

e) Typologie: Nelze určit.

f) Popis: Neznámý.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Viz, typologie.

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM.

b) Nález: Trojdílný kostěný hřeben s táhle obloukovitou rukojetí (foto. 45).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Jáma ve směru Z-V o rozměrech (d. 230 cm, š. 95 cm a hl. 170 cm) poskytla pohřeb ženy s deformovanou lebkou, kde očnice směřovaly k Z. Obratle a části žeber byly nahrnuty k lebce do míst hrudníka zase pánev, v její oblasti kosti pravé ruky a jedna kost ramenní, společně s částí žeber a lopatkou se octla mezi stehenními kostmi. Na místě, kde měla mít tato žena hrdlo, byl nalezen dvojkónický hliněný přeslen s ploštěným lomem (1,7 cm x 2,5 cm), u shluku žeber a obratli světle žlutý prstencovitý korálek (1,7 cm x 0,4 cm), uhlíky a beztvary valounek smoly. U posunutě pánve byly zbytky železného nožíku a zbytek oválného rámečku přezky železné tyčinky (3,3 cm x 2,1 cm). Mezi stehny byl uložen trojdílný kostěný hřeben s táhle obloukovitou rukojetí. Nakonec u levého kolena bílý pískovcovitý přeslen ve tvaru vysokého nepravidelného kotouče (v. 1,1 cm a pr. 3,7 cm).⁴⁹¹

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 50.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁹²

f) Popis: Jednostranný trojdílný kostěný hřeben s táhle obloukovitou rukojetí s bronzovými nýty, který je zdoben rýhami.

g) Rozměr hřebenu: D. 12 cm.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁹³

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM.

⁴⁹⁰ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 291.

⁴⁹¹ Tamtéž, s. 293.

⁴⁹² T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴⁹³ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

b) Nález: Zbytky kostěného hřebene s táhle obloukovitou rukojetí.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Značně porušená kostra tohoto hrobu byla uložena v hloubce 130 cm. Při odkopávání vrchní vrstvy zásypu byl nalezen zbytek světle hnědé lahvovité nádoby hlazeného povrchu. Při S straně jámy byla uložena železná puklice štítu (8,4 cm x 16,8 cm) se 4 železnými nýty v okraji a s obráceně kuželovitým knoflíkem na bodci a zbytek železného držadla štítu (d. 33,4 cm). Mezi nimi ležel železný hrot šípů (d. 9,9 cm) v olámané tulejce se zachovalým zbytkem dřevěné násady společně s dalším shlukem železných hrotů silně poškozených. Hrob byl porušen, proto v původní poloze se nacházely pouze kosti nohou, bez levé stehenní, část pánve a její zbytek v oblasti hlavy. Kostí rukou téměř na místě pánve a klíční kost až za částí pánve uložené u hlavy, u které ležely 2 zlomky železného nožíku a kosodélníkovité pazourkovité křesadlo (4,3 x 1, 8 x 0,9 cm). U hlavy byly objevené zbytky kostěného hřebene s táhle obloukovitou rukojetí se železnými nýtky.⁴⁹⁴

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 52.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁴⁹⁵

f) Popis: Zbytky kostěného hřebene s táhle obloukovitou rukojetí se železnými nýtky.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁴⁹⁶

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM.

b) Nález: Oboustranný kostěný hřeben (obr. 42).

c) Stručná charakteristika výzkumu: Tento hrob byl vybrán jen částečně, ale přesto zde byl uložen zachovalý oboustranný kostěný hřeben ze tří destiček spojených železnými nýtky. Dále šedočerný hliněný nesouměrně dvojkónický přeslen.⁴⁹⁷

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 57.

e) Typologie: Oboustranný hřeben.⁴⁹⁸

f) Popis: Oboustranný kostěný hřeben ze tří destiček spojených železnými nýtky.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Stupeň merovejské kultury E1/E2.⁴⁹⁹

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM.

⁴⁹⁴ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 293.

⁴⁹⁵ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴⁹⁶ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

⁴⁹⁷ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 294.

⁴⁹⁸ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁴⁹⁹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

b) Nález: Kostěný hřeben s táhle obloukovitou rukojetí.

c) Stručná charakteristika výzkumu: Hrob č. 59 byl objeven na jaře r. 1929, kde v rozích jámy V–Z (200 cm x 150 cm a hl. 200 cm) byly stopy po kůlech. Po levé straně hlavy u ramen se nacházela černohnědá, ručně dělaná nádoba, která byla zdobena rýhami a trojúhelníkovitými zářezy a vedle ní byl kostěný hřeben s táhle obloukovitou rukojetí s železnými nýty. U levého loktu se zase našla otvorem vzhůru železná puklice štítu a ve vodorovném okraj sedí 4 nýty terčovitých hlavic. Na puklici leželo kování držadla (d. 14,9 cm).⁵⁰⁰

d) Nález z archeologické situace: Hrob č. 59.

e) Typologie: Hřeben s táhlým, mírně obloukovitým držadlem.⁵⁰¹

f) Popis: Kostěného hřeben s táhle obloukovitou rukojetí, spojen železnými nýty.

g) Rozměr hřebenu: Neznámý.

h) Datace: Časný stupeň merovejské kultury E.⁵⁰²

ch) Uložení: Artefakt je uložen v NM.

⁵⁰⁰ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 294.

⁵⁰¹ T. ZEMAN, *Germánská kostěná a parohová industrie*, s. 121.

⁵⁰² E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, s. 171.

11. Literatura

- BENEŠ, Zdeněk – HORNÍK, Pavel – KAŠPÁREK, František. Rozrušený soubor z pohřebiště a sídliště z Nebovid, okr. Kolín. Předběžná zpráva. In DROBERJAR, Eduard (ed.). *Archeologie barbarů 2010: Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem*. Olomouc, 2011. s. 103-116. ISBN 978-80-244-2987-8.
- BLAJEROVÁ, Miroslava. Kostrové pozůstatky z období stěhování národů z Klučova. In *Archeologie ve středních Čechách* 7/2, 2003, s. 461-474. ISSN 1214-3553.
- CNOTLIWY, Eugeniusz. Grzebienie rogowe i kościane od I do V w. n. e. na Pomorzu Zachodnim. In *Materiały Zachoniopomorskie* t. 9, s. 167-217.
- DROBERJAR, Eduard. *Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha. 2002. ISBN 80-7277-106-X.
- DROBERJAR, Eduard. Doba stěhování národů. In SALAČ, Vladimír (ed.). *Archeologie pravěkých Čech* 8. Praha, 2008, s. 156-215. ISBN 978-80-86124-81-0.
- EGGERS, Hans Jürgen. *Zur absoluten Chronologie der römischen Kaiserzeit im freiem Germaniem*. 1955. s. 196-244.
- FROLÍK, Jan et al. Sídliště vinařické skupiny z Prahy-Kobylis. In DROBERJAR, Eduard (ed.). *Archeologie barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem*. Olomouc, 2011, s. 415-451. ISBN 978-80-244-2987-8.
- GODLOWSKI, Kazimierz. *The chronology of the late roman and early migration periods in central Europe*. Kraków. ZNUJ CCXVII. Prace Archeologiczne 11. Kraków. 1970.
- CHOCHOL, Jaromír. Kostrové pozůstatky z doby stěhování národů odkryté při výzkumu v Mochově. In *Památky archeologické* 49/2, 1958, s. 472-477.
- JANČO, Milan. Osada z obdobia sťahovania národov v Siřemi, okr. Louny. In *Archeologie ve středních Čechách* 5/2, 2001, s. 485–508. ISSN 1214-3553.

- JIRŮK, Jaroslav. Vybrané sídlištní situace mladší doby římské až časně fáze doby stěhování národů v severozápadních Čechách. In DROBERJAR, Eduard – CHVOJKA, Ondřej (eds.). *Archeologie barbarů* 2006. 2007, s. 535-564. ISBN 978-80-86260-73-0.7.
- KORENÝ, Rastislav – KUDRNÁČ, Jaroslav. Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově. In *Archeologie ve středních Čechách* 7/2, 2003, s. 417-459. ISSN 1214-3553.
- KORENÝ, Rastislav - KYTLICOVÁ, Olga. Dvě pohřebiště z doby stěhování národů v Lužci nad Vltavou, okr. Mělník. In *Archeologie ve středních Čechách* 11/1, 2007, s. 387-397. ISSN 1214-3553.
- KUČERA, V. Nález kostěného hřebene z mladší doby prov. římské v Mostě. In *Památky archeologické* 40/1, 1934-1935, s. 115-116.
- MOTYKOVÁ-ŠNEIDEROVÁ, Karla. *Zur Chronologie der ältesten römischen Kaiserzeit in Böhmem*. Berliner Jahrbuch für Vor und Frühgeschichte 5. 1965. 103-174.
- NIEDERLE, Lubor. Merovejská kultura v Čechách. In *Památky archeologické* 30, 1918, s. 1-16.
- PERNÍČKA, Radko Martin. K problematice středoevropského vývoje hřebenů v době laténské a římské se zvláštním zřetelem k moravským nálezům. In *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university* E 12, 1967. s. 63-79.
- PÍČ, Josef Ladislav. Archeologické výzkumy ve středních Čechách. In *Památky archeologické a místopisné* 15, 1892, s. 353-412.
- PÍČ, Josef Ladislav. Archeologické výzkumy ve středních Čechách 1895-1896. In *Památky archeologické a místopisné* 17, 1897. s. 479-538.
- PÍČ, Josef Ladislav. *Starožitnosti země České. Díl II, svazek 3. Žárové hroby v Čechách a příchod Čechů*. Praha. 1905. s. 88-130.

- PLEINEROVÁ, Ivana. *Březno und germanische Siedlungen der jüngeren Völkerwanderungszeit in Böhmen*. Praha. 2007. ISBN 978-80-86124-1.
- PLEINEROVÁ, Ivana – VOJTĚCHOVSKÁ, Ivana. Polozemnice z období stěhování národů z Libčic n. Vltavou-Chýnova, okr. Praha-západ. In *Archeologické rozhledy* 49, Praha, 1997, s. 28-32. ISSN 0323-1267.
- PLEINEROVÁ, Ivana. Litovice (okr. Praha-západ): hroby vinařického stupně doby stěhování národů. In DROBERJAR, Eduard – LUTOVSKÝ, Michal (eds.). *Archeologie Barbarů 2005*. Praha. 2006. s. 483-498. ISBN 80-86756-11-4.
- PLEINER, Radomír – RYBOVÁ, Alena (eds.). *Pravěké dějiny Čech*. Praha. 1978.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. 1. vyd. Brno. 1997. ISBN 80-210-1706-6.
- PREIDEL, Helmut. *Die germanischen Kulturen in Böhmen und ihre Träger, Erster Band Die Kulturen*. Kassel-Wilhemshöne. 1930.
- RESZCZYŃSKA, Agnieszka. Pohřeb z doby stěhování národů na sídlišti Trmice - Ústí nad Labem v kontextu ozdobných nálezů. In DROBERJAR, Eduard – KOMORÓCZY, Balász – VACHŮTOVÁ, Dagmar (eds.). *Barbarská sídliště 2007*. Brno, 2008, s. 233-241. ISBN 80-86023-89-3.
- SKLENÁŘ, Karel. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Praha. 2005. ISBN 80-7277-253-8.
- SMOLÍK, Josef. Hroby u Vinařic. In *Památky archeologické a místopisné* 11, 1881, s. 23-28.
- SOBOLOVÁ, Tereza. *Kostěná a parohová industrie doby stěhování národů v Čechách a na Moravě z nálezových kontextů*. Diplomová práce rkp. uložena na FF MU. Brno. 2005.

- SVOBODA, Bedřich. *Čechy v době stěhování národů*. Praha. 1965.
- SCHMIDT, Václav. Archeologický výzkum „Údolí svatojiřského“ a okolí. Hroby u Vinařic. In *Památky archeologické a místopisné* 16, 1893, s. 737-760.
- SCHMIDT, Bertold. *Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteleuropa*. Halle (Salle). 1961.
- TEJRAL, Jaroslav. K langobardskému odkazu v archeologických pramenech na území Československa. In *Slovenská archeológia* XXIII/2. s. 379-446.
- TEJRAL, Jaroslav. *Morava na sklonku antiky*. Praha. 1982.
- TEJRAL, Jaroslav. Naše země a římské Podunají na počátku doby stěhování národů. In *Památky archeologické* 76/2, 1985, s. 308-397.
- TEJRAL, Jaroslav. *Zur Chronologie der frühen Völkerwanderungszeit im mittleren Donaauraum*. ArchA 72, 1988, s. 223-304.
- TEJRAL, Jaroslav. Ke zvláštnostem sídlištního vývoje v době římské na území severně od středního Dunaje. In DROBERJAR, Eduard – KOMORÓCZY, Balász – VACHŮTOVÁ, Dagmar (eds.). *Barbarská sídliště 2007*. Brno, 2008, s. 67-98. ISBN 80-86023-89-3.
- THOMAS, Sigrid. *Studien zu den Germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit*. Arb.FbSächs. 8, 1960. s. 54-215.
- URBANOVÁ, Kristýna – LEITE, Guna. *Haute Couture 0 - 600 AD, katalog doprovázející výstavu "Poslední Germáni v Čechách"*. Praha. 2009.
- VENCL, Slavomil. Hřeben. In *Praehistorica* VIII. Varia Archaeologica 2. Praha. 1981. s. 243-248.

VLACH, Marek. Nové sídlištní nálezy z mladší a pozdní doby římské ze Sudoměřic (okr. Hodonín). In DROBERJAR, Eduard – CHVOJKA, Ondřej (eds.). *Archeologie barbarů* 2006. 2007, s. 535-564. ISBN 978-80-86260-73-0.7.

WALDHAUSER, Jiří – KOŠNAR, Lubomír. *Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém Ráji*. Praha – Mladá Boleslav. 1997. ISBN 80-85983-35-4.

ZEMAN, Jiří. Pohřebiště z doby stěhování národů v Mochově. In *Památky archeologické* 49/2, 1958, s. 423-467.

ZEMAN, Jiří. Lochenice: Z archeologických výzkumů na katastru obce. In BUCHVALDEK, Miroslav - ZEMAN, Jiří (eds.). *Praehistorica* XVI. 1990, Praha, s. 69-101.

ZEMAN, Tomáš. Germánská kostěná a parohová industrie doby římské ve středoevropském barbariku. In *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university* M 6, 2001, s. 107-147. ISSN 1211-6327.

ZEMAN, Tomáš. Další doklady germánského osídlení na polykulturním sídlišti v Modré. In *Slovácko* 50, 2008, s. 195–212.

Seznam zkratk:

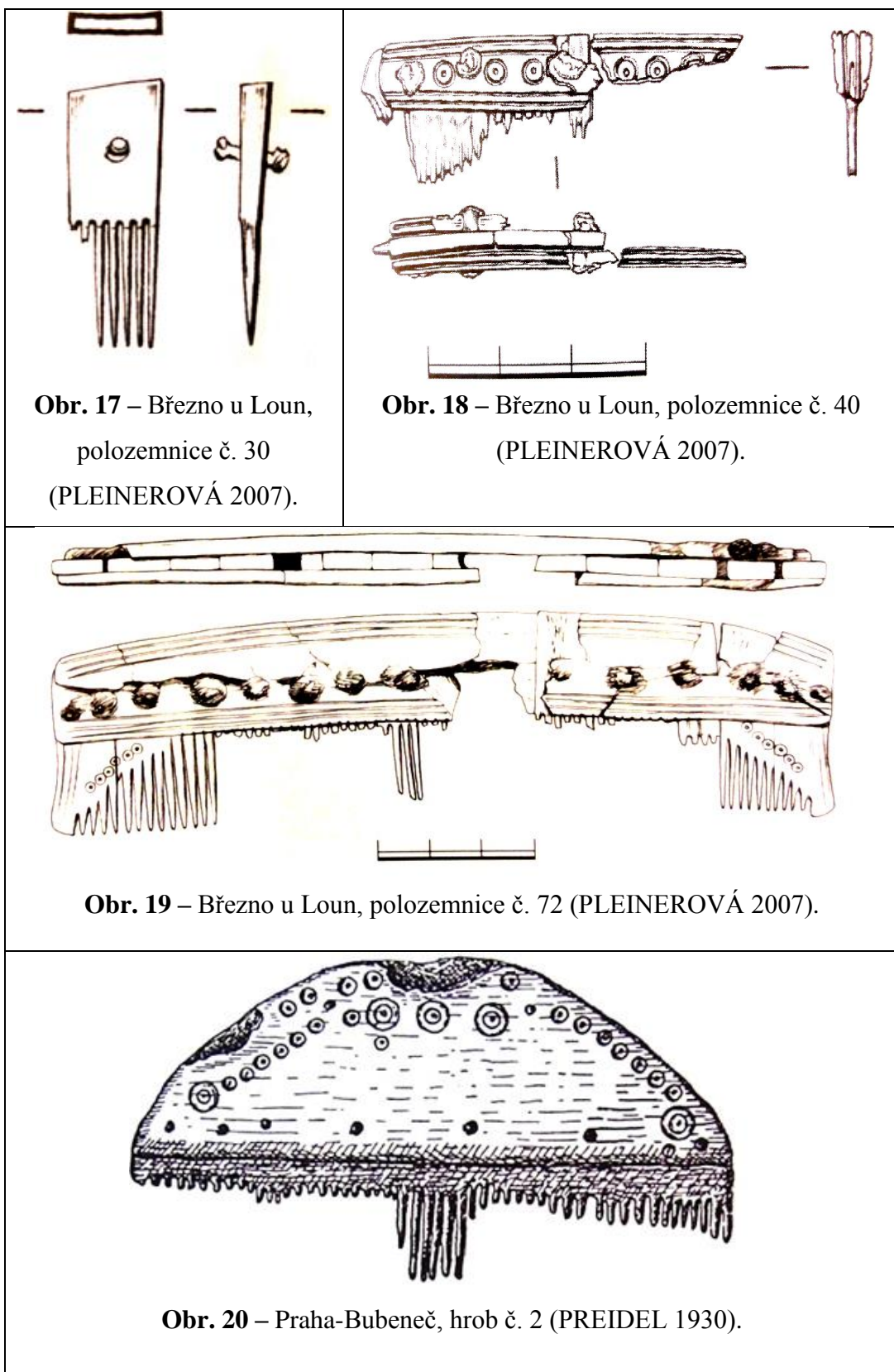
FF – filozofická fakulta

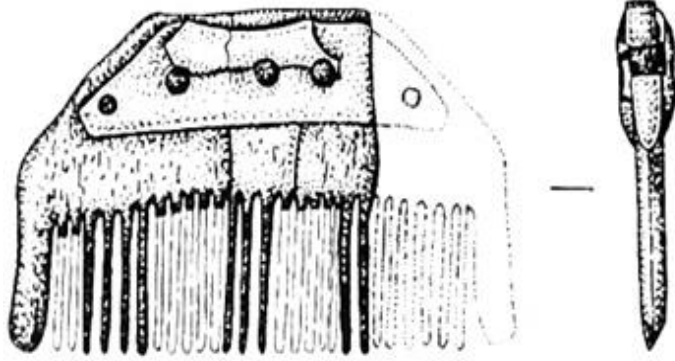
MU – Masarykova Univerzita

rkp. - rukopisně

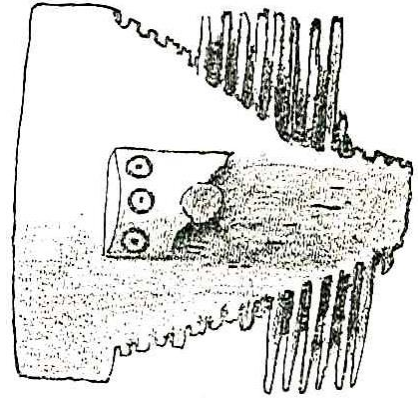
13. Přílohy

13. 1. Obrazová příloha

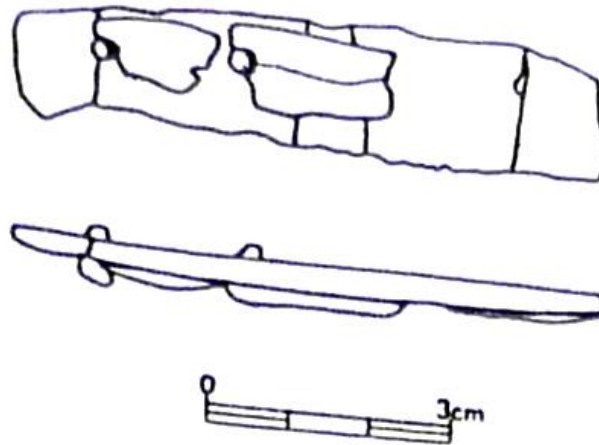

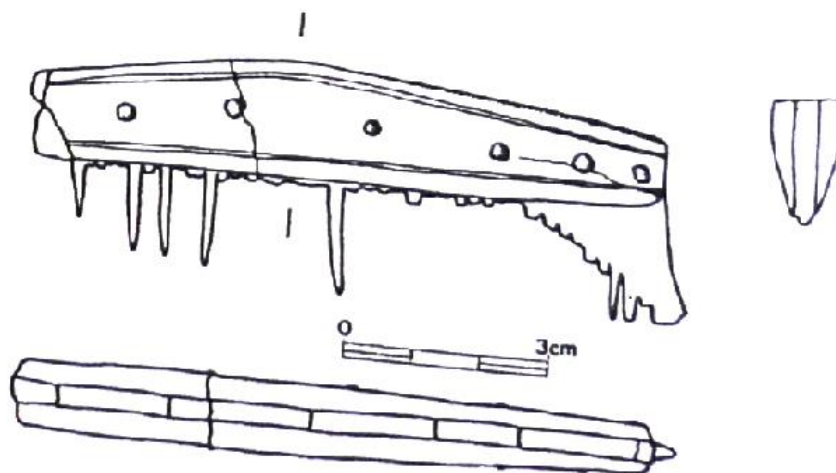
Obr. 21 – Dobrovice, kostrový hrob (?)
(WALDHAUSER – KOŠNÁR 1997).

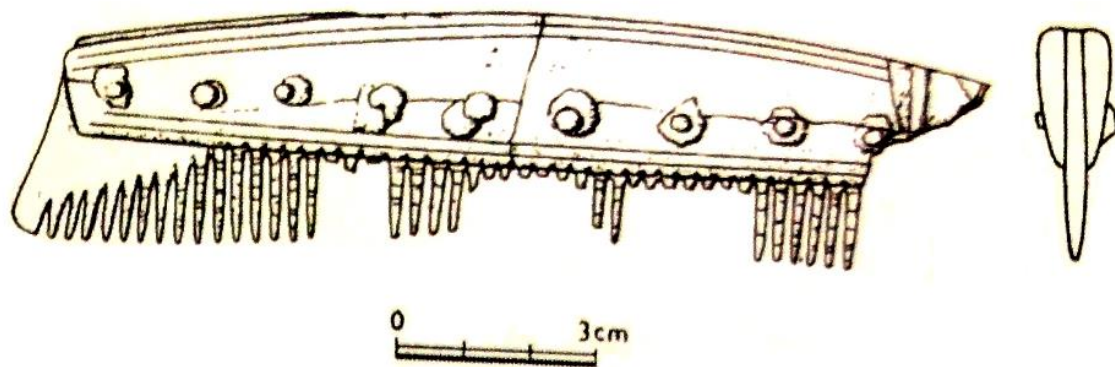
Obr. 22 – Dobřicov-Piřhora,
sídlířtní jáma (?) (PÍČ 1905).

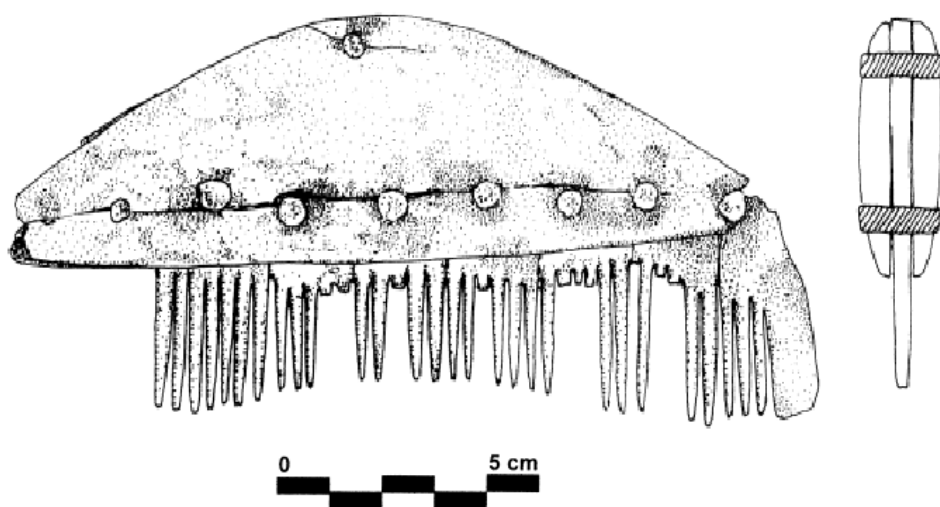
Obr. 23 – Klučov, hrob 1 (KORENÝ – KUDRNÁČ 2003).

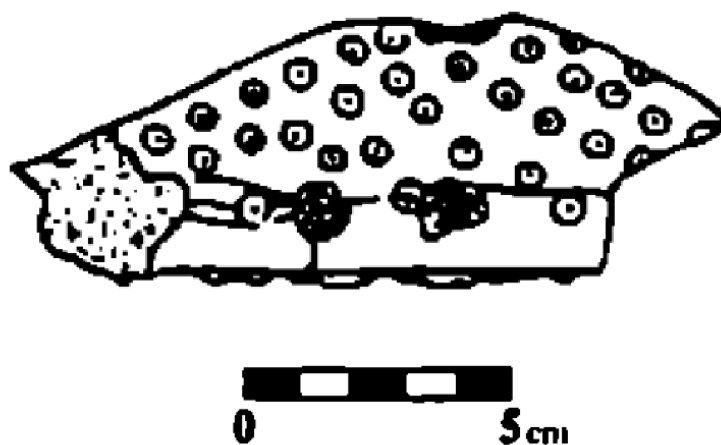
Obr. 25 – Klučov, hrob 20a (KORENÝ – KUDRNÁČ 2003).

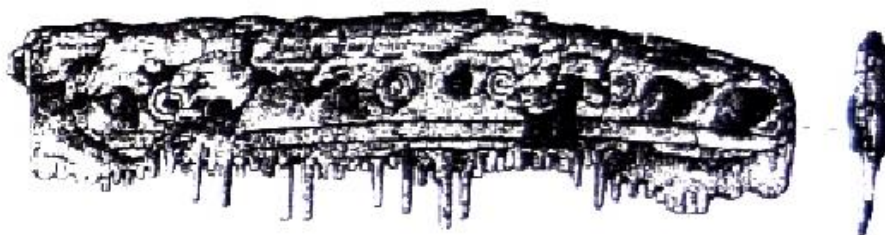
Obr. 28 – Libčice, obj. 172/95 (PLEINEROVÁ 2007).

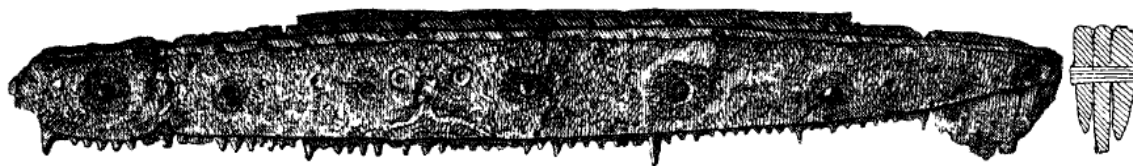
Obr. 29 – Liběšovice, sídlištní obj (?) (JIŘÍK 2007).

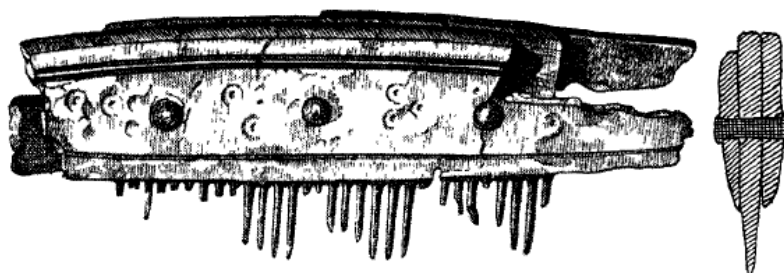
Obr. 30 – Libochovice nad Ohří, rozrušený hrob (ZEMAN 2001).

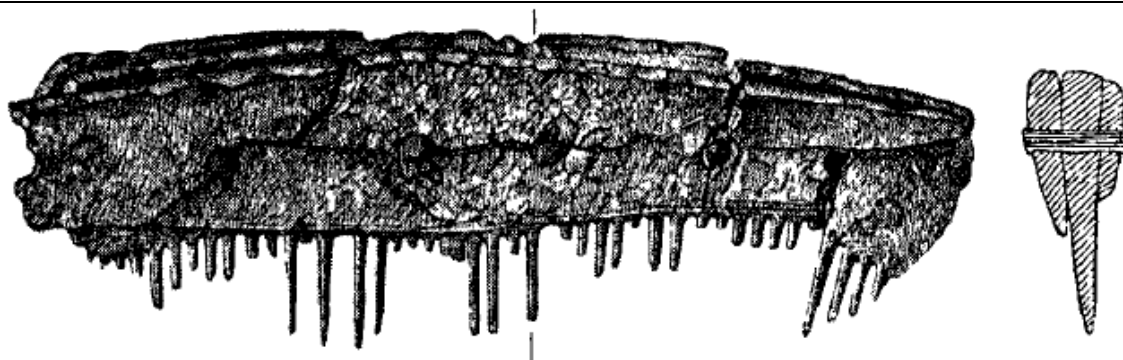
Obr. 31 – Lužec nad Vltavou, hrob č. 27, NM – inv.č. 523107 (KORENÝ - KYTLICOVÁ 2007).

Obr. 32 – Mochov, hrob č. 6 (ZEMAN 1958).

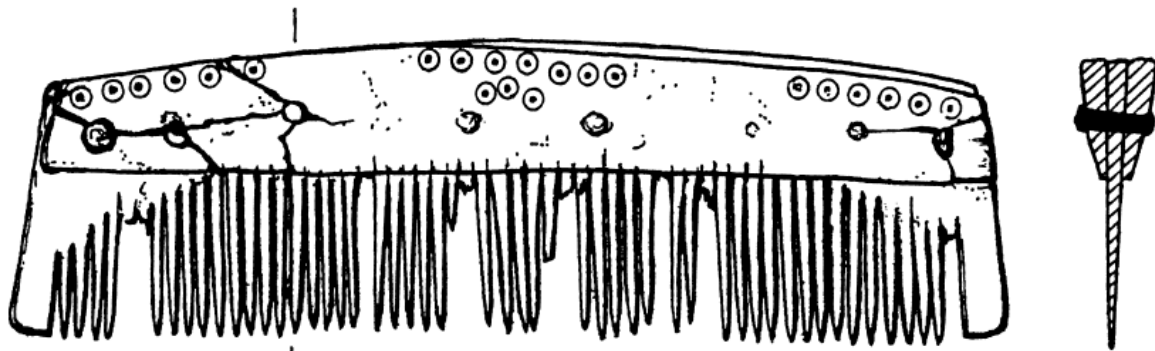
Obr. 33 – Mochov, hrob č. 11 (ZEMAN 1958).

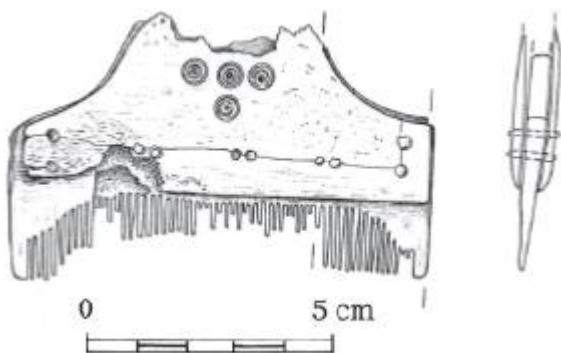
Obr. 34 – Mochov, hrob č. 12 (ZEMAN 1958).

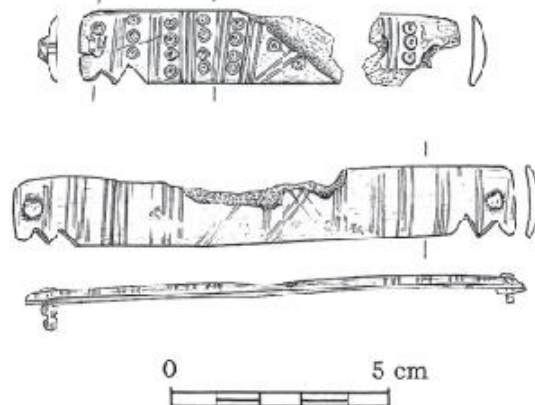
Obr. 35 – Mochov, hrob č. 12 (ZEMAN 1958).

Obr. 36 – Siřem, polozemnice č. 1 (JIŘÍK 2007).

Obr. 37 – Trmice, jáma 92B (RESZCZYŃSKA 2008).

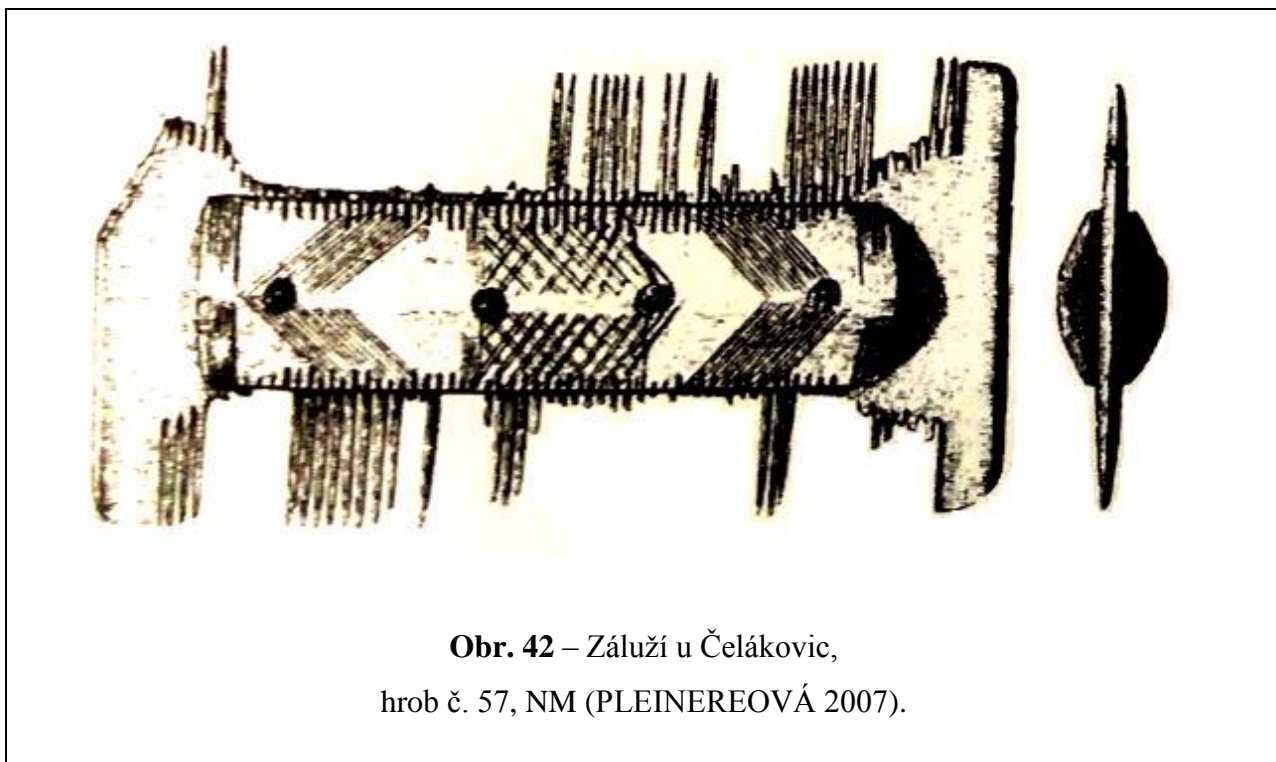
Obr. 38 – Trmice, jáma 92B (RESZCZYŃSKA 2008).

Obr. 39 – Vinařice, kostrový hrob (?) (ZEMAN 2001).

Obr. 41 – Vinařice, kostrový hrob (?) (ZEMAN 2001).

Obr. 42 – Záluží u Čelákovic,
hrob č. 57, NM (PLEINEREOVÁ 2007).

13. 2. Fotografická příloha

Foto. 1 – Horní Kšely, kostrový hrob (?), NM - inv. č. 55026 (autor).

Foto. 2 – Hostivice, sídlištní obj. Q (PLEINEROVÁ 2007).

Foto. 3 – Jiřice, hrob č. 3, NM - inv. č. 523047 (autor).

Foto. 4 – Jiřice, hrob č. 20 (SVOBODA 1965).

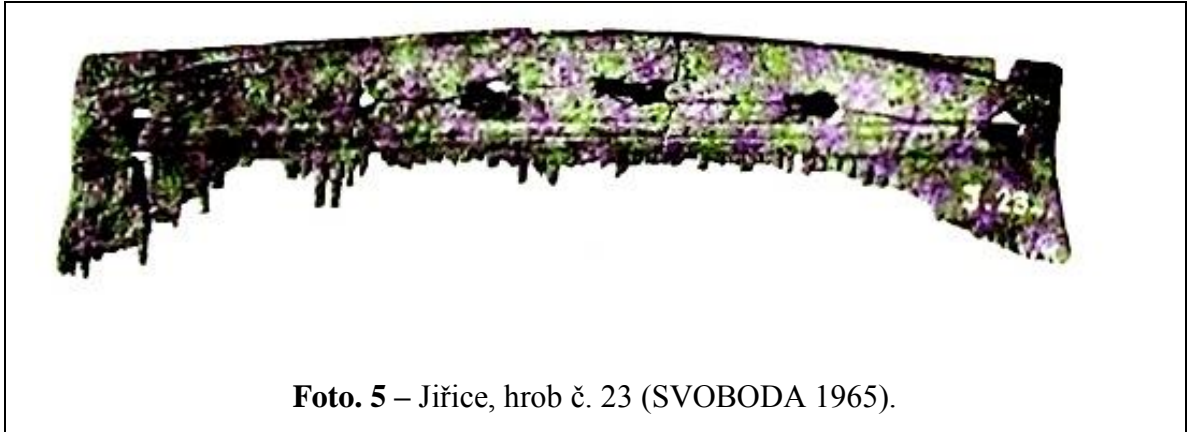

Foto. 8 – Klučov, hrob č. 6
(SVOBODA 1965).

Foto. 9 – Klučov, hrob č. 22, RMK inv. č. 15390
(SVOBODA 1965).

Foto. 10 – Klučov, hrob č. 20, RMK –
inv. č. A 15385 (autor).

Foto. 11 – Ločenice I, hrob č. 5, MHK - ivn. L 93 (autor).

Foto. 12 – Ločenice IX, hrob č. 3, MHK (autor).

Foto. 13 – Lochenice IX, hrob č. 4, MHK (autor).

Foto. 14 – Lochenice IX, hrob č. 6, MHK (autor).

Foto. 15 – Lužec nad Vltavou, dvojhrob č. 11-12, NM – inv.č. 523083 (autor).

Foto. 16 – Lužec nad Vltavou, hrob č. 27, NM – inv.č. 523106 (autor).

Foto. 17 – Miskovice, kostrový hrob (?), RMK - inv. č. 10003 (autor).

Foto. 18 – Neděliště, kostrový hrob (?), MHK - inv. č. 23016 (autor).

Foto. 19 – Neděliště, hrob č. 1, MHK (autor).

Foto. 20 – Nebovidy, rozrušený soubor, RMK – ivn.č. A 10083 (autor).

Foto. 21 – Nebovidy, rozrušený soubor, RMK – ivn.č. 10082 (Mgr. Andrej Lamprecht).

Foto. 22 – Nebovidy, rozrušený soubor, RMK – ivn.č. 10108 (autor).

Foto. 23 – Nová Ves, okr. Kolín, neznámá situace, RMK – inv.č. 10084 (autor).

Foto. 24 – Praha-Podbaba, hrob č. 19, NM – inv.č. 51185 (autor).

Foto. 25 – Praha-Podbaba, hrob č. 21, NM – inv.č. 51189 (autor).

Foto. 26 – Praha-Podbaba, hrob č. 21, NM – inv.č. 511190 (autor).

Foto. 27 – Praha-Podbaba, hrob č. 22, NM – inv.č. 51222 (autor).

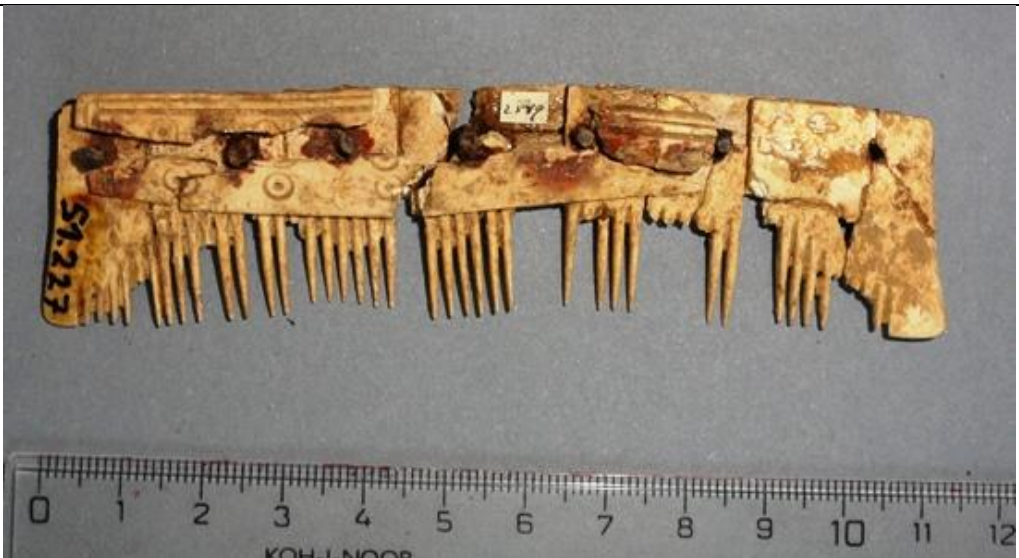

Foto. 28 – Praha-Podbaba, hrob č. 23, NM – inv.č. 51227 (autor).

Foto. 29 – Praha-Podbaba, hrob č. 40, NM – inv.č. 51263 (autor).

Foto. 30 – Praha-Podbaba, rozrušené hroby, NM – inv.č. 51293 (autor).

Foto. 31 – Praha-Podbaba, rozrušené hroby, NM – inv.č. 51294 (autor).

Foto. 32 – Pňov, žárový hrob (?), RMK – inv.č. 10129 (autor).

Foto. 33 – Radovesice, rozrušené hroby (SVOBODA 1965).

Foto. 34 – Radotín, rozrušený hrob (SVOBODA 1965).

Foto. 35 – Roztoky u Prahy, sídlištní obj. (?) NM – inv. č. 51111 (autor).

Foto. 36 – Světec, kostrový hrob (?) NM – inv. č. 50807 (autor).

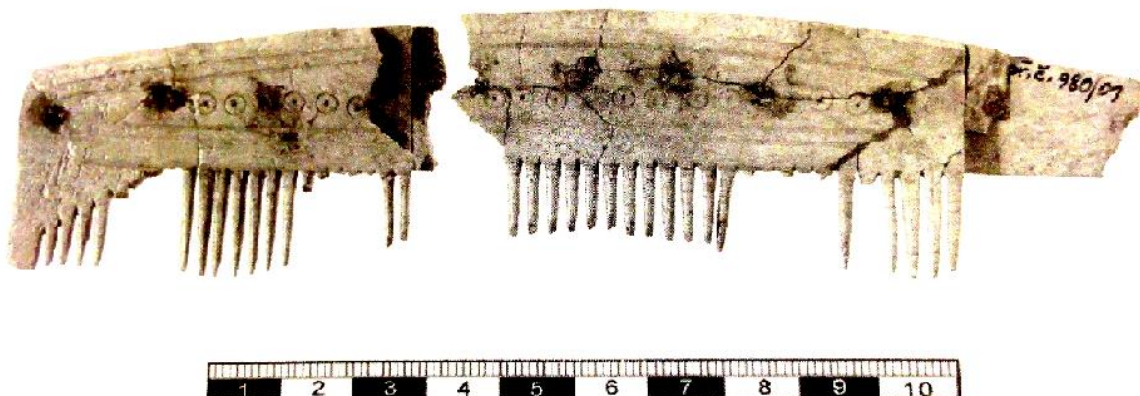

Foto. 37 – Velké Přílepy, polozemnice č. 244 (PLEINEROVÁ 2007).

Foto. 38 – Záluží u Čelákovic, hrob č. 3, NM - inv. č. 43438 (SVOBODA 1965).

Foto. 39 – Záluží u Čelákovic, hrob č. 17, NM - inv. č. 43511 (SVOBODA 1965).

Foto. 40 – Záluží u Čelákovic, hrob č. 19, NM - inv. č. 43522 (SVOBODA 1965).

Foto. 41 – Záluží u Čelákovic, hrob č. 21, NM (SVOBODA 1965).

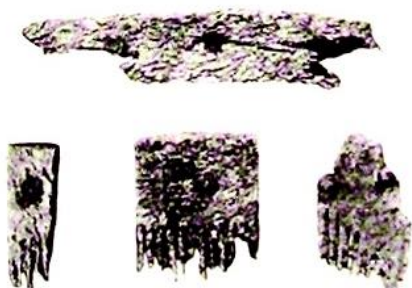

Foto. 42 – Záluží u Čelákovic, hrob č. 29, NM (SVOBODA 1965).

Foto. 43 – Záluží u Čelákovic, hrob č. 30, NM (SVOBODA 1965).

Foto. 44 – Záluží u Čelákovic,
hrob č. 43, NM (SVOBODA 1965).

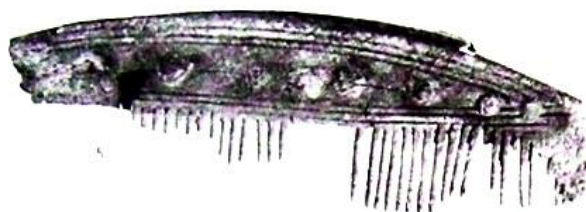

Foto. 45 – Záluží u Čelákovic,
hrob č. 50, NM (SVOBODA 1965).

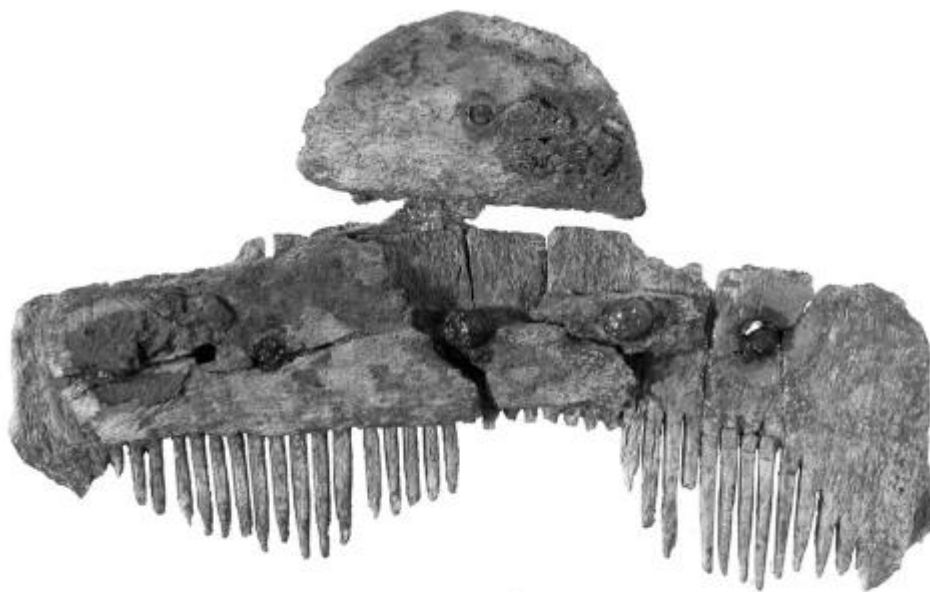

Foto. 46 – Litovice,
hrob č. 19, (PLEINEROVÁ 2006).